

Civilutskottets betänkande 2018/19:CU7

Familjerätt

Sammanfattning

Utskottet föreslår två tillkännagivanden till regeringen med anledning av motionsyrkanden som rör utredningar om faderskap för ogifta respektive testamentsregister.

- Regeringen bör bl.a. prioritera den fortsatta beredningen av förslagen från Utredningen om faderskap och föräldraskap om modernisering av regelverket för bekräftelse av faderskap för ogifta, så att lagändringar kan träda i kraft så snart som möjligt.
- Regeringen bör gå vidare med arbetet att se över möjligheten att registrera testamenten i ett register som tillhandahålls i offentlig regi. Regeringen bör också i ett lämpligt sammanhang återkomma till riksdagen och redovisa resultatet av arbetet.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår övriga motionsyrkanden som behandlas i betänkandet, bl.a. med hänvisning till pågående utredningar och arbeten samt tidigare ställningstaganden. Motionsyrkandena handlar bl.a. om föräldraskap vid assisterad befruktning, vårdnad och umgänge, överförmyndare, gode män och förvaltare samt gode män för ensamkommande barn.

I betänkandet finns 33 reservationer (M, SD, C, V, KD, L).

Behandlade förslag

Cirka 120 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2018/19.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	10
Utskottets överväganden	11
Barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap	11
Villkoren för borgerliga vigselförrättare	15
Rätt för borgerliga vigselförrättare att förrätta vigslar i främmande stater	17
Betänketid vid äktenskapsskillnad	18
Giftorättens omfattning vid bodelning	19
Bodelningsförrättningen	21
Utredningar om faderskap för ogifta	23
Talerätt vid fastställande av faderskap	30
Föräldraskap vid assisterad befruktning	32
Föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet	35
Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet	38
Adoptioner	41
Vårdnad, boende och umgänge	45
Barnbalk	55
Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar	57
Könsneutral föräldrabalk	60
Överförmyndare, gode män och förvaltare	61
Framtidsfullmakter	69
Gode män för ensamkommande barn	72
Dödförklaring	76
Laglott	77
Särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt	79
Arvsrätt för kusiner	80
Förverkande av arvsrätt	83
Arvsrätt i fråga om digitala tillgångar	84
Testamentsregister	86
Underårigas rätt att upprätta testamente	88
Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang	89
Reservationer	93
1. Barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap, punkt 1 (SD)	93
2. Betänketid vid äktenskapsskillnad, punkt 4 (M)	94
3. Giftorättens omfattning vid bodelning, punkt 5 (L)	94
4. Bodelningsförrättningen, punkt 6 (M)	95
5. Utredningar om faderskap för ogifta, punkt 7 (SD)	96
6. Talerätt vid fastställande av faderskap, punkt 8 (SD)	97
7. Föräldraskap vid assisterad befruktning, punkt 9 (M, L)	97
8. Föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet, punkt 10 (L)	98
9. Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet, punkt 11 (M)	99
10. Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet, punkt 11 (L)	100
11. Adoptioner, punkt 12 (L)	101
12. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 13 (M)	102
13. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 13 (SD)	103
14. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 13 (C)	104

15. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 13 (V)	106
16. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 13 (KD)	109
17. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 13 (L).....	110
18. Barnbalk, punkt 14 (L)	111
19. Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar, punkt 15 (SD) ..	112
20. Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar, punkt 15 (C)	113
21. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 17 (SD)	114
22. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 17 (C, L)	115
23. Framtidsfullmakter, punkt 18 (L)	116
24. Gode män för ensamkommande barn, punkt 19 (C).....	117
25. Gode män för ensamkommande barn, punkt 19 (KD).....	118
26. Gode män för ensamkommande barn, punkt 19 (L)	119
27. Dödförklaring, punkt 20 (M)	119
28. Särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt, punkt 22 (M)	120
29. Arvsrätt för kusiner, punkt 23 (SD)	120
30. Förverkande av arvsrätt, punkt 24 (L)	121
31. Arvsrätt i fråga om digitala tillgångar, punkt 25 (SD).....	122
32. Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang, punkt 28 (SD)	122
33. Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang, punkt 28 (L).....	123
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	125
Motioner från allmänna motionstiden 2018/19	125

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. **Barnnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap**

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:370 av Amineh Kakabaveh (V) yrkande 2,

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 9, 18 och 20 samt

2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 24.

Reservation 1 (SD)

2. **Villkoren för borgerliga vigselförrättare**

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:464 av Arman Teimouri (L) yrkande 1,

2018/19:827 av Johan Andersson m.fl. (S),

2018/19:2352 av Kerstin Lundgren (C),

2018/19:2429 av Mikael Larsson (C) och

2018/19:2558 av Ulrika Heie (C).

3. **Rätt för borgerliga vigselförrättare att förrätta vigslar i främmande stater**

Riksdagen avslår motion

2018/19:1581 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkandena 1 och 2.

4. **Betänketid vid äktenskapsskillnad**

Riksdagen avslår motion

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 3.

Reservation 2 (M)

5. **Giftorättens omfattning vid bodelning**

Riksdagen avslår motion

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 13.

Reservation 3 (L)

6. **Bodelningsförrättningen**

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:1040 av Helena Bouveng (M) och

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 7.

Reservation 4 (M)

7. **Utredningar om faderskap för ogifta**

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om utredningar om faderskap för ogifta och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna
2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 3,
2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 17,
2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 6,
2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 4 i denna del,
2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 3,
2018/19:2914 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 59,
2018/19:2989 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD) yrkande 82 och
2018/19:2997 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD) yrkande 45 och
avslår motionerna
2018/19:570 av Patrick Reslow (SD),
2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 4,
2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) yrkande 2 och
2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 18.

Reservation 5 (SD)

8. Talerätt vid fastställande av faderskap

Riksdagen avslår motion

2018/19:108 av Magnus Persson m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del.

Reservation 6 (SD)

9. Föräldraskap vid assisterad befruktning

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) yrkandena 1 och 3,

2018/19:2548 av Rickard Nordin (C) yrkande 2,

2018/19:2597 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 9 och

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 4 i denna del.

Reservation 7 (M, L)

10. Föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet

Riksdagen avslår motion

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 9.

Reservation 8 (L)

11. Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkandena 2 och 4 samt

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 2.

Reservation 9 (M)

Reservation 10 (L)

12. Adoptioner

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:1462 av Elisabeth Björnsdotter Rahm och Ann-Britt Åsebol
(båda M) yrkande 1 och

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkandena 7 och 8.

Reservation 11 (L)

13. Vårdnad, boende och umgänge

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:321 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2,

2018/19:758 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkandena 1, 5–7 och 9,

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 7,

2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) yrkandena 5 och 6,

2018/19:1462 av Elisabeth Björnsdotter Rahm och Ann-Britt Åsebol (båda M) yrkande 2,

2018/19:1599 av Runar Filper (SD) yrkandena 1, 3 och 4,

2018/19:1629 av Lotta Olsson (M),

2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 23,

2018/19:2003 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M),

2018/19:2137 av Eva Lindh m.fl. (S),

2018/19:2297 av Åsa Lindhagen m.fl. (MP) yrkande 7 i denna del,

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 11,

2018/19:2644 av Saila Quicklund (M) yrkandena 1 och 2,

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 5,

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkandena 1 i denna del och 2 samt

2018/19:2997 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD) yrkande 44.

Reservation 12 (M)

Reservation 13 (SD)

Reservation 14 (C)

Reservation 15 (V)

Reservation 16 (KD)

Reservation 17 (L)

14. Barnbalk

Riksdagen avslår motion

2018/19:2267 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 1.

Reservation 18 (L)

15. Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:108 av Magnus Persson m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del,

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 5,

2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 19,

2018/19:2548 av Rickard Nordin (C) yrkande 1 och

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 1 i denna del.

Reservation 19 (SD)

Reservation 20 (C)

16. Könsneutral föräldrabalk

Riksdagen avslår motion

2018/19:2297 av Åsa Lindhagen m.fl. (MP) yrkande 7 i denna del.

17. Överförmyndare, gode män och förvaltare

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:282 av Markus Wiechel (SD) yrkandena 1–3,

2018/19:856 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkandena 23 och 24,

2018/19:981 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkandena 16 och 17,

2018/19:1174 av Eva Lindh m.fl. (S),

2018/19:1570 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkandena 1–5,

2018/19:1623 av Gunilla Svantorp (S),

2018/19:2264 av Solveig Zander (C) yrkandena 1–5,

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 14 i denna del,

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 5 i denna del och

2018/19:2860 av Solveig Zander m.fl. (C) yrkande 18.

Reservation 21 (SD)

Reservation 22 (C, L)

18. Framtidsfullmakter

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:945 av Hans Hoff (S) yrkande 1 och

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 15.

Reservation 23 (L)

19. Gode män för ensamkommande barn

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 14 i denna del,

2018/19:2768 av Hans Eklind m.fl. (KD) yrkande 11,

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 5 i denna del och

2018/19:2922 av Fredrik Malm m.fl. (L) yrkande 13.

Reservation 24 (C)

Reservation 25 (KD)

Reservation 26 (L)

20. Dödförklaring

Riksdagen avslår motion

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 9.

Reservation 27 (M)

21. Laglott

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:1102 av Betty Malmberg (M),

2018/19:1862 av Borian Åberg (M) och

2018/19:2012 av Erik Bengtzboe (M).

22. Särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt

Riksdagen avslår motion

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 6.

Reservation 28 (M)

23. Arvsrätt för kusiner

Riksdagen avslår motion

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 27.

Reservation 29 (SD)

24. Förverkande av arvsrätt

Riksdagen avslår motion

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 17.

Reservation 30 (L)

25. Arvsrätt i fråga om digitala tillgångar

Riksdagen avslår motion

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 29 och 30.

Reservation 31 (SD)

26. Testamentsregister

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om ett testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 26,

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 16,

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 8 och

2018/19:2914 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 58 och

avslår motion

2018/19:829 av Ingemar Nilsson (S).

27. Underårigas rätt att upprätta testamente

Riksdagen avslår motion

2018/19:2009 av Erik Bengtzboe (M).

28. Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang

Riksdagen avslår motionerna

2018/19:464 av Arman Teimouri (L) yrkande 2,

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 24 och 25 samt

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 18.

Reservation 32 (SD)

Reservation 33 (L)

Stockholm den 2 april 2019

På civilutskottets vägnar

Emma Hult

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Emma Hult (MP), Larry Söder (KD), Johan Löfstrand (S), Mats Green (M), Elin Lundgren (S), Mikael Eskilandersson (SD), Leif Nysmed (S), Ola Johansson (C), Momodou Malcolm Jallow (V), Lars Beckman (M), Roger Hedlund (SD), Sanne Lennström (S), Joakim Järrebring (S), Angelica Lundberg (SD), David Josefsson (M), Maria Stockhaus (M) och Henrik Edin (L).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet ca 120 motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2018/19 i olika familjerättsliga frågor. Motionsyrkandena handlar bl.a. om utredningar om faderskap för ogifta, föräldraskap vid assisterad befruktning, vårdnad och umgänge, överförmyndare, gode män och förvaltare, gode män för ensamkommande barn samt testamentsregister.

Utskottet behandlar de olika frågor som aktualiseras i motionerna under skilda rubriker.

Förslagen i motionerna finns i bilagan.

Utskottets överväganden

Barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap. Utskottet hänvisar till nyligen genomförda lagändringar om barnäktenskap, riksdagens tillkännagivande om tvångsäktenskap samt pågående arbete på området.

Jämför reservation 1 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) föreslås flera tillkännagivanden om att regeringen bör se över lagstiftningen om barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap. Motionärerna vill att lagstiftningen ska säkerställa att inga barn ska vara gifta i Sverige (yrkande 9), att äktenskap som ingåtts genom tvång, hot eller psykisk misshandel ska ogiltigförklaras (yrkande 18) och att utländska äktenskap som ingåtts genom ombud inte ska erkännas här (yrkande 20).

Även i kommittémotion 2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 24 föreslås ett tillkännagivande om att inga barn ska vara gifta i Sverige.

I motion 2018/19:370 begär Amineh Kakabaveh (V) ett tillkännagivande om att regeringen bör vidta åtgärder för en tydligare lagstiftning mot barnäktenskap och tvångsäktenskap (yrkande 2).

Bakgrund

Tvångsäktenskap

När det gäller inhemska äktenskap finns det i äktenskapsbalken bestämmelser som ska säkerställa att ett äktenskap ingås frivilligt. Vid vigseln ska sålunda de som ingår äktenskap vara närvarande samtidigt. De ska var för sig när vigselförrättaren frågar ge till känna att de samtycker till äktenskapet. Vigselförrättaren ska därefter förklara att de är makar. Om det inte har gått till på detta sätt är förrättningen ogiltig som vigsel (4 kap. 2 § äktenskapsbalken). Om äktenskapet – trots att kraven på samtycke m.m. uppfyllts – skulle ha ingåtts genom tvång, blir det inte ogiltigt. I stället finns då en rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid (5 kap. 5 § äktenskapsbalken). En sådan talan om äktenskapsskillnad får föras även av allmän åklagare.

När det gäller äktenskap som har ingåtts enligt utländsk rätt regleras frågor om erkännande av sådana äktenskap i lagen (1904:26 s. 1) om vissa

internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, förkortad IÄL. Enligt gällande reglering erkänns inte ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag i Sverige, om det är sannolikt att äktenskapet har ingåtts under tvång. Detta gäller oavsett parternas anknytning till Sverige. Bara om det finns synnerliga skäl för det kan äktenskapet ändå erkännas (1 kap. 8 a § IÄL).

Barnäktenskap

För att ingå äktenskap i Sverige ska parterna inte vara under 18 år, och det finns sedan 2014 ingen möjlighet till dispens från ålderskravet (2 kap. 1 § äktenskapsbalken). En undersökning av om ålderskravet är uppfyllt ingår i den s.k. hindersprövning som Skatteverket ska göra innan ett äktenskap ingås. Om äktenskapet – trots Skatteverkets hindersprövning – skulle ha ingåtts med någon som var under 18 år, blir det inte ogiltigt. I stället finns då en rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid (5 kap. 5 § äktenskapsbalken). En sådan talan om äktenskapsskillnad får föras även av allmän åklagare.

I en del andra länder är det däremot tillåtet att ingå äktenskap före 18 års ålder. Sådana äktenskap definieras i Sverige som barnäktenskap, vilket fortsätter att vara fallet även när parterna har blivit vuxna. Riksdagen beslutade hösten 2018 att fr.o.m. den 1 januari 2019 skärpa reglerna för erkännande av utländska barnäktenskap (prop. 2017/18:288, bet. 2018/19:CU4, rskr. 2018/19:43). De nya reglerna i 1 kap. 8 a § IÄL innebär ett förbud mot att erkänna sådana äktenskap. Förbudet gäller (på samma sätt som för tvångsäktenskap) även om parterna inte hade någon anknytning till Sverige när de gifte sig. Det går inte att göra undantag från förbudet om någon av parterna fortfarande är under 18 år, vilket betyder att den som är ett barn alltid ska betraktas som ogift. Om båda parterna däremot har hunnit bli vuxna, kan äktenskapet erkännas om det finns synnerliga skäl. För vuxna parter som har ingått ett barnäktenskap före den 1 januari 2019 gäller i stället äldre bestämmelser.

Fullmaktsäktenskap

Ett fullmaktsäktenskap innebär att äktenskapet ingås utan att båda parter är närvarande samtidigt. Ett sådant äktenskap kan ingås antingen genom en vigselceremoni eller genom att ett äktenskapskontrakt eller liknande undertecknas.

Det är inte möjligt att ingå ett fullmaktsäktenskap enligt svensk lag, eftersom det i äktenskapsbalken ställs krav på att parterna ska vara närvarande samtidigt vid vigseln (jfr ovan om tvångsäktenskap). Ett äktenskap som har ingåtts i strid med detta krav är alltså ogiltigt.

Däremot är fullmaktsäktenskap relativt vanligt förekommande i vissa andra delar av världen. Sedan 2014 gäller att ett fullmaktsäktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag inte erkänns i Sverige, om minst en av parterna då var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige. Bara om det finns synnerliga

skäl för det kan ett sådant äktenskap ändå erkännas (1 kap. 8 a § IÄL). Om parterna däremot saknade anknytning till Sverige när äktenskapet ingicks, ska äktenskapet i princip erkännas här (om det inte dessutom är fråga om ett barnäktenskap eller tvångsäktenskap).

Tidigare behandling

Tvångsäktenskap

Riksdagen beslutade våren 2017, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande om att regeringen snarast möjligt bör återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att möjligheten att i undantagsfall erkänna bl.a. tvångsäktenskap begränsas ytterligare (bet. 2016/17:CU10, rskr. 2016/17:189). Utskottet uttalade att det är angeläget att en lagstiftning som ytterligare begränsar möjligheten att erkänna bl.a. tvångsäktenskap kan träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen bör därför enligt utskottet prioritera detta arbete och utan onödig tidsutdräkt återkomma till riksdagen med förslag på lagändringar.

Utskottet behandlade och avstyrkte våren 2018 motionsyrkanden om tvångsäktenskap med hänvisning till riksdagens tillkännagivande och pågående utredningsarbete (bet. 2017/18:CU8). Riksdagen följde utskottets förslag.

Barnäktenskap

I 2018 års lagstiftningsärende om förbud mot erkännande av utländska barnäktenskap behandlade utskottet även ett motionsyrkande motsvarande de som nu är aktuella om att lagstiftningen ska säkerställa att inga barn ska vara gifta i Sverige. Utskottet konstaterade att innebörden av den nya lagregleringen är att ett barn ska betraktas som ogift i varje specifik situation som frågan om erkännande uppkommer efter ikraftträdandet av de nya reglerna och att detta ska gälla oberoende av om barnet tidigare har registrerats som gift i t.ex. folkbokföringen eller i Migrationsverkets register. De nya bestämmelserna ska alltså tillämpas när en fråga om erkännande prövas efter ikraftträdandet och någon av parterna fortfarande är ett barn. Utskottet ansåg att regleringen är väl avvägd och fann därför inte skäl att föreslå någon åtgärd med anledning av motionsyrkandet. Motionsyrkandet avstyrktes följaktligen, och riksdagen följde utskottets förslag.

Fullmaktsäktenskap

Utskottet behandlade våren 2018 motionsyrkanden om fullmaktsäktenskap (bet. 2017/18:CU8). Med hänvisning till 2014 års begränsning av möjligheterna att erkänna utländska fullmaktsäktenskap där minst en av parterna har svensk anknytning ansåg utskottet att det inte fanns skäl att föreslå något initiativ från riksdagen i fråga om sådana äktenskap. Motionsyrkandena avstyrktes därför, och riksdagen följde utskottets förslag.

Pågående arbete

Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv överlämnade i augusti 2018 sitt slutbetänkande Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (SOU 2018:69). I betänkandet redovisas utredningens uppdrag att bl.a. undersöka om det finns behov av åtgärder i syfte att säkerställa ett starkt skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv (med undantag för frågan om erkännande av utländska barnäktenskap som tidigare redovisats i ett delbetänkande och lett till lagstiftning enligt ovan). Utredningen lämnar flera förslag som syftar till att stärka skyddet mot hedersrelaterat våld och förtryck, vilket inbegriper barnäktenskap och tvångsäktenskap. Bland annat föreslås en särskild straffbestämmelse om barnäktenskapsbrott, som även omfattar s.k. informella äktenskap. Betänkandet innehåller däremot inga förslag om ändringar i regleringen om erkännande av utländska äktenskap. Betänkandet har remitterats, och remisstiden går ut den 28 maj 2019.

Regeringen beslutade den 19 juli 2018 att ge en särskild utredare i uppdrag att undersöka hur en stark och ändamålsenlig reglering mot utländska månggiften kan säkerställas (dir. 2018:68). I uppdraget ingår att analysera och ta ställning till hur det kan förhindras att utländska månggiften består i Sverige och lämna förslag till nödvändiga författningsändringar. Utredaren ska även, såvitt här är av intresse, analysera vad eventuella lagändringar skulle innebära i förhållande till de andra utländska äktenskap som inte erkänns i Sverige samt överväga och ta ställning till om det finns anledning att föreslå motsvarande ändringar även i förhållande till dessa. Mot bakgrund av den utveckling som skett, där det ansetts att allt fler hinder mot erkännande av utländska äktenskap bör vara tillämpliga oberoende av parternas anknytning till Sverige vid äktenskapets ingående, ska utredaren slutligen också överväga och ta ställning till om begränsningarna till situationer när parterna har anknytning till Sverige är ändamålsenliga eller om det finns anledning att ändra i regleringen. Uppdraget ska redovisas senast den 20 januari 2020.

Utskottets ställningstagande

När det gäller barnäktenskap konstaterar utskottet att parterna måste vara vuxna för att få ingå äktenskap i Sverige och att den regeln gäller utan undantag. Utskottet konstaterar vidare att ett motionsyrkande motsvarande de som nu är aktuella, om att lagstiftningen ska säkerställa att inga barn ska vara gifta i Sverige, behandlades i 2018 års lagstiftningsärende om förbud mot erkännande av utländska barnäktenskap. Som framhölls i det ärendet är innebörden av den nya lagregleringen att ett barn ska betraktas som ogift i varje specifik situation som frågan om erkännande uppkommer fr.o.m. den 1 januari 2019 och att detta gäller oberoende av om barnet tidigare har registrerats som gift i t.ex. folkbokföringen eller i Migrationsverkets register. Utöver detta kan det konstateras att Utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv i betänkandet

Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet (SOU 2018:69) bl.a. föreslår en särskild straffbestämmelse om barnäktenskapsbrott som även omfattar s.k. informella äktenskap. Betänkandet är föremål för remissbehandling. Mot den bakgrunden finner utskottet inte skäl att föreslå något initiativ från riksdagen i fråga om barnäktenskap.

När det gäller tvångsäktenskap finns det för inhemska förhållanden bestämmelser i äktenskapsbalken som ska säkerställa att ett äktenskap ingås frivilligt. För utländska förhållanden gäller att ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag inte erkänns i Sverige, om det är sannolikt att äktenskapet har ingåtts under tvång. Detta gäller oavsett parternas anknytning till Sverige. Bara om det finns synnerliga skäl för det kan äktenskapet ändå erkännas. Utskottet konstaterar i likhet med tidigare att det finns ett tillkännagivande från riksdagen från 2017 om att ytterligare begränsa möjligheten att i undantagsfall erkänna tvångsäktenskap. Vidare ingår det i uppdraget för Utredningen om strängare regler om utländska månggiften att analysera vad eventuella lagändringar i fråga om polygama äktenskap skulle innebära i förhållande till de andra utländska äktenskap som inte erkänns i Sverige (dvs. bl.a. tvångsäktenskap) samt överväga och ta ställning till om det finns anledning att föreslå motsvarande ändringar även i förhållande till dessa. Uppdraget ska redovisas senast den 20 januari 2020. Utskottet anser mot bakgrund av riksdagens tillkännagivande och den pågående utredningens arbete att det inte finns skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida i fråga om tvångsäktenskap.

När det slutligen gäller utländska fullmaktsäktenskap innebär gällande reglering att ett sådant äktenskap i princip ska erkännas här om parterna saknade anknytning till Sverige när äktenskapet ingicks. Mot bakgrund av den utveckling som skett, där det ansetts att allt fler hinder mot erkännande av utländska äktenskap bör vara tillämpliga oberoende av parternas anknytning till Sverige vid äktenskapets ingående, ska dock Utredningen om strängare regler om utländska månggiften även överväga och ta ställning till om begränsningarna till situationer när parterna har anknytning till Sverige är ändamålsenliga eller om det finns anledning att ändra i regleringen. Utskottet anser mot bakgrund av den pågående utredningens arbete att det inte heller i fråga om fullmaktsäktenskap finns skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida.

Av det ovan anförda följer att samtliga motionsyrkanden bör avslås.

Villkoren för borgerliga vigselförrättare

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om villkoren för borgerliga vigselförrättare. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstagande.

Motionerna

I motion 2018/19:464 av Arman Teimouri (L) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över ersättningsnivån för vigselförrättare som förordnas av länsstyrelsen. Motionären anser att ersättningen är för lågt satt och pekar på att den legat på samma nivå under många år.

Motsvarande förslag läggs fram i motionerna 2018/19:827 av Johan Andersson m.fl. (S) och 2018/19:2429 av Mikael Larsson (C).

I motion 2018/19:2352 föreslår Kerstin Lundgren (C) ett tillkännagivande om att regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att se över villkoren för vigselförrättare som förordnas av länsstyrelsen i fråga om bl.a. ersättning och arbetsmiljö. Förutom en högre ersättning anser motionären att vigselförrättarna bl.a. bör kunna erbjudas mer stöd och utbildning samt hjälp med administrationen kring vigslarna.

Ett liknande förslag läggs fram i motion 2018/19:2558 av Ulrika Heie (C).

Bakgrund

Bestämmelser om vigselförrättare finns i 4 kap. äktenskapsbalken. En särskilt förordnad vigselförrättare (s.k. borgerlig vigselförrättare) utses enligt 3 § första stycket 2 av länsstyrelsen. Innan någon förordnas som vigselförrättare, ska länsstyrelsen enligt 4 § pröva att han eller hon har de kunskaper och kvalifikationer i övrigt som behövs för uppdraget. Förordnandet ska gälla för en viss period, om det inte har begränsats att gälla till en angiven dag. Förordnandet kan återkallas vid t.ex. misskötsamhet.

Länsstyrelsen förordnar vanligtvis borgerliga vigselförrättare på förslag av kommunen och med utgångspunkt i kommunens behov. Ett tidsbegränsat förordnande bör gälla några år, och när förtroendevalda i kommunerna utses till vigselförrättare är det naturligt att förordnandet gäller för en mandatperiod (se bet. 2008/09:CU19 s. 28).

I förordningen (2009:263) om vigsel som förrättas av särskilt förordnad vigselförrättare finns vissa kompletterande bestämmelser till äktenskapsbalkens reglering. Enligt 3 § i förordningen bestäms tid och plats för vigsel av vigselförrättaren efter samråd med paret. En vigselförrättare har enligt 8 och 9 §§ rätt till ersättning av allmänna medel med 110 kronor för varje vigsel som han eller hon har förrättat. Om vigselförrättaren samma dag har förrättat mer än en vigsel, är ersättningen 30 kronor för varje vigsel utöver den första.

Om vigselförrättaren har haft direkta kostnader i samband med vigseln, t.ex. för resa, kan han eller hon efter överenskommelse med brudparet få ersättning för dessa. Det finns inte heller något hinder mot att brudparet anlitar någon annan person eller ett företag för att bistå med arrangemanget runt vigseln.

Dåvarande justitieminister Beatrice Ask anförde i ett frågesvar den 10 mars 2010 om ersättningen till borgerliga vigselförrättare (fr. 2009/10:588) att uppdraget som vigselförrättare är ett hedersuppdrag. Ersättningen måste därför

enligt statsrådet närmast ses som en symbolisk ersättning och inte som kompensation för utfört arbete. Statsrådet upplyste vidare om att det under beredningen i departementet av 2009 års förordning om vigsel som förrättas av särskilt förordnad vigselförrättare gjordes bedömningen att det för närvarande inte ansågs motiverat att höja arvudet till borgerliga vigselförrättare. Statsrådet stod i sitt frågesvar fast vid den bedömningen.

Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson betonade i ett interpellationssvar den 30 maj 2017 om möjligheterna till olika sorters borgerliga vigslar (ip. 2016/17:511) att uppdraget att vara vigselförrättare är ett statligt hedersuppdrag och en service till medborgarna samt att de uppgifter som delegeras till vigselförrättarna utgör myndighetsutövning.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden om villkoren för borgerliga vigselförrättare behandlades senast av utskottet våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet var då inte berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida med anledning av det som anfördes i motionerna, och motionsyrkandena avstyrkes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet är fortfarande inte berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida med anledning av det som anförs i motionerna. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Rätt för borgerliga vigselförrättare att förrätta vigslar i främmande stater

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om rätt för borgerliga vigselförrättare att förrätta vigslar i främmande stater. Utskottet hänvisar till befintlig reglering på området och tidigare ställningstaganden.

Motionen

I motion 2018/19:1581 föreslår Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) tillkännagivanden om att regeringen bör se över lagstiftningen för att dels möjliggöra för borgerliga vigselförrättare att få sitt förordnande prövat i våra grannländer (yrkande 1), dels ge borgerliga vigselförrättare möjlighet att vara vigselförrättare för svenska brudpar i våra grannländer (yrkande 2).

Gällande rätt

Enligt 1 kap. 5 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap kan regeringen bestämma att en diplomatisk eller konsulär tjänst eller en befattning som präst ska vara förenad med behörighet att i en främmande stat förrätta vigsel enligt svensk lag. Regeringen kan även genom ett särskilt förordnande ge en lämplig person en sådan behörighet.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet stod då fast vid sitt tidigare ställningstagande att det mot bakgrund av den befintliga regleringen på området inte fanns skäl att föreslå något initiativ från riksdagen. Motionsyrkandena avstyrktes därför, och riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än den som riksdagen tidigare gett uttryck för, och motionsyrkandena bör därför avslås.

Betänketid vid äktenskapsskillnad

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om betänketid vid äktenskapsskillnad. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 2 (M).

Motionen

I kommittémotion 2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att fler situationer ska undantas från kravet på betänketid än i dag. Motionärerna föreslår avskaffad betänketid när bara den ena maken begär äktenskapsskillnad och det inte finns barn under 16 år med i bilden.

Gällande rätt

Bestämmelser om äktenskapsskillnad finns i 5 kap. äktenskapsbalken. Äktenskapsskillnad ska i vissa fall föregås av en betänketid på minst sex månader (1 och 2 §§). Vid en gemensam ansökan om äktenskapsskillnad ska betänketid löpa, om båda makarna begär det eller om någon av dem varaktigt bor tillsammans med ett eget barn under 16 år som står under den makens vårdnad.

Betänketid ska också löpa om bara en av makarna vill att äktenskapet ska upplösas. Om makarna lever åtskilda sedan minst två år, har dock var och en av dem rätt till äktenskapsskillnad utan föregående betänketid (4 §). Betänketiden inleds när makarna gemensamt ansöker om äktenskapsskillnad eller när den ena makens yrkande om äktenskapsskillnad delges den andra maken (3 §). När betänketiden löpt under minst sex månader, ska dom på äktenskapsskillnad meddelas om någon av makarna då framställer ett särskilt yrkande om det. Om ett sådant yrkande inte har framställts inom ett år från betänketidens början, har frågan om äktenskapsskillnad fallit.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet ansåg då, liksom tidigare, att bestämmelserna om betänketid är väl avvägda och var därför inte berett att föreslå ett avskaffande av betänketiden. Motionsyrkandet avstyrktes följaktligen. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än den som riksdagen tidigare gett uttryck för, och därför bör motionsyrkandet avslås.

Giftorättens omfattning vid bodelning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om giftorättens omfattning vid bodelning. Utskottet hänvisar bl.a. till tidigare ställningstagande.

Jämför reservation 3 (L).

Motionen

I kommittémotion 2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 13 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att egendom som makar innehade före äktenskapets ingående samt vad som därefter tillfallit dem genom arv eller gåva ska undantas från bodelning, om inte makarna genom äktenskapsförord kommit överens om något annat.

Bakgrund

Enligt 1 kap. 3 § äktenskapsbalken råder varje make över sin egendom och svarar för sina skulder. En make har således ingen äganderätt till den andra makens egendom under ett bestående äktenskap. Närmare bestämmelser om

makars egendom finns i 7 kap. äktenskapsbalken. En makes egendom är giftorättsgods i den utsträckning den inte är enskild egendom. Enskild egendom är bl.a. egendom som till följd av äktenskapsförord är enskild, egendom som en make har fått i gåva av någon annan än den andra maken med det villkoret att egendomen ska vara mottagarens enskilda, egendom som en make har fått genom testamente med det villkoret att den ska vara mottagarens enskilda samt egendom som en make har ärvt och som enligt testamente av arvlåtaren ska vara mottagarens enskilda.

När ett äktenskap upplöses genom äktenskapsskillnad, ska makarnas egendom enligt allmänna bestämmelser i 9 kap. äktenskapsbalken fördelas mellan dem genom bodelning. Denna ska göras med utgångspunkt i egendomsförhållandena den dag då talan om äktenskapsskillnad väcktes. I 10 kap. äktenskapsbalken anges vilken egendom som ska ingå i bodelningen. All egendom som en make äger och som inte gjorts till makens enskilda ska som regel ingå. Hur makarnas andelar av det gemensamma giftorättsgodset ska beräknas framgår av 11 kap. äktenskapsbalken. Från en makes giftorättsgods ska räknas av så mycket att det täcker de skulder som den maken hade när talan om äktenskapsskillnad väcktes. Det som återstår av makarnas giftorättsgods – när avdrag gjorts för att täcka skulderna – ska läggas samman, och värdet ska därefter delas lika mellan makarna.

Möjligheterna att jämka resultatet av en bodelning vid äktenskapsskillnad framgår av 12 kap. äktenskapsbalken. Jämkning ska ske i den utsträckning det med hänsyn särskilt till äktenskapets längd, men även till makarnas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt, är oskäligt att en make vid bodelning ska lämna egendom till den andra maken i den omfattning som följer av de allmänna reglerna. I sådana fall ska bodelningen i stället göras så att den förstnämnda maken får behålla mer av sitt giftorättsgods.

Jämkningsregeln aktualiseras enligt sin lydelse främst vid kortvariga äktenskap. I förarbetena anges att en likadelning ofta kan framstå som oskälig om ett äktenskap upplöses genom äktenskapsskillnad efter endast en kortare tid, varmed som riktmärke avses högst fem år (inklusive sådan tid som makarna före äktenskapet har bott tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden). Detta gäller främst om den ena maken vid äktenskapets ingående har fört in egendom till ett stort värde i boet, men kan även gälla i fall där en make under ett kortvarigt äktenskap har ärvt betydande egendom eller fått den genom gåva eller testamente. (Se prop. 1986/87:1 s. 185 f.)

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet ansåg då att det inte fanns skäl att ta initiativ till en ändring i reglerna om giftorättens omfattning vid bodelning på det sätt som föreslogs i motionen. Motionsyrkandet avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än den som riksdagen tidigare gett uttryck för och vill i sammanhanget även framhålla de möjligheter till jämkning av resultatet av en bodelning som regleringen erbjuder enligt vad som framgår ovan. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Bodelningsförrättningen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bodelningsförrättningen. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 4 (M).

Motionerna

I kommittémotion 2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över hur bodelningsförrättningen kan göras snabbare och effektivare.

Ett liknande förslag läggs fram i motion 2018/19:1040 av Helena Bouveng (M).

Bakgrund

I 17 kap. äktenskapsbalken finns bestämmelser om bodelningsförrättare. Bestämmelserna innebär bl.a. följande.

Om makarna inte kan enas om en bodelning, ska domstolen på ansökan av en av dem förordna någon att vara bodelningsförrättare. Bodelningsförrättaren ska vid behov se till att en bouppteckning förrättas. Varje make ska uppge sina tillgångar och skulder. Om en make underlåter att lämna uppgifter till bouppteckningen, får domstolen på ansökan av bodelningsförrättaren förelägga och döma ut vite.

Bodelningsförrättaren ska bestämma tid och plats för bodelning samt kalla makarna till förrättningen. Att en make som bevisligen blivit kallad uteblir från förrättningen hindrar enligt förarbetena inte att bodelningen ändå slutförs (se prop. 1986/87:1 s. 224). Kan makarna inte komma överens, ska bodelningsförrättaren pröva sådana tvistiga frågor som är av betydelse för bodelningen och inte är föremål för rättegång. I ett sådant fall ska bodelningsförrättaren själv bestämma om bodelning i enlighet med äktenskapsbalkens regler.

Bodelningsförrättaren har rätt att få arvode och ersättning för sina utgifter. Kostnaderna ska betalas av makarna med hälften vardera. Bodelningsförrättaren kan dock vid bodelningen bestämma en annan fördelning, om den ena maken genom vårdslöshet eller försummelse har orsakat ökade kostnader eller om makarnas ekonomiska förhållanden ger särskild anledning till det.

En make som är missnöjd med bodelningen får klandra den genom att inom fyra veckor efter delgivningen väcka talan mot den andra maken vid en domstol. Om bodelningen inte klandras inom denna tid, blir den bindande.

Tidigare lagstiftningsarbete

I december 2004 gav Justitiedepartementet en sakkunnig person i uppdrag att biträda departementet med att utreda vissa frågor om bl.a. skadestånd och bodelning enligt äktenskapsbalken. Uppdraget redovisades i juli 2005 i departementspromemorian Några bodelningsfrågor (Ds 2005:34). Promemorian remissbehandlades och låg till grund för lagförslagen i proposition 2006/07:32 Skadestånd och bodelning. I propositionen föreslogs vissa ändringar i äktenskapsbalkens bodelningsregler. Civilutskottet tillstyrkte regeringens lagförslag (bet. 2006/07:CU14), och riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2006/07:127). Lagändringarna trädde i kraft i juli 2007.

I den nämnda promemorian uppmärksammade utredaren även vissa bodelningsfrågor att överväga för framtiden. Utredaren konstaterade att en makes giftorätt inte preskriberas. Om man införde en preskriptionsregel för rätt till bodelning i äktenskapsbalken torde parternas rättsosäkerhet och andra problem i sammanhanget minska, och därmed skulle också antalet bodelningstvister kunna reduceras. Utredaren konstaterade också att praktiskt verksamma jurister kan vittna om stora handläggningsproblem med anledning av parternas passivitet och frånvaro från sammanträden. För den part som har det sämst ställt ekonomiskt har slutförandet av bodelningen vanligtvis mycket stor ekonomisk betydelse, och därför är det viktigt med en effektiv handläggning. Mot denna bakgrund, och eftersom ena parten ofta drar fördel av att en förrättning drar ut på tiden, borde man enligt utredarens mening överväga om en förrättare bör ges rätten att kalla parterna till sammanträde vid vite för att om möjligt förbättra deras medverkan i saken. För att förhindra att en passiv part otillbörligt försvårar genomförandet av en bodelningsförrättning till men för den andra parten ansåg utredaren att det bör prövas huruvida det bör införas en uttrycklig bestämmelse i 17 kap. äktenskapsbalken efter mönster av 42 kap. 15 § rättegångsbalken om s.k. stupstocksföreläggande. Utredaren ansåg att det också bör prövas om det finns tillräckliga skäl för att avskaffa möjligheten för en part att under pågående bodelningsförrättning väcka särskild talan i en fråga av betydelse för delningen. Utredaren menade att möjligheten att väcka särskild talan kan missbrukas av den av parterna som vinner på att slutförandet av bodelningen försenas.

I den nämnda propositionen anfördes att det kan finnas anledning att i något annat sammanhang vidare överväga bl.a. den fråga som behandlas i promemorian om huruvida det bör införas en möjlighet att besluta om sanktioner för att få en part att medverka under en bodelningsförrättning.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet var då, i likhet med tidigare, inte berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionerna. Motionsyrkandena avstyrktes därför, och riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet är fortfarande inte berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionerna. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Utredningar om faderskap för ogifta

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om utredningar om faderskap för ogifta och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservation 5 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2018/19:1119 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett förslag till lagändring som gör det möjligt att fastställa faderskap tidigare än i dag, redan tidigt under graviditeten (yrkande 3). Motionärerna begär även ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att det ska vara rutin inom mödravården att inleda processen om fastställande av faderskap i de fall där föräldrarna ger sitt medgivande (yrkande 4).

Samma två förslag läggs fram i kommittémotion 2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkandena 17 och 18.

I kommittémotion 2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 6 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen så snart som möjligt bör återkomma med förslag till lagändringar i enlighet med förslagen från Utredningen om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) och samtidigt överväga möjligheten till ytterligare förenklingar av regleringen med bevarad rättssäkerhet.

I kommittémotion 2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 4 i denna del föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett förslag till lagändring som förenklar fastställande av faderskap för ogifta föräldrar och eventuellt gör det möjligt att fastställa faderskapet redan under graviditeten. Regeringen bör också ta initiativ till att införa en faderskapspresumtion för en man som är sambo med barnets moder.

I motion 2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) yrkande 2 föreslås ett liknande tillkännagivande om en faderskapspresumtion i samboförhållanden, om inte annat anmäls till socialnämnden.

I kommittémotion 2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett förslag till lagändring som gör det möjligt att fastställa faderskapet för ogifta föräldrar redan under graviditeten, eller i vart fall inleda processen för fastställande då. Regeringen bör också överväga frågan om att införa en faderskapspresumtion för en man som är sambo med barnets moder.

I partimotion 2018/19:2989 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD) yrkande 82 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett förslag till lagändring som gör det möjligt att fastställa faderskapet för ogifta föräldrar redan under graviditeten. Samma förslag läggs fram i partimotion 2018/19:2997 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD) yrkande 45 och i kommittémotion 2018/19:2914 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 59.

I motion 2018/19:570 föreslår Patrick Reslow (SD) ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att likställa regelverken om fastställande av faderskap för gifta föräldrar respektive föräldrar som är sambor.

Bakgrund

Om modern vid barnets födelse är gift med en man, ska mannen i äktenskapet automatiskt anses som barnets far, s.k. faderskapspresumtion (1 kap. 1 § föräldrabalken). Om modern inte är gift, fastställs faderskapet i stället genom en bekräftelse eller dom (1 kap. 3 § föräldrabalken). En sådan bekräftelse ska göras skriftligen och bevittnas av två personer. Den ska även skriftligen godkännas av socialnämnden och av modern. Socialnämnden får lämna sitt godkännande endast om det kan antas att mannen är far till barnet. Bekräftelsen får göras även före barnets födelse. (1 kap. 4 § föräldrabalken.) Socialnämnden är skyldig att försöka utreda vem som är far till ett barn när faderskapet inte följer direkt av en faderskapspresumtion. Nämnden ska föra protokoll över vad som förekommer vid utredningen av betydelse för faderskapsfrågan. (2 kap. 1 och 8 §§ föräldrabalken.)

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd har utfärdat föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap (HSLF-FS 2017:49). Enligt föreskrifterna kan socialnämnden, om parterna är sambor och övertygade om att barnet är deras gemensamma, göra en förenklad utredning enligt ett särskilt protokoll, det s.k. S-protokollet. Om parterna samstämmtigt uppger att barnet är deras gemensamma och det inte framkommer något som ger anledning att ifrågasätta detta, bör utredaren avsluta utredningen genom att ge mannen tillfälle att bekräfta faderskapet. Om utredaren har anledning att känna sig osäker, måste däremot en mer fullständig utredning göras. Ett s.k. MF-protokoll upprättas då. Samma sak gäller om parterna inte bor tillsammans.

Föreskrifterna reglerar även frågan om utredning före barnets födelse. I denna del föreskrivs att om modern begär det, bör socialnämnden inleda en faderskapsutredning före barnets födelse. Socialnämnden bör dock inte godkänna en faderskapsbekräftelse förrän barnet är fött. Om socialnämnden inleder en utredning före barnets födelse, beräknas i praktiken en preliminär konceptionstid och upprättas en bekräftelse. När barnet är fött, beräknas en ny konceptionstid utifrån födelsevikten. Om den nya konceptionstiden faller inom den tidigare beräknade konceptionstiden, godkänner socialnämnden bekräftelsen utan vidare kontakt med parterna och underrättar Skatteverket om det fastställda faderskapet.

Riksdagens tillkännagivande och tidigare behandling

Våren 2015 behandlade utskottet motioner om utredningar om faderskap. Utskottet föreslog ett tillkännagivande till regeringen om att det finns skäl för regeringen att undersöka frågeställningar kring utredningar om faderskap för ogifta. Utskottet anförde bl.a. följande (bet. 2014/15:CU6):

Motionärerna anser att utredningar om faderskap för ogifta måste kunna moderniseras och förenklas. Enligt motionärerna kan utredningarna uppfattas som krångliga och som ett ifrågasättande av par som lever i förhållanden utan att vara gifta. Motionärerna anser också att ett faderskap borde kunna fastställas redan under graviditeten.

Motioner motsvarande de nu aktuella har behandlats av riksdagen under en lång följd av år.

Enligt utskottet måste utgångspunkten för en reglering på detta område vara omtanken om barnets bästa. Bestämmelserna får alltså inte utformas på ett sådant sätt att barnets bästa på något sätt riskerar att bli åsidosatt. Det är också av stor vikt att den ordning som finns för utredningar om faderskap för ogifta ger betryggande garantier för att det verkligen är den biologiska fadern och inte någon annan som fastställs som far till ett barn. Utskottet vill också framhålla betydelsen av att faderskapsärenden handläggs på ett så enkelt sätt som möjligt med hänsyn till barnets intressen och under former som inte behöver uppfattas som integritetskränkande.

Utskottet kan konstatera att kritik under många år riktats mot den nuvarande ordningen. Enligt utskottet kan det inte uteslutas att reglerna kan förenklas och moderniseras utan att barnets bästa riskerar att bli åsidosatt. Mot denna bakgrund anser utskottet att det finns skäl för regeringen att undersöka de frågeställningar kring den nuvarande ordningen för utredningar om faderskap för ogifta som lyfts fram i motionerna. Det bör vara en uppgift för regeringen att överväga om det finns behov av förändringar och i så fall ta nödvändiga initiativ. Regeringen bör också i ett lämpligt sammanhang återkomma till riksdagen och redovisa resultatet av arbetet. Vad utskottet anför bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Ställningstagandet innebär ett delvis bifall till samtliga motioner.

Riksdagen beslutade om ett tillkännagivande i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2014/15:122).

Utskottet har härefter vid flera tillfällen behandlat motionsyrkanden om utredningar om faderskap, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet avstyrkte då motionsyrkandena med hänvisning till att en särskild

utredare fått i uppdrag att se över delar av föräldraskapens regler om fastställande av faderskap och föräldraskap i syfte att åstadkomma en mer ändamålsenlig, jämlik och modern reglering. Det fanns enligt utskottet inte skäl att föregripa resultatet av det kommande arbetet. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utredningen om faderskap och föräldraskap

Inledning

Utredningen om faderskap och föräldraskap har bl.a. haft i uppdrag att lämna förslag på hur reglerna om bekräftelse av faderskap och föräldraskap för ogifta kan moderniseras och förenklas, med beaktande av vikten av att fastställda faderskap blir korrekta och de möjligheter som digitaliseringen kan erbjuda för att förenkla förfarandet (dir. 2017:28). Utredningen överlämnade i augusti 2018 sitt betänkande Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68). I betänkandet föreslås ett nytt sätt att bekräfta faderskap och föräldraskap genom att formkraven för bekräftelse ändras och genom att elektronisk bekräftelse ska vara möjlig.

Betänkandet har remitterats, och remisstiden gick ut den 28 februari 2019.

Ändrade formkrav

Utredningen konstaterar att en bekräftelse av faderskap görs skriftligen. Utredningen föreslår att kravet på bevitning av bekräftelsen tas bort för bekräftelser som avser barn som inte har fyllt 18 år. För att säkerställa att en identitetskontroll kan genomföras, ska bekräftelsen i dessa fall i stället alltid göras vid personlig inställelse hos socialnämnden, vilket i de flesta fall sker även i dag. Bekräftelsen ska, på samma sätt som i dag, skriftligen godkännas av socialnämnden och modern.

Utredningen anser att det är lämpligt att formkraven för fastställande av faderskap genom bekräftelse fortsatt regleras i 1 kap. 4 § förädrabalken. Liksom i dag kommer, genom hänvisningar till bestämmelsen, samma formkrav att gälla för bekräftelse av föräldraskap enligt 1 kap. 9 § förädrabalken och för bekräftelse av moderskap eller faderskap när en av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet.

Elektronisk bekräftelse

Utredningen lämnar förslag som gör det möjligt att bekräfta faderskap eller föräldraskap elektroniskt inom 14 dagar från barnets födelse. Samma formkrav ska gälla som för en bekräftelse enligt huvudregeln i 1 kap. 4 § förädrabalken, med den skillnaden att en elektronisk bekräftelse inte ska godkännas av socialnämnden. Möjligheten att bekräfta elektroniskt ska gälla om barnet, modern och den som bekräftar faderskapet eller föräldraskapet är folkbokförda i Sverige. En ytterligare förutsättning ska vara att modern och den som

bekräftar är myndiga. En elektronisk bekräftelse ska göras i ett system som tillhandahålls och administreras av Skatteverket.

Utredningen gör bedömningen att de formkrav som är nödvändiga för att säkerställa bekräftelsens karaktär som rättshandling kan uppfyllas genom en elektronisk bekräftelse. Genom kravet på moderns godkännande kan en elektronisk bekräftelse säkerställa att faderskapet och föräldraskapet fastställs korrekt. Godkännandet innebär att modern och den som bekräftar faderskapet eller föräldraskapet ges möjlighet att lämna samstämmiga uppgifter när de är övertygade om att barnet är deras gemensamma. Det medför enligt utredningens bedömning att en elektronisk bekräftelse i ett sådant fall innebär att den som bekräftar faderskapet eller föräldraskapet också kan antas vara far eller förälder. Socialnämndens godkännande ska därför inte krävas vid elektronisk bekräftelse.

Utredningen gör bedömningen att det inte ska vara möjligt att lämna en elektronisk bekräftelse före barnets födelse. Utredningen konstaterar att en möjlighet att bekräfta föräldraskap elektroniskt före barnets födelse skulle innebära att barnet i princip får även en andra förälder fastställd i samband med födelsen. Barnet skulle då i fler fall få sina föräldrar registrerade så snart en födelseanmälan från sjukhuset blivit hanterad av Skatteverket. Av dagens reglering framgår att det är möjligt att lämna en bekräftelse till socialnämnden före barnets födelse. Tillämpningen är dock sådan att socialnämnden inte bör godkänna bekräftelsen förrän barnet är fött. Ett skäl till denna ordning är att möjligheten att beakta konceptionstid och barnets utvecklingsgrad vid födelsen minskar risken för en felaktig faderskapsbekräftelse. Det har till utredningen också förts fram att det i vissa fall är först sedan barnet har fötts som det står klart att den man som har trott sig vara far inte är det. Utredningen konstaterar vidare att det är tidpunkten för barnets födelse som är relevant för att en tidigare lämnad bekräftelse ska bli verksam. Detsamma gäller när en talan förs i domstol om fastställande av faderskap. En sådan talan får inte prövas slutligt före barnets födelse (3 kap. 9 § föräldrabalken). Bakgrunden till denna ordning är att en grundläggande förutsättning för att kunna fastställa ett föräldraskap är att barnet föds levande. Utredningen menar därför att detta talar för att det inte är en lämplig ordning att en elektronisk bekräftelse ska kunna lämnas före barnets födelse.

Till detta kommer, anför utredningen, att det för att kunna bekräfta elektroniskt enligt förslaget krävs att barnets personnummer anges. Det innebär att bekräftelsen endast kan ske om den som ska bekräfta föräldraskapet har tillgång till barnets personnummer. Det skulle enligt uppgift från Skatteverket i och för sig kunna vara möjligt att använda sig av ett personnummer som tillhör den som väntar barnet i stället för barnets personnummer. Om en elektronisk bekräftelse ska kunna lämnas redan före barnets födelse, tänker sig utredningen att de som lämnar uppgifter då i stället för ett personnummer för barnet får ange dels moderns personnummer, dels dag för beräknad födelse. Med en sådan lösning behövs någon form av kontrolluppgift för att efter barnets födelse kunna knyta samman dem som har

lämnat uppgifter om det väntade barnet. En sådan ordning skulle dock kräva en gallringsregel för de situationer där graviditeten antingen avslutas med ett missfall, ett barn inte föds levande och därmed inte får ett personnummer eller systemet används trots att ett barn inte väntas. Då det för utredningen är svårt att se några egentliga fördelar med att lämna en elektronisk bekräftelse före barnets födelse, anser utredningen att det endast bör vara möjligt att elektroniskt bekräfta föräldraskapet efter att barnet är fött och har tilldelats ett personnummer.

Utredningen påpekar emellertid att det finns situationer där det kan finnas skäl att redan före barnets födelse lämna en bekräftelse. Det kan vara så att den bekräftande föräldern eller modern har en livshotande sjukdom eller av någon annan särskild anledning vill säkerställa barnets ställning i förhållande till dem båda så snart som möjligt. I sådana fall finns fortsatt möjlighet att vända sig till socialnämnden och, som i dag, lämna en bekräftelse före födelsen som kan godkännas så snart socialnämnden får reda på barnets födelsevikt. Det innebär således i tid ett förhållandevis likartat resultat som förslaget om en elektronisk bekräftelse.

Socialnämndens ansvar

Utredningen lämnar också vissa förslag om socialnämndens ansvar. Socialnämnden föreslås fortsatt ha ett ansvar för att barnet får en rättslig förälder fastställd. Om faderskapet eller föräldraskapet inte har blivit fastställt inom 14 dagar från barnets födelse, ska socialnämndens skyldighet att utreda faderskapet inträda. Nämnden får ta upp utredningen tidigare. Skatteverket ska underrätta socialnämnden i de fall ett barn inte har en far eller förälder fastställd på den femtonde dagen.

Enligt utredningen är det inte lämpligt att socialnämndens utredningsskyldighet inträder samtidigt som föräldrar har möjlighet att elektroniskt bekräfta faderskap eller föräldraskap. Socialnämndens skyldighet att utreda faderskap bör därför senareläggas. Förslaget innebär att socialnämndens skyldighet att försöka utreda vem som är förälder och se till att det fastställs ett faderskap eller föräldraskap ska ändras så att det framgår att utredningsskyldigheten inträder vid den senare tidpunkten. Förslaget om elektronisk bekräftelse innebär enligt utredningen att många föräldrar inte kommer att behöva stöd av socialnämnden utan i stället kommer att använda den nya möjligheten för bekräftelse.

Utredningen gör även bedömningen att det inte bör införas en utökad möjlighet att hos socialnämnden rutinmässigt bekräfta föräldraskap före barnets födelse. Utredningen konstaterar att det redan i dag är möjligt att bekräfta ett föräldraskap före barnets födelse. Den möjligheten bör också, enligt utredningen, även fortsättningsvis finnas kvar. Av föreskrifter och allmänna råd framgår dock att socialnämnden ska godkänna en sådan bekräftelse först efter att barnet är fött. Skälet är att en förutsättning för socialnämndens godkännande är att det exempelvis ska kunna antas att

mannen är far. Denna förutsättning för godkännande måste behållas, eftersom det säkerställer att ett fastställt föräldraskap överensstämmer med den som enligt lag ska anses som förälder till ett barn. Samma skäl som utredningen har redovisat när det gäller från vilken tidpunkt en elektronisk bekräftelse ska kunna lämnas gör sig gällande i fråga om tidpunkten för socialnämndens godkännande av en bekräftelse. Ett skäl till dagens ordning är att det i vissa fall är först sedan barnet har fötts som det står klart att exempelvis den man som har trott sig vara far inte är det. Behovet av en rättsgenetisk undersökning kan därmed uppkomma först efter att barnet har fötts. En grundläggande förutsättning för att kunna fastställa ett föräldraskap är att barnet föds levande. Mot den bakgrunden gör utredningen bedömningen att det inte är lämpligt att införa en möjlighet för socialnämnden att godkänna en lämnad bekräftelse redan före barnets födelse.

Eftersom det redan enligt dagens regler är möjligt att lämna en bekräftelse före barnets födelse, krävs det enligt utredningen inte några författningsändringar för att fler ska kunna använda sig av den möjligheten. I stället krävs information till blivande föräldrar att det finns möjlighet till bekräftelse hos socialnämnden före barnets födelse. Utredningen gör dock bedömningen att behovet av att lämna en sådan bekräftelse kommer att minska om det införs en möjlighet att bekräfta föräldraskap elektroniskt inom 14 dagar från barnets födelse.

Sammantaget bedömer utredningen att det inte finns förutsättningar att ytterligare förenkla när det gäller bekräftelse som lämnas hos socialnämnden. Emellertid anser utredningen att förslaget om elektronisk bekräftelse tillsammans med information till blivande föräldrar om såväl den möjligheten som möjligheten att bekräfta föräldraskap före barnets födelse hos socialnämnden gemensamt kan nå de allra flesta blivande föräldrar.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att det redan i dag är möjligt att lämna en faderskapsbekräftelse före ett barns födelse. Enligt föreskrifter och allmänna råd bör dock socialnämnden godkänna bekräftelsen först efter att barnet är fött. När socialnämnden på begäran inleder en faderskapsutredning före barnets födelse, beräknas i praktiken en preliminär konceptionstid och upprättas en bekräftelse. När barnet är fött, beräknas en ny konceptionstid utifrån födelsevikten. Om den nya konceptionstiden faller inom den tidigare beräknade konceptionstiden, godkänner socialnämnden bekräftelsen utan vidare kontakt med parterna och underrättar Skatteverket om det fastställda faderskapet.

Som framgår ovan har Utredningen om faderskap och föräldraskap bl.a. haft i uppdrag att lämna förslag på hur reglerna om bekräftelse av faderskap och föräldraskap för ogifta kan moderniseras och förenklas, med beaktande av vikten av att fastställda faderskap blir korrekta och de möjligheter som digitaliseringen kan erbjuda för att förenkla förfarandet. Utredningen föreslår i sitt betänkande Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68)

flera förenklingar i regelverket. Det föreslås dels att kravet på bevitning av en faderskapsbekräftelse tas bort, dels att det även ska vara möjligt att bekräfta faderskap elektroniskt utan krav på godkännande från socialnämnden. Utredningen anser också att blivande föräldrar bör få information både om den befintliga möjligheten till bekräftelse hos socialnämnden före barnets födelse och om den föreslagna, nya möjligheten till elektronisk bekräftelse.

Utskottet välkomnar utredningens förslag och anser att regeringen bör prioritera den fortsatta beredningen av förslagen, så att lagändringar kan träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen bör samtidigt överväga vissa ytterligare moderniseringar av reglerna. Utskottet konstaterar i den delen att utredningen gör bedömningen att det inte ska vara möjligt att lämna en elektronisk bekräftelse före barnets födelse. Utskottet anser att regeringen bör närmare överväga om en sådan möjlighet trots det bör införas. Det som utskottet nu har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen. Detta innebär delvis bifall till kommittémotionerna 2018/19:1119 (SD) yrkande 3, 2018/19:1639 (SD) yrkande 17, 2018/19:2591 (L) yrkande 6, 2018/19:2828 (M) yrkande 4 i denna del, 2018/19:2838 (C) yrkande 3, 2018/19:2914 (KD) yrkande 59, 2018/19:2989 (KD) yrkande 82 och 2018/19:2997 (KD) yrkande 45 samt avslag på övriga motioner.

Talerätt vid fastställande av faderskap

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om talerätt vid fastställande av faderskap. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 6 (SD).

Motionen

I kommittémotion 2018/19:108 av Magnus Persson m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till en lagändring som innebär att en man som tror sig vara far till ett barn ska ha rätt att väcka talan och begära ett faderskapstest samt att han direkt ska fastställas som far till barnet, om ett positivt testresultat kan uppvisas.

Bakgrund

Om en viss man inte ska anses som far till ett barn enligt faderskapspresumtionen i 1 kap. 1 § föräldrabalken, är socialnämnden enligt 2 kap. 1 § samma balk skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs. Enligt 2 kap. 6 § föräldrabalken bör socialnämnden verka för att det görs en blodundersökning av modern, barnet och den som kan vara far till barnet, om han begär det eller om det finns anledning att anta att modern haft samlag med mer än en man under den tid då barnet kan ha

tillkommit. Socialnämndens möjlighet att förordna om en blodundersökning förutsätter att ingen av parterna motsätter sig en sådan. I annat fall får frågan prövas av domstol inom ramen för en talan om fastställande av faderskap.

En talan om fastställande av faderskap väcks enligt 3 kap. 5 § föräldrabalken av barnet. Barnets talan förs av socialnämnden i de fall som socialnämnden har ett utredningsansvar enligt 2 kap. 1 § föräldrabalken. Vidare får modern, om hon har vårdnaden om barnet, alltid föra barnets talan. Talan får också alltid föras av en särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet.

Enligt 1 § lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap kan domstolen på yrkande av någon av parterna, eller när det annars behövs, förordna om en blodundersökning. Förordnandet kan avse modern och barnet samt den man mot vilken talan förs. Domstolen ska enligt 1 kap. 5 § föräldrabalken förklara en man vara far till ett barn, om det genom en genetisk undersökning är utrett att han är barnets far. Detsamma gäller om det är utrett att han har haft samlag med barnets mor eller att en insemination eller befruktning utanför moderns kropp har skett med hans spermier under den tid då barnet kan ha tillkommit och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit vid det tillfället. (En man som donerat spermier inom svensk hälso- och sjukvård kan dock inte fastställas som far till barnet.)

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet stod då fast vid sitt tidigare ställningstagande och anförde att lagstiftningen bygger på att det rättsligt fastställda faderskapet i största möjliga utsträckning ska överensstämma med det biologiska. Av regleringen i 2 kap. 6 § föräldrabalken följer att socialnämndens representant alltid bör verka för att en rättsgenetisk utredning görs, om mannen begär det. Detta gäller även om utredningen inte tyder på att mer än en man är aktuell. Utskottet konstaterade att en man som tror sig vara far till ett barn kan vända sig till socialnämnden och begära att en rättsgenetisk utredning ska göras samt att socialnämnden i sådana fall bör verka för att en utredning kommer till stånd. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena, och riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än den som riksdagen tidigare gett uttryck för, och därför bör motionsyrkandet avslås.

Föräldraskap vid assisterad befruktning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om föräldraskap vid assisterad befruktning. Utskottet hänvisar till nyligen genomförda lagändringar samt pågående beredningsarbete inom Regeringskansliet.

Jämför reservation 7 (M, L).

Motionerna

I partimotion 2018/19:2597 av Jan Björklund m.fl. (L) välkomnas de nyligen genomförda lagändringarna om att införa samma regler för olikkönade och samkönade par i fråga om faderskap och föräldraskap efter en assisterad befruktning i utlandet eller i egen regi. Motionärerna anser att regeringen bör ta initiativ till en fortsatt översyn av lagstiftningen för att skapa ytterligare juridisk jämlikhet mellan olikkönade och samkönade par i reglerna om föräldraskap. De begär ett tillkännagivande i enlighet med detta (yrkande 9).

I kommittémotion 2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 4 i denna del föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med förslag till lagändringar som likställer olikkönade och samkönade par i fråga om bl.a. föräldraskapspresumtion.

Ett motsvarande förslag om att införa en föräldraskapspresumtion som likställer olikkönade och samkönade par läggs fram i motion 2018/19:2548 av Rickard Nordin (C) yrkande 2.

I motion 2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att skyndsamt genomföra förslaget från Utredningen om faderskap och föräldraskap om en föräldraskapspresumtion som likställer olikkönade och samkönade par (yrkande 1). Motionären föreslår också ett tillkännagivande om att en kvinna som är gift eller sambo med modern till ett barn som tillkommit genom en assisterad befruktning i utlandet ska anses som barnets förälder, om annat inte anmäls till socialnämnden (yrkande 3).

Bakgrund

Om modern är gift med en man när barnet föds, ska mannen enligt 1 kap. 1 § föräldrabalken automatiskt anses som barnets far, den s.k. faderskapspresumtionen. Presumtionen gäller även om barnet har kommit till genom assisterad befruktning.

I 6 och 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. finns bestämmelser om assisterad befruktning i form av insemination och befruktning utanför kroppen. Sådan behandling ska som huvudregel utföras vid offentligt finansierade sjukhus. Om en kvinna är gift, registrerad partner

eller sambo, får behandlingen utföras endast om maken, partnern eller sambon skriftligen har samtyckt till det.

I 1 kap. 8 § föräldrabalken finns bestämmelser om faderskap vid insemination eller befruktning utanför kroppen. Där föreskrivs att om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen med samtycke av en man som var hennes make eller sambo, och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen, ska den som har lämnat samtycket anses som barnets far vid tillämpningen av bestämmelser om hävande respektive fastställande av faderskap. Vid en behandling som har utförts med spermier från en annan man än moderns make eller sambo gäller detta (efter en lagändring som trädde i kraft den 1 januari 2019) endast om behandlingen har utförts inom svensk hälso- och sjukvård eller vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Detta innebär att samtycke av en man som inte är barnets genetiska far inte längre kan utgöra grund för faderskap vid en insemination i privat regi. (Se prop. 2017/18:155, bet. 2017/18:SoU20, rskr. 2017/18:368.)

I 1 kap. 9 § föräldrabalken finns bestämmelser om föräldraskap vid insemination eller befruktning utanför kroppen. Där föreskrivs att om en behandling som har utförts inom svensk hälso- och sjukvård har skett med samtycke av en kvinna som var moderns make, partner eller sambo, och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen, ska den kvinnan anses som barnets förälder. Samma sak gäller (efter en lagändring som trädde i kraft den 1 januari 2019, se ovan) om behandlingen har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Föräldraskapet fastställs genom bekräftelse eller dom, och för bekräftelsen gäller detsamma som för en faderskapsbekräftelse.

Reglerna om faderskap och föräldraskap efter en assisterad befruktning är alltså numera desamma för olikkönade och samkönade par, med den skillnaden att föräldraskap alltid ska fastställas. Det finns alltså här inte någon motsvarighet till en faderskapspresumtion för den som är gift eller registrerad partner.

Tidigare behandling

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat motionsyrkanden om föräldraskap vid assisterad befruktning, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet avstyrkte då motionsyrkandena med hänvisning till pågående utredningsarbete m.m. på området. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utredningen om faderskap och föräldraskap

Som framgår av det ovanstående avsnittet Utredningar om faderskap för ogifta föreslår Utredningen om faderskap och föräldraskap i sitt betänkande Nya

regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) ett nytt sätt att bekräfta både faderskap och föräldraskap genom att formkraven för bekräftelse ändras och genom att elektronisk bekräftelse ska vara möjlig.

Utredningen har också haft i uppdrag att ta ställning till om, och i så fall under vilka förutsättningar, föräldraskapet för en make eller registrerad partner vid assisterad befruktning bör presumeras på motsvarande sätt som faderskapet presumeras för en gift man.

I betänkandet föreslås att föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken ska presumeras för den kvinna som är gift eller registrerad partner med barnets mor, på motsvarande sätt som ett faderskap presumeras för en gift man.

Utredningen anför att en föräldraskapspresumtion aktualiserar frågan om likabehandling i den situationen att barnet har tillkommit vid assisterad befruktning med donerade spermier. Utgångspunkten för utredningens ställningstaganden är att den föräldraskapsrättsliga regleringen ska vara jämlik och inte utan tungt vägande skäl skilja på personer beroende på sexuell läggning eller kön.

Utredningen förklarar att faderskapspresumtionen bygger på tanken att den i de allra flesta fall anger den genetiska fadern som barnets rättsliga far. Förutsättningen för faderskapspresumtionen är därmed delvis en annan än den som skulle gälla för en föräldraskapspresumtion. I fråga om den förstnämnda presumtionen är det i de flesta fall samlaget – och genetiskt släktskap – som avgör vem som anses som förälder. När det gäller den andra presumtionen är det den assisterade befruktningen – och samtycket från en make eller registrerad partner till behandlingen – som avgör vem som anses som förälder. Vid assisterad befruktning för ett gift kvinnligt par är det alltid fråga om donerade spermier. För ett gift par av olika kön som genomgår en assisterad befruktning förekommer detta i undantagsfall. Faderskapspresumtionen gäller dock även för den situationen. Reglerna för att tillgodose ett barns rätt att få kännedom om sitt ursprung är också desamma för ett barn till ett par av samma kön som för ett barn till ett par av olika kön. Utredningen anser därför att det inte är ett tungt vägande skäl mot en föräldraskapspresumtion att donerade spermier alltid används när ett gift par av samma kön får barn, eftersom det kan förekomma även i fråga om ett gift par av olika kön och faderskapet då presumeras för mannen i äktenskapet.

Det finns enligt utredningen en risk för att ett föräldraskap som presumeras kan komma att hävas i framtiden, om förutsättningarna för föräldraskap efter en assisterad befruktning inte är uppfyllda. Genom reglerna om föräldraskap efter en assisterad befruktning i utlandet som riksdagen nyligen har antagit kommer den risken även att finnas när ett faderskap presumeras. En följd av de nya reglerna är att grunderna för att häva ett faderskap eller föräldraskap blir desamma för par av olika kön och par av samma kön. Risken för att ett föräldraskap i framtiden kan komma att hävas kan, mot denna bakgrund, inte anses utgöra ett tungt vägande skäl mot en föräldraskapspresumtion.

Sammanfattningsvis anser utredningen att det inte finns tungt vägande skäl för att behandla föräldraskapet för gifta par olika när barnet tillkommit genom

en assisterad befruktning. En föräldraskapspresumtion bör därför införas. Det innebär att det är äktenskapet som får rättslig verkan för föräldraskapet vid barnets födelse. Föräldraskapspresumtionen bör enligt utredningen utformas på motsvarande sätt som faderskapspresumtionen.

Betänkandet har remitterats, och remisstiden gick ut den 28 februari 2019.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att till följd av lagändringar som nyligen genomförts är reglerna om faderskap och föräldraskap efter en assisterad befruktning numera desamma för olikkönade och samkönade par, med den skillnaden att föräldraskap alltid ska fastställas. Det finns alltså här inte någon motsvarighet till en faderskapspresumtion för den som är gift eller registrerad partner.

Med hänsyn till den nya regleringen om föräldraskap efter en assisterad befruktning i bl.a. utlandet finns det inte behov av någon åtgärd med anledning av motion 2018/19:1435 (M) yrkande 3. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Som framgår ovan föreslår Utredningen om faderskap och föräldraskap i sitt betänkande Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) ett nytt sätt att bekräfta både faderskap och föräldraskap genom att formkraven för bekräftelse ändras och genom att elektronisk bekräftelse ska vara möjlig. Utredningen föreslår också att föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldralken ska presumeras för den kvinna som är gift eller registrerad partner med barnets mor, på motsvarande sätt som ett faderskap presumeras för en gift man.

Utskottet konstaterar att förslagen i betänkandet om bl.a. en föräldraskaps-presumtion ligger i linje med de förslag som läggs fram i motionerna. Betänkandet har remitterats, och remisstiden gick ut den 28 februari 2019. Utskottet förutsätter att den fortsatta beredningen av betänkandet fullföljs utan onödigt dröjsmål. Därmed anser utskottet att det inte finns skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av övriga motionsyrkanden, och även dessa bör därför avslås.

Föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om en föräldraskaps-presumtion vid ändrad könstillhörighet. Utskottet hänvisar till pågående beredningsarbete inom Regeringskansliet.

Jämför reservation 8 (L).

Motionen

I kommittémotion 2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 9 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt bör återkomma med

ett lagförslag som innebär att det införs en könsneutral föräldraskaps-presumtion för en make till den som föder ett barn vid ändrad könstillhörighet.

Nya regler om faderskap och moderskap vid ändrad könstillhörighet

Riksdagen beslutade i juni 2018 bl.a. att i 1 kap. 10–14 §§ föräldrabalken införa särskilda regler om föräldraskap för situationer där personer får barn efter det att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet (prop. 2017/18:155, bet. 2017/18:SoU20, rskr. 2017/18:368). De nya bestämmelserna, som trädde i kraft den 1 januari 2019, innebär att en man som föder ett barn ska anses som far till barnet, men omfattas av det som i andra kapitel i föräldrabalken och andra författningar anges om mor och moderskap. En kvinna som bidrar med sina spermier till ett barns tillkomst, eller som har samtyckt till en assisterad befruktning av sin make eller sambo, ska anses som mor till barnet, men omfattas av det som i andra kapitel i föräldrabalken och andra författningar anges om far och faderskap. En man som bidrar med sina spermier till ett barns tillkomst, eller som har samtyckt till en assisterad befruktning av sin make eller sambo, ska anses som far till barnet. Ett faderskap eller moderskap för den som inte har fött barnet ska fastställas genom bekräftelse eller dom. Detta gäller även när föräldrarna är gifta med varandra.

Tidigare behandling

I lagstiftningsärendet om bl.a. nya regler om faderskap och moderskap vid ändrad könstillhörighet behandlade socialutskottet ett motsvarande motionsyrkande som det som nu är aktuellt. Socialutskottet anslöt sig till civilutskottets bedömning att det med hänsyn till pågående utredningsarbete inte fanns något skäl att föreslå ett initiativ från riksdagen och avstyrkte därmed motionsyrkandet. Riksdagen följde socialutskottets förslag.

Utredningen om faderskap och föräldraskap

Som framgår av föregående avsnitt om föräldraskap vid assisterad befruktning föreslår Utredningen om faderskap och föräldraskap i betänkandet Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) att föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken ska presumeras för den kvinna som är gift eller registrerad partner med barnets mor, på motsvarande sätt som ett faderskap presumeras för en gift man.

Vidare föreslår utredningen att ett rättsligt föräldraskap ska presumeras också när den som har fött ett barn är gift och en av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet.

Enligt utredningen blir det genom föräldraskapspresumtionen tydligt att äktenskapet också i fall av assisterad befruktning får en självständig betydelse

för rättsligt föräldraskap. Det är därmed inte en genetisk koppling mellan barnet och den förälder som inte har fött barnet som utgör den bakomliggande tanken med en sådan presumptionsregel. Den grundläggande förutsättningen för det rättsliga föräldraskapet är i fall av assisterad befruktning samtycket till den behandling som barnet har tillkommit genom.

En presumtion bör därför enligt utredningen också gälla när den som har fött ett barn är gift och en av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet. En sådan ordning innebär att en presumtion gäller på samma sätt som för par av olika kön, och genom utredningens förslag för par av samma kön, som är gifta. I vissa fall kan barnet ha kommit till genom samlag, och i andra fall kan barnet ha tillkommit genom assisterad befruktning.

Utredningen anser att faderskaps- och moderskapspresumtionen när en av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet ska utformas på motsvarande sätt som den befintliga faderskapspresumtionen.

Betänkandet har remitterats, och remisstiden gick ut den 28 februari 2019.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att de nyligen införda reglerna om faderskap och moderskap vid ändrad könstillhörighet innebär att en persons juridiska kön återspeglas i det rättsliga föräldraskapet. En följd av den nya regleringen är dock att ett faderskap eller moderskap för den som inte har fött barnet ska fastställas genom bekräftelse eller dom, även när föräldrarna är gifta med varandra. Någon faderskaps- eller moderskapspresumtion gäller alltså inte här.

Som framgår av föregående avsnitt om föräldraskap vid assisterad befruktning föreslår Utredningen om faderskap och föräldraskap i betänkandet Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) att föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken ska presumeras för den kvinna som är gift eller registrerad partner med barnets mor, på motsvarande sätt som ett faderskap presumeras för en gift man.

Utredningen föreslår vidare att ett rättsligt föräldraskap ska presumeras också när den som har fött ett barn är gift och en av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet. Enligt förslaget ska den nya faderskaps- och moderskapspresumtionen när en av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet utformas på motsvarande sätt som den befintliga faderskapspresumtionen.

Utskottet konstaterar att förslaget i betänkandet om en faderskaps- och moderskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet ligger i linje med det förslag som läggs fram i motionen. Betänkandet har remitterats, och remisstiden gick ut den 28 februari 2019. Utskottet förutsätter att den fortsatta beredningen av förslagen fullföljs utan onödigt dröjsmål. Därmed anser utskottet att det inte finns skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionsyrkandet, och det bör därför avslås.

Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet. Utskottet hänvisar bl.a. till tidigare ställningstagande och ett regeringsuppdrag om kunskapsstöd.

Jämför reservation 9 (M) och 10 (L).

Motionerna

I kommittémotion 2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) föreslås flera tillkännagivanden om föräldraskap vid surrogatarrangemang utomlands. Motionärerna anser att regeringen bör utreda införandet av en ny huvudprincip om att i Sverige erkänna utländskt fastställda föräldraskap för inte bara en utan två föräldrar i fråga om barn som tillkommit genom surrogatarrangemang (yrkande 2). Motionärerna anser också att regeringen även i övrigt bör utreda hur man ytterligare kan stärka den rättsliga tryggheten för sådana barn (yrkande 4).

I kommittémotion 2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över lagstiftningen i syfte att förtydliga och stärka den rättsliga tryggheten för barn i Sverige som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet.

Bakgrund

I Sverige gäller principen att den kvinna som föder ett barn alltid anses som barnets mor, och den principen tillämpas av svenska myndigheter även vid surrogatarrangemang i utlandet. Det finns mot bakgrund av denna moderskapsprincip i dag inte några regler om erkännande av utländska fastställelser av moderskap.

När det däremot gäller faderskap finns det särskilda regler som tar sikte på internationella förhållanden. Enligt 7 och 8 §§ lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor gäller i Sverige som huvudregel en utländsk fastställelse av faderskap i form av bekräftelse eller domstolsavgörande. Den utländska fastställelsen kan t.ex. avse ett barn som har tillkommit genom ett surrogatarrangemang, och fastställelsen gäller i Sverige även om mannen i fråga inte är barnets genetiska far.

Det finns dock vissa möjligheter för svenska myndigheter att vägra erkänna en utländsk fastställelse av faderskap. Dessa möjligheter är i huvudsak av processrättslig karaktär och syftar främst till att skydda den utpekade fadern från allvarigare brister i det utländska förfarandet och att undvika förekomsten av konkurrerande fastställelser. Ett erkännande kan också vägras om ett erkännande i det enskilda fallet skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen (s.k. ordre public).

Inte sällan fastställs faderskapet till barn som tillkommit genom utländska surrogatarrangemang i barnets födelseland genom att en anteckning om faderskapet görs i barnets födelsebevis. En sådan anteckning är varken att betrakta som en bekräftelse eller ett domstolsavgörande och kan därför inte erkännas i Sverige enligt den ovan nämnda regleringen. För att åstadkomma ett rättsligt giltigt faderskap för barnet i Sverige krävs i dessa fall i stället att den genetiska fadern bekräftar faderskapet under medverkan av en socialnämnd eller att en talan om fastställande av faderskapet väcks i en svensk domstol. Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2019 infördes för sådana situationer utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag (prop. 2017/18:155, bet. 2017/18:SoU20, rskr. 2017/18:368).

För att åstadkomma ett rättsligt föräldraskap för en person som inte anses vara far enligt den s.k. faderskapspresumtionen och inte heller kan återropa eller utverka en giltig fastställelse krävs att denna person adopterar barnet. För att en kvinna ska kunna bli mor till ett barn som har tillkommit genom ett surrogatarrangemang i utlandet krävs alltid att hon adopterar barnet. Det blir i förekommande fall fråga om en s.k. styvbarnsadoption.

Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 september 2018 (prop. 2017/18:121, bet. 2017/18:CU14, rskr. 2017/18:372) infördes utökade möjligheter till automatiskt erkännande av utländska adoptionsbeslut, vilket även omfattar adoptionsbeslut som meddelats efter ett surrogatarrangemang i utlandet. Genom den nya regleringen erkänns i Sverige inte bara sådana adoptionsbeslut som har meddelats i adoptivföräldrarnas hemviststat, utan även adoptionsbeslut som har meddelats eller annars gäller i den stat där adoptivbarnet hade sin hemvist när förfarandet inleddes. Detta innebär att adoptivföräldern inte längre behöver ansöka om godkännande hos Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd för att adoptionen i dessa fall ska gälla i Sverige. Vidare har ett utländskt adoptionsbeslut som erkänns i Sverige numera samma rättsverkningar som ett svenskt adoptionsbeslut.

Tidigare behandling

I lagstiftningsärendet om bl.a. utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag behandlade socialutskottet även ett motionsyrkande motsvarande de som nu är aktuella om att utreda hur man ytterligare kan stärka den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang utomlands. Socialutskottet anslöt sig till civilutskottets bedömning att det inte fanns behov av någon åtgärd från riksdagens sida av följande skäl:

Som civilutskottet ovan konstaterat när det gäller föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet kommer en utländsk fastställelse av faderskap genom bekräftelse eller domstolsavgörande som huvudregel även fortsättningsvis att gälla i Sverige, även när barnet har tillkommit genom ett surrogatarrangemang och den man som fastställelsen avser inte är barnets genetiska far.

Vidare innebär det lagförslag som civilutskottet tidigare i yttrandet ställt sig bakom att det införs utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag, vilket gör det lättare att i Sverige fastställa faderskapet för barnets genetiska far efter ett surrogatarrangemang i utlandet.

Civilutskottet konstaterar även att regeringen, i syfte att främja en enhetlig tillämpning av regelverket på området och motverka problemet i vissa fall med långa handläggningstider, avser att ge Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd till de myndigheter som kan komma att hantera frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet.

Motionsyrkandet avstyrktes därmed, och riksdagen följde socialutskottets förslag.

Regeringsuppdrag om ökad kunskap i frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet

Regeringen beslutade den 14 juni 2018 (Ju2018/03399/L2) att ge Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) i uppdrag att ta fram och sprida ett kunskapsstöd som ger vägledning till de myndigheter som kan komma att hantera frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet. I uppdraget ingår också att överväga om det finns behov av särskild information avsedd för myndigheternas kontakter med enskilda.

Uppdraget syftar till att säkerställa en effektiv och korrekt hantering av rättsliga frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet genom att de myndigheter som kommer i kontakt med frågorna har god kännedom om relevanta regler. Detta ska minska riskerna för att det uppstår negativa konsekvenser för enskilda, t.ex. de barn som tillkommer genom internationella surrogatarrangemang.

Kunskapsstödet ska innehålla en utförlig beskrivning av de svenska regler som kan aktualiseras vid internationella surrogatarrangemang och en redogörelse för relevanta förarbetsuttalanden och rättspraxis.

I direktiven anges att avsikten vid ett surrogatarrangemang i utlandet är att de tilltänka föräldrarna ska bli barnets rättsliga föräldrar i Sverige och vårdnadshavare för barnet här. Efter ett sådant arrangemang behöver svenska myndigheter därför alltid hantera frågor om vem som ska anses som barnets rättsliga företrädare i Sverige. Kunskapsstödet bör mot denna bakgrund innehålla information om vad som gäller i frågor om faderskap och moderskap för ett barn som har fötts av en surrogatmor i utlandet, t.ex. under vilka förutsättningar ett utländskt avgörande om faderskap erkänns i Sverige eller ett faderskap kan fastställas här samt vad som krävs för adoption av ett barn. Kunskapsstödet bör också innehålla information om vad som gäller i fråga om vårdnaden om barn som har fötts av en surrogatmor i utlandet, t.ex. vem som har vårdnad om ett barn vid barnets födelse och vad som krävs för att åstadkomma en ändring i vårdnaden om ett barn.

Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 16 december 2019.

Utskottets ställningstagande

När det gäller frågan om en allmän översyn för att ytterligare stärka den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang utomlands har utskottet inte någon annan uppfattning än den som riksdagen nyligen gav uttryck för i lagstiftningsärendet om bl.a. utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag, i enlighet med vad som redovisas ovan. Utskottet konstaterar också att regeringen har gett Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd det aviserade uppdraget att öka kunskaperna i frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet. Uppdraget syftar till att säkerställa en effektiv och korrekt hantering av rättsliga frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet genom att de myndigheter som kommer i kontakt med frågorna har god kännedom om relevanta regler. Redovisning av uppdraget ska ske senast den 16 december 2019. I sammanhanget konstaterar utskottet även att möjligheterna till automatiskt erkännande av utländska adoptionsbeslut nyligen har utökats, vilket också omfattar adoptionsbeslut som meddelats efter ett surrogatarrangemang i utlandet.

Inte heller är utskottet berett att ta initiativ till någon åtgärd från riksdagens sida i syfte att mer konkret ändra lagstiftningen om erkännande av utländska avgöranden om föräldraskap.

Därmed bör samtliga motionsyrkanden avslås.

Adoptioner

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om ändringar i regelverket för adoptioner. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 11 (L).

Motionerna

I kommittémotion 2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) föreslås flera tillkännagivanden till regeringen i fråga om adoptioner. Regeringen bör enligt motionärerna återkomma med ett lagförslag som innebär att domstolen ska vara skyldig att ge även den som är under 18 år tillfälle att yttra sig direkt till eller inför domstolen (yrkande 7). Regeringen bör också se över möjligheten att låta bara den ena maken eller sambon adoptera en vuxen som tidigare varit familjehemsplacerad hos sökanden (yrkande 8). Den situation som åsyftas är när en tidigare familjehemsförälder lever i ett nytt parförhållande och den som ska adopteras inte har någon närmare relation till den nya partnern.

I motion 2018/19:1462 av Elisabeth Björnsdotter Rahm och Ann-Britt Åsebol (båda M) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör göra en översyn över adoptionsförfarandet för att möjliggöra fler inhemska

adoptioner. Enligt motionärerna måste barnets rätt till en trygg uppväxt alltid väga tyngre än en biologisk förälders rätt till sitt barn.

Den nya regleringen om adoptioner

De grundläggande bestämmelserna om adoption finns i 4 kap. föräldrabalken. Våren 2018 beslutade riksdagen om en modernisering av regelverket med ikraftträdande den 1 september 2018 (prop. 2017/18:121, bet. 2017/18:CU14, rskr. 2017/18:372).

Genom reformen stärktes bl.a. barnrättsperspektivet, och regleringen i 4 kap. föräldrabalken innebär bl.a. följande.

Barnets bästa ska ges störst vikt vid alla frågor som rör adoption av ett barn (1 §). Ett barn får adopteras endast om det med beaktande av samtliga omständigheter är lämpligt (2 §). Vid den bedömningen ska särskilt beaktas barnets behov av adoption och sökandens lämplighet att adoptera.

Barnet ska få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör adoptionen (3 §). Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Om barnet har fyllt 12 år krävs dessutom att han eller hon samtycker till adoptionen (7 §).

Domstolen ska se till att ett ärende om adoption blir tillräckligt utrett (13 §) och ska uppdra åt socialnämnden att utse någon att genomföra en adoptionsutredning (14 §). Den som genomför en sådan utredning ska undersöka om förutsättningarna för adoption är uppfyllda och ska alltid försöka klarlägga barnets inställning (15 §). Utredaren ska redovisa det som har framkommit för domstolen och lämna ett förslag till beslut.

Regleringen anger också vilka personer som domstolen ska bereda tillfälle att yttra sig direkt till domstolen över ansökan om adoption. Domstolen ska som huvudregel ge den som är förälder till den som sökanden vill adoptera tillfälle att yttra sig inom en viss tid (18 §). Samma sak gäller den som sökanden vill adoptera, om han eller hon har fyllt 18 år (19 §).

När det gäller vem som får adoptera föreskrivs att makar och sambor endast får adoptera gemensamt (6 §). En make eller sambo får dock med sin makes eller sambos samtycke adoptera hans eller hennes barn (s.k. styvbarns-adoption). Vidare får andra än makar och sambor inte adoptera gemensamt.

Regleringen innebär vidare att det för adoption krävs samtycke från en förälder som är vårdnadshavare, men däremot inte från en förälder som är utan del i vårdnaden (8 §). Det finns även vissa möjligheter att besluta om adoption utan en vårdnadshavares samtycke, nämligen om vårdnadshavaren befinner sig på okänd ort eller är varaktigt förhindrad att samtycka till följd av en psykisk sjukdom eller något annat liknande förhållande. Utöver detta finns en möjlighet till undantag från kravet på samtycke om det finns synnerliga skäl för det.

Tidigare behandling

I lagstiftningsärendet om modernare adoptionsregler behandlade utskottet även motionsyrkanden motsvarande det som nu är aktuellt om att domstolen ska vara skyldig att ge även den som är under 18 år tillfälle att yttra sig direkt till eller inför domstolen. Motionsyrkandena avstyrktes av följande skäl:

Utskottet har tidigare i betänkandet ställt sig bakom regeringens lagförslag när det gäller regleringen av barnets delaktighet i adoptionsprocessen genom att det införs en ny, allmän bestämmelse om att barnet ska få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör adoptionen. Genom att bestämmelsen placeras i inledningen av kapitlet om adoption tydliggörs att rätten till delaktighet gäller under hela handläggningen av adoptionsärendet och att det är domstolen som har det yttersta ansvaret för att kraven är uppfyllda. Utskottet har vidare ställt sig bakom regeringens lagförslag när det gäller utredningen inför domstolens beslut och domstolsprövningen. Regleringen innebär att det är domstolen som har det yttersta ansvaret för att utredningen i ärendet är fullständig, men att tanken är att utredningen ska vara genomförd i och med att adoptionsutredningen överlämnas – detta eftersom det oftast är lämpligast att barnet får tillfälle att komma till tals inom ramen för adoptionsutredningen. Domstolen är mot den bakgrunden inte skyldig att ge den som är under 18 år tillfälle att yttra sig direkt till domstolen.

Eftersom utskottet alltså anser att regleringen är väl avvägd finns det inte skäl att föreslå någon åtgärd med anledning av motionerna, och motionsyrkandena bör därför avslås.

Riksdagen följde utskottets förslag.

I samma lagstiftningsärende behandlade utskottet också motionsyrkanden motsvarande det som nu är aktuellt om att regeringen bör se över möjligheten att låta bara den ena maken eller sambon adoptera en vuxen som tidigare varit familjehemsplacerad hos sökanden.

Utskottet redogjorde inledningsvis för regeringens uttalanden i propositionen om att utredningen inte övervägt frågor om att möjliggöra gemensam adoption och styvbarnsadoption även efter en separation, t.ex. i fall där någon vill manifesteras sin relation till en styvförälder genom en adoption trots att styvföräldern och den andra föräldern inte längre är gifta eller sambor eller i fall där någon som har vuxit upp i ett familjehem vill bli adopterad av de tidigare familjehemsföräldrarna först sedan de har separerat. Regeringen hade därför inte haft möjlighet att inom ramen för det aktuella lagstiftningsärendet behandla frågorna närmare. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena av följande skäl:

Som redovisas i propositionen har regeringen inte haft möjlighet att inom ramen för detta lagstiftningsärende behandla frågan om vuxenadoption för tidigare familjehemsföräldrar som separerat eller för en styvförälder som separerat från den andra föräldern. Samma sak gäller den situation som beskrivs i motionerna när en tidigare familjehemsförälder dessutom lever i en ny parrelation. Utskottet beklagar att dessa frågor inte har kunnat behandlas i ärendet men förutsätter att regeringen vid en lämplig tidpunkt kommer att ta nödvändiga initiativ till att utreda dem. Mot den bakgrunden anser utskottet att det inte finns skäl att föreslå någon åtgärd från

riksdagens sida med anledning av motionerna, och motionsyrkandena bör därför avslås.

Riksdagen följde utskottets förslag.

I lagstiftningsärendet behandlade utskottet vidare motionsyrkanden motsvarande det som nu är aktuellt om vårdnadshavares vetorätt och om åtgärder för att främja nationella adoptioner. Utskottet redogjorde inledningsvis för regeringens uttalanden i propositionen bl.a. om att det inom Socialstyrelsen pågår arbete med att revidera olika relevanta publikationer i syfte att bl.a. uppmärksamma möjligheten till adoption och att frågan dessutom övervägs inom ramen för regeringens arbete med den sociala barn- och ungdomsvården. I det arbetet ingår även att överväga om det finns anledning att i Sverige utveckla arbetet med s.k. öppna adoptioner, dvs. adoptioner där den adopterade har kontakt med de ursprungliga föräldrarna. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena av följande skäl:

Utskottet har tidigare i betänkandet ställt sig bakom regeringens lagförslag om att det vid adoption av ett barn även fortsättningsvis ska krävas att en förälder som är vårdnadshavare samtycker till adoptionen och att det inte heller i fortsättningen ska krävas samtycke från en förälder som är utan del i vårdnaden. Utskottet har bl.a. hänvisat till att regleringen ger uttryck för en avvägning mellan å ena sidan värdet av att adoptioner som är till barnets bästa kommer till stånd och å andra sidan föräldrarnas rättigheter och vidare att det saknas stöd för påståendet att just vårdnadshavares vetorätt skulle vara anledningen till det låga antalet adoptioner av barn i Sverige. Mot den bakgrunden anser utskottet inte att det finns skäl att föreslå någon åtgärd med anledning av förslagen i motionerna [...]. Motionsyrkandena bör därför avslås.

När det sedan gäller frågan om åtgärder för att främja nationella adoptioner delar utskottet regeringens och socialutskottets bedömning att det med hänsyn till det arbete som pågår på området, i enlighet med vad som redovisas ovan, inte finns anledning att inom ramen för detta lagstiftningsärende överväga ytterligare åtgärder för att främja nationella adoptioner. Övriga motionsyrkanden bör därför också avslås.

Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att motionsyrkanden motsvarande de som nu är aktuella nyligen har behandlats i lagstiftningsärendet om modernare adoptionsregler enligt vad som redovisas ovan. Utskottet finner inte skäl att frånga sina ställningstaganden i det ärendet. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Vårdnad, boende och umgänge

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. vårdnad, boende och umgänge. Utskottet hänvisar bl.a. till pågående arbete och riksdagens tillkännagivande på området.

Jämför reservation 12 (M), 13 (SD), 14 (C), 15 (V), 16 (KD) och 17 (L).

Motionerna

I kommittémotion 2018/19:758 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) föreslås flera tillkännagivanden om vårdnad och umgänge. Motionärerna är inte nöjda med den utvärdering som 2014 års vårdnadsutredning har gjort och anser därför att regeringen bör ta initiativ till en översyn av hur vårdnadsreglerna tillämpas i praktiken (yrkande 1). Motionärerna vill också att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att alla barn får rätt till ett eget juridiskt biträde i mål om vårdnad, boende och umgänge (yrkande 5). Vidare anser motionärerna att regeringen snarast bör återkomma med ett förslag till lagändring som innebär att en av vårdnadshavarna efter domstolsbeslut kan få självständig bestämmanderätt när det gäller ett barns tillgång till hälso- och sjukvård, tandvård och stöd enligt socialtjänstlagen och LSS samt när det gäller barnets skolgång och skolbarnomsorg (yrkande 6). Regeringen bör enligt motionärerna även lägga fram ett lagförslag som innebär att hämtning med polis vid verkställighet av beslut om vårdnad, boende eller umgänge inte får ske annat än om det råder uppenbar fara för barnet (yrkande 7). Slutligen anser motionärerna att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att ändra reglerna i föräldrabalken så att det blir möjligt för ett barn att ha fler än två vårdnadshavare för att säkerställa barns rätt till umgänge med en social förälder (yrkande 9).

I kommittémotion 2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att barn ska få stöd genom en vårdnadsprocess av en särskilt utsedd stödperson. Samma förslag läggs fram i kommittémotion 2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 23.

I kommittémotion 2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 11 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör göra en översyn av bestämmelsen i 6 kap. 15 a § andra stycket föräldrabalken om att rätten på talan av socialnämnden får besluta om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder. Enligt motionärerna verkar bestämmelsen tillämpas sparsamt av socialnämnderna runt om i landet. Det bör därför utredas om intentionerna bakom lagstiftningen verkligen har uppnåtts.

I kommittémotion 2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 5 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med förslag till

en moderniserad vårdnadslagstiftning, bl.a. efter mönster av 2014 års vårdnadsutredning. Förslag som enligt motionärerna bör övervägas är att föräldrar som funderar på att inleda en tvist vid domstol först ska kunna vända sig till en sakkunnig person, inom t.ex. socialtjänsten, för att få information om vad en domstolsprocess innebär och alternativa sätt att lösa konflikten samt erbjudas stöd och hjälp i annan form, att medlare ska utses tidigt i domstolsprocessen och att barnet ska ha rätt att komma till tals i processen oavsett samtycke från en vårdnadshavare. Enligt motionärerna bör det också göras en översyn av hur andra anhöriga än en förälder ska kunna få bättre möjligheter att umgås med barnet, t.ex. mor- och farföräldrar, ”bonusföräldrar” eller andra anhöriga som är viktiga för barnets utveckling.

I kommittémotion 2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) föreslås flera tillkännagivanden i fråga om vårdnad och umgänge. Motionärerna anser att regeringen bör återkomma med förslag till en moderniserad vårdnadslagstiftning och i det sammanhanget överväga möjligheten att införa en rätt till personligt ombud för barnet i vårdnadstvister (yrkande 1 i denna del). Motionärerna anser också att regeringen bör göra en översyn av barns rätt till umgänge med någon som är att betrakta som en viktig social förälder (yrkande 2).

I partimotion 2018/19:2997 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD) anför motionärerna att de är positiva till förslagen från 2014 års vårdnadsutredning om att föräldrar som överväger att inleda en tvist om barn först ska vända sig till socialnämnden för ett obligatoriskt informationssamtal och om att barnets rätt till relevant information samt rätt att fritt uttrycka sina åsikter och få dem beaktade ska tydliggöras i föräldrabalken. Därutöver anser motionärerna att det bör införas en rätt till personligt ombud för barnet i en vårdnadstvist. De föreslår därför ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att stärka barnets rättigheter i en vårdnadstvist (yrkande 44).

I motion 2018/19:321 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över möjligheten att barn ska kunna ha fler än två juridiska vårdnadshavare (yrkande 1). Enligt motionärerna bör alla de personer som i realiteten fungerar som barnets föräldrar vara föräldrar även i lagens mening. I avvaktan på en sådan reform föreslås ett tillkännagivande om att åtgärder bör vidtas för att skydda barns rätt till umgänge med sådana sociala föräldrar som i nuläget inte är att betrakta som vårdnadshavare (yrkande 2).

Även i motionerna 2018/19:2003 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M) och 2018/19:2297 av Åsa Lindhagen m.fl. (MP) yrkande 7 i denna del föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över möjligheten att barn ska kunna ha fler än två juridiska vårdnadshavare.

Ett motsvarande förslag om att tillåta fler än två juridiska vårdnadshavare för ett barn läggs också fram i motion 2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) (yrkande 5). Motionären föreslår vidare att regeringen vid en översyn av

reglerna om vårdnad säkerställer att barnets rätt till fungerande vårdnadshavare ska vara större än föräldrars rätt till vårdnaden om sina biologiska barn (yrkande 6).

I motion 2018/19:1462 av Elisabeth Björnsdotter Rahm och Ann-Britt Åsebol (båda M) yrkande 2 föreslås ett liknande tillkännagivande om att regeringen vid en översyn av vårdnadsreglerna ska säkerställa att barnets rätt till fungerande vårdnadshavare ska vara större än föräldrars rätt till vårdnaden om sina biologiska barn.

I motion 2018/19:1599 föreslår Runar Filper (SD) flera tillkännagivanden till regeringen om att se över reglerna kring vårdnads- och umgängestvister i föräldrabalken. Enligt motionären bör regeringen motverka att en förälder medvetet eller omedvetet påverkar barnets inställning till den andra föräldern i en tvist (yrkande 1). Regeringen bör också motverka domstolstrots genom att säkerställa att det får konsekvenser om en förälder inte följer domstolens avgörande (yrkande 3). Vidare bör regeringen motverka umgängessabotage (yrkande 4).

I motion 2018/19:1629 av Lotta Olsson (M) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör lägga fram ett lagförslag som innebär att en förälder som har utövat dödligt våld mot den andra föräldern ska förlora vårdnaden om barnet.

Även i motion 2018/19:2644 av Saila Quicklund (M) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör lägga fram ett lagförslag som innebär att en förälder som har utövat dödligt våld mot den andra föräldern ska förlora vårdnaden om barnet (yrkande 1). Motionären föreslår också ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda om barnperspektivet i 2006 års vårdnadsreform kan stärkas (yrkande 2).

I motion 2018/19:2137 föreslår Eva Lindh m.fl. (S) ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att det införs ett obligatoriskt informationssamtal för föräldrar som överväger att inleda en domstolsprocess om t.ex. vårdnad. Motionärerna hänvisar bl.a. till förslaget i denna del från 2014 års vårdnadsutredning.

Bakgrund

2006 års vårdnadsreform

Rättsförhållandet mellan barn och föräldrar regleras i föräldrabalken. Denna lagstiftning har under de senaste decennierna genomgått betydande förändringar när det gäller regelverket för när föräldrar separerar och föräldrarna inte kan komma överens om hur deras barn ska ha det. De senaste större ändringarna i vårdnadsreglerna beslutades av riksdagen våren 2006 och trädde i kraft den 1 juli 2006 (prop. 2005/06:99, bet. 2005/06:LU27, rskr. 2005/06:309). Ändringarna syftade framför allt till att stärka barnperspektivet i lagstiftningen. Ändringarna innebar bl.a. att betydelsen av barnets bästa kommer till klarare uttryck i lagen och att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Genom lagändringarna markerades

ytterligare i lagtexten den betydelse som risken för att barnet far illa måste få vid beslut om vårdnad, boende och umgänge. Socialnämnden och domstolen ska vid bedömningen av barnets bästa fästa avseende särskilt vid risken att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller far illa på något annat sätt. Vidare lyftes barnets behov av umgänge med sina mor- och farföräldrar och andra som står barnet särskilt nära fram i lagtexten.

Ändringarna innebar också att det infördes en generell skyldighet för domstolen att, om det är lämpligt, verka för samförståndslösningar i s.k. indispositiva tvistemål. I mål om vårdnad, boende och umgänge innebär det att domstolen ska verka för att föräldrarna når en samförståndslösning som är förenlig med barnets bästa. Domstolen kan också ge en medlare i uppdrag att försöka få föräldrarna att nå en samförståndslösning för barnets bästa.

Regleringen om vårdnad m.m.

Bestämmelserna om vårdnad, boende och umgänge finns intagna i 6 kap. föräldrabalken. Regleringen innebär, utöver vad som beskrivs ovan om barnets bästa m.m., bl.a. följande.

Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn ska vidare behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling (1 §).

Ett barn står under vårdnad av båda sina föräldrar eller en av dem (jfr regleringen i 1 kap. samma balk om faderskap, moderskap och föräldraskap i olika situationer). Detta gäller under förutsättning att domstol inte har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare (2 §).

En vårdnadshavare har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter (11 §). Om barnet har två vårdnadshavare, ska dessa utöva sina rättigheter och skyldigheter mot barnet tillsammans (13 §). Det krävs alltså normalt gemensamma beslut i frågor som rör vårdnaden. Om barnets vårdnadshavare inte är överens, kan dock socialnämnden till följd av en lagändring 2012 besluta att vissa åtgärder inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten samt åtgärder om stöd och service till vissa funktionshindrade får vidtas till stöd för barnet utan den ena vårdnadshavarens samtycke (13 a §). Detta förutsätter att åtgärden krävs med hänsyn till barnets bästa.

Om en förälder vid utövandet av vårdnaden om ett barn gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller i övrigt brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling, ska domstolen besluta om ändring i vårdnaden. Frågan kan prövas på talan av socialnämnden (7 §). Socialnämnden är skyldig att göra en framställning eller ansökan till domstolen, om nämnden får veta att någon åtgärd behöver vidtas i fråga om t.ex. vårdnaden om ett barn. Det kan handla om att vårdnaden bör flyttas över från en olämplig förälder till den andra föräldern eller till en särskilt förordnad vårdnadshavare.

Om ett barn stadigvarande har vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet, kan föräldrar under vissa omständigheter fråntas vårdnaden även om de inte brustit i omvårdnaden om sitt barn på ett sätt som medför bestående fara för barnets person (8 §, jfr 7 § ovan). Om det är uppenbart att det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas över till den eller dem som har tagit emot barnet eller någon av dem, ska domstolen utse denne eller dessa att såsom särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om barnet. Frågor om en sådan överflyttning av vårdnaden prövas på talan av socialnämnden.

Om barnet står under vårdnad av båda föräldrarna och en av dem dör, får den andra föräldern automatiskt ensam vårdnad (9 §). Detta utesluter dock inte att domstolen i mål enligt 7 eller 8 § (se ovan) beslutar att vårdnaden i stället ska tillkomma en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare.

Barnets vårdnadshavare har ett ansvar för att barnets behov av umgänge med någon annan än en förälder som står barnet särskilt nära tillgodoses så långt som möjligt (15 § tredje stycket). Det kan vara fråga om t.ex. mor- och farföräldrar, andra släktingar, familjehemsföräldrar eller en styvförälder. I den utsträckning ett bristande umgänge beror på att vårdnadshavaren inte tar sitt ansvar, är det en viktig uppgift för socialtjänsten att försöka få vårdnadshavaren att se till barnets behov. Om detta inte lyckas, får domstolen på talan av socialnämnden besluta om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder (15 a §). Vid bedömningen av om en sådan talan ska föras ska socialnämnden särskilt beakta barnets behov av umgänge med sina mor- och farföräldrar och andra som står barnet särskilt nära.

Regleringen om verkställighet

I 21 kap. föräldrabalken finns bestämmelser om verkställighet av bl.a. domar och beslut om vårdnad, boende eller umgänge. Utgångspunkten för regleringen är att avgöranden om vårdnad m.m. i princip ska följas. Vid verkställighet ska dock barnets bästa komma i främsta rummet, och hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad (1 §). Om barnet har nått en sådan ålder och mognad att dess vilja bör beaktas, får verkställighet inte ske mot barnets vilja utom då det anses nödvändigt av hänsyn till barnets bästa (5 §). Innan domstolen beslutar om verkställighet, får den uppdra åt någon inom socialtjänsten eller någon annan lämplig person att verka för att den som har hand om barnet frivilligt ska fullgöra vad som åligger honom eller henne (2 §).

Om domstolen beslutar om verkställighet, får den förelägga vite. Som en yttersta åtgärd får domstolen i stället, under vissa förutsättningar, besluta att barnet ska hämtas genom Polismyndighetens försorg (3 §). För att verkställa ett avgörande om vårdnad eller boende får domstolen besluta om polishämtning endast om hämtning är nödvändig för att undvika att barnet lider allvarlig skada eller om verkställighet annars inte kan ske (dvs. när alla andra möjligheter är uttömda). För att verkställa ett avgörande om umgänge

mellan barnet och en förälder som barnet inte bor tillsammans med får domstolen besluta om hämtning endast om verkställighet annars inte kan ske (dvs. alla andra möjligheter är uttömda) och barnet dessutom har ett särskilt starkt behov av umgänge med föräldern.

Enligt vad som anges i förarbetena får hämtning för umgänge alltså förekomma bara i rena undantagsfall. En polishämtning kan hämma förutsättningarna för ett harmoniskt umgänge mellan barnet och föräldern och kan därmed medföra att syftet med umgänget förfelas. Det är mycket sällsynt att behovet av umgänge är sådant att det kan överväga den risk för negativ inverkan som hämtningen är förenad med. Enbart det förhållandet att en förälder systematiskt försöker sabotera barnets umgänge med den andra föräldern är inte ett tillräckligt skäl för att besluta om hämtning. (Prop. 2005/06:99 s. 75.)

Om domstolen har beslutat om hämtning, ska den samtidigt lämna ett uppdrag till t.ex. socialtjänsten att verka för att den som har hand om barnet frivilligt ska fullgöra vad som åligger honom eller henne, om inte särskilda skäl talar mot det. Frivilliga insatser ska alltså pågå in i det sista.

En hämtning som kommer till stånd ska utföras på ett sätt som är så skonsamt som möjligt för barnet (9 §). Med detta avses bl.a. att medverkande polisman bör vara civilklädd och använda fordon som inte har polismarkeringar samt att förrättningen över huvud bör genomföras på ett sådant sätt att den inte väcker uppseende. Någon som kan vara till stöd för barnet ska närvara. Dessutom ska en barnläkare, barnpsykiater eller barnpsykolog medverka, om det är möjligt (11 §).

2014 års vårdnadsutredning

Slutsatser och förslag

I februari 2017 presenterade 2014 års vårdnadsutredning betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6). Utredningen har haft i uppdrag att utvärdera 2006 års vårdnadsreform genom att följa upp och undersöka hur reglerna har fungerat i praktiken och undersöka om syftet med reformen – att stärka barnrättsperspektivet – har uppnåtts. En annan huvuduppgift har varit att kartlägga och analysera orsakerna till ökningen av antalet vårdnads mål på nästan 50 procent de senaste tio åren. I uppdraget har också ingått att ta ställning till bl.a.

- om reglerna om gemensam vårdnad behöver ändras
- hur föräldrars möjligheter att nå en samförståndslösning i mål om vårdnad, boende och umgänge kan utvecklas och förbättras
- hur barnets rätt att komma till tals kan stärkas
- vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att förbättra och effektivisera hanteringen av frågor om överflyttning av vårdnad när det förekommit allvarligt våld i familjen.

Utredningen har kommit fram till att 2006 års vårdnadsreform i många avseenden har fallit väl ut. Barnrättsperspektivet har stärkts. Det finns

samtidigt förbättringsområden. Det behövs bl.a. en satsning på arbetet med att förebygga föräldrars konflikter. Fokus i processen behöver flyttas från föräldrarnas konflikt till barnet och barnets rättigheter och behov. Vidare bör barnets rätt att komma till tals och få information ytterligare tydliggöras.

För att komma till rätta med de problem som finns föreslår utredningen bl.a. följande nyheter och förändringar:

- Föräldrar som överväger att inleda en tvist om barn ska först vända sig till socialnämnden för ett obligatoriskt informationssamtal. Vid samtalet ska föräldrarna få relevant information om bl.a. den rättsliga regleringen och vad en domstolsprocess innebär samt, om det är lämpligt, erbjudas samarbetsamtal och stöd och hjälp i annan form. Syftet är att försöka få föräldrar att komma överens i frågor om sina barn i ett så tidigt skede som möjligt.
- Bestämmelserna i föräldrabalken om medlare ska kompletteras med ett kompetens- och lämplighetskrav. Det ska krävas att medlaren har relevant utbildning och yrkeserfarenhet samt är lämplig för uppdraget. Syftet är att säkerställa att medlaren uppfyller de höga krav i fråga om kvalifikationer och erfarenhet som måste kunna ställas. För att medling ska ske i förtroliga former och bli framgångsrik föreslås vidare att medlingsförfarandet ska omfattas av sekretess.
- Barnets bästa ska tydliggöras i föräldrabalken, bl.a. genom att det ska framgå att föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov före den egna konflikten ska vara en av de omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av vad som är bäst för barnet. Detta är också tänkt att ge en viktig signal till föräldrar som tvistar om barn eller som överväger en sådan tvist.
- Barnets rätt till relevant information samt rätt att fritt uttrycka sina åsikter och få dem beaktade ska tydliggöras i föräldrabalken. Ett förslag lämnas också om att socialnämnden ska få höra barn utan föräldrarnas samtycke. Förslagen innebär att inte minst yngre barns rätt att komma till tals stärks och att det tydliggörs att barn har en ovillkorlig rätt att komma till tals oavsett vårdnadshavarnas uppfattning i frågan.
- Vid bedömningen av vårdnadsfrågan ska avseende särskilt fästas vid föräldrarnas förmåga att ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet, i stället för som nu vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet. Att föräldrarna tar ett gemensamt ansvar innebär att de tillsammans kan lösa frågor om barnet på ett sådant sätt att barnet inte drabbas av deras konflikt, vilket kan ske antingen genom omfattande eller få kontakter. Syftet med ändringen är att flytta fokus i processen från föräldrarnas konflikt och samarbetssvårigheter till hur föräldrarnas agerande faktiskt påverkar barnet.
- Domstolen ska kunna besluta om gemensam vårdnad även om båda föräldrarna motsätter sig det. Syftet med ändringen är att markera att det är

barnets bästa, inte föräldrarnas inställning, som ska vara avgörande vid domstolens bedömning.

- Vid allvarligt våld i familjen ska en tillfällig vårdnadshavare kunna utses. Utredningen anför att en vårdnadshavare som uppsåtligen dödat eller allvarligt skadat den andra föräldern i de allra flesta fall får anses ha brustit i omsorgen om barnet på ett sådant sätt att det är till barnets bästa att föräldern inte längre har kvar vårdnadsansvaret. Även om det redan i dag finns rättsliga förutsättningar att snabbt flytta över vårdnaden till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare, dröjer det i praktiken ofta innan en sådan vårdnadsöverflyttning sker. Anledningen till dröjsmålet är för det mesta att det saknas någon lämplig person som vill åta sig uppdraget. Det föreslås därför att det ska bli möjligt att, om det finns särskilda skäl, i avvaktan på att en särskilt förordnad vårdnadshavare kan utses, förordna en tillfällig vårdnadshavare. Uppdraget ska ta sikte på de rättsliga delarna av vårdnadshavarens uppgifter. En grundläggande förutsättning bör vara att den faktiska vården om barnet är tillgodosedd på annat håll, antingen genom insatser som bygger på frivillighet eller genom s.k. tvångsvård. Till tillfällig vårdnadshavare ska en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan särskilt lämplig person kunna utses.

Betänkandet har remitterats och bereds vidare inom Regeringskansliet.

Särskilt om barns umgänge med någon annan än en förälder

Utredningen anför i betänkandet att det inte har ingått i uppdraget att göra någon djupare kartläggning av hur bestämmelserna i 6 kap. 15 a § föräldrabalken om barns rätt till umgänge med någon annan än en förälder tillämpas. Utredningen har dock valt att åtminstone något undersöka frågan om huruvida talerätten i detta avseende bör utvidgas.

Genom utredningens kontakter med några familjerätter har det framkommit att det är ovanligt att en närstående till ett barn hör av sig till familjerätten med önskemål om att socialnämnden ska föra en talan om barnets rätt till umgänge med personen. Intrycket är dock att trenden i storstadsregionerna är att allt fler hör av sig med en sådan förfrågan.

Utredningens efterforskningar ger vidare bilden av att det är ovanligt, men att det trots allt förekommer, att socialnämnden för talan om ett barns rätt till umgänge med någon annan än en förälder. När en förfrågan om att nämnden ska föra en sådan talan kommer in till familjerätten, gör socialnämnden ofta en utredning och bedömer om det tilltänkta umgänget är till barnets bästa. Inte sällan saknas det behov av en talan i domstol, eftersom den närstående och barnets vårdnadshavare under handläggningen hos familjerätten når en samförstånds lösning. Annars kan det vara så att socialnämnden gör bedömningen att det inte skulle vara till barnets bästa att ett umgänge med någon annan kommer till stånd. Så kan t.ex. vara fallet när en mor- eller farförälder, samtidigt som det pågår en vårdnadstvist mellan barnets föräldrar, för egen del yrkar umgänge med barnet för att få till stånd ett umgänge mellan

barnet och barnets förälder. Även i andra fall kan socialnämnden avstå från att föra talan eftersom en sådan skulle öka konfliktnivån, vilket inte är till barnets bästa.

Utredningen gör bedömningen att regleringen om att endast socialnämnden är behörig att föra talan om sådant umgänge bör behållas. Utredningen ansluter sig i denna del till den uppfattning som anförts i tidigare lagförarbeten om att det får förutsättas att socialnämnden på ett mer objektivt sätt kan överväga om de nackdelar som en process för med sig från barnets synpunkt vägs upp av de fördelar som ett umgänge kan leda till. Enligt utredningens bedömning framstår det därför ur ett barnperspektiv som lämpligast att socialnämnden även i fortsättningen ensam får avgöra om en talan om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder ska föras.

Särskilt om juridiskt biträde för barn

Utredningen har även övervägt frågan om att införa en möjlighet för domstolen att utse ett juridiskt biträde för barn i mål om vårdnad, boende eller umgänge, och bedömer att det för närvarande inte bör införas en sådan möjlighet.

Utredningen konstaterar att om en möjlighet för barn att få ett biträde i processen infördes, skulle biträdets uppgift vara att företräda barnets intressen och bevaka barnets rätt under processen. Ett biträde skulle också kunna säkerställa barnets rätt till information under handläggningen i domstol. Ett biträde skulle alltså kunna säkerställa barnets perspektiv och delaktighet i processen.

Enligt utredningen skulle dock ett biträde för barnet också kunna medföra en rad negativa konsekvenser. Eftersom ett biträdes uppgifter först och främst skulle vara lika socialtjänstens, skulle barnet behöva samtala om samma saker med ytterligare en aktör. Detta skulle kunna upplevas som förvirrande och ansträngande för barnet. Flera av de barn som utredningen träffat har uttryckt att det varit påfrestande att samtala med socialtjänsten. Vidare finns bl.a. risken för att ytterligare en aktör i processen skulle medföra att föräldrarnas konflikt trappas upp, vilket skulle kunna påverka barnet negativt och göra domstolsprocessen mer svårhanterad än i dag. Att barnet skulle få en direkt kanal att förmedla sina åsikter genom skulle också kunna medföra att föräldrarnas tryck och påverkan på barnet skulle öka. Det skulle i sin tur kunna innebära en risk för att barnet drogs in i föräldrarnas konflikt i större utsträckning än i dag. Därutöver pekar utredningen på avgränsningsproblem i fråga om bl.a. i vilka fall och när i processen ett biträde ska utses. Vidare går det enligt utredningen inte heller att bortse från att det skulle vara kostsamt att införa en rätt till ett eget biträde för barn. Utredningen anser att tillgängliga resurser i första hand bör läggas på insatser som kan verka dämpande på konfliktnivån i processen.

Utredningen hänvisar även till att den i sitt betänkande har föreslagit flera lagändringar och andra åtgärder som syftar till att säkerställa barns rätt och

delaktighet i processen och som kommer att leda till att barnets perspektiv och rättigheter stärks. Mot den bakgrunden anser utredningen att det för närvarande inte finns tillräckligt starka skäl att föreslå en möjlighet till biträde för barn. Det kan dock enligt utredningen finnas anledning att överväga frågan på nytt när förslagen varit i kraft en tid och kan utvärderas.

Riksdagens tillkännagivande

Riksdagen beslutade, på utskottets förslag, våren 2017 om ett tillkännagivande till regeringen (bet. 2016/17:CU10, rskr. 2016/17:189). Enligt tillkännagivandet bör regeringen i det kommande lagstiftningsarbetet med anledning av 2014 års vårdnadsutredning särskilt beakta följande uttalanden av utskottet:

Utskottet välkomnar den utvärdering som nu gjorts av 2006 års vårdnadsreform. Enligt utredningen har reformen i många avseenden fallit väl ut, men det finns förbättringsområden. Som utredningen konstaterar är den nuvarande regleringen i vissa fall konflikt drivande, och det finns skäl att tro att den bidragit till en ökning av antalet vårdnadstvister. Detta har gått ut över barnen.

Utredningen har lagt fram ett antal förslag i syfte att lösa problemen med den nuvarande regleringen. Förslagen ligger i linje med de förslag som läggs fram i motionerna. Utredningens förslag är nu föremål för remissbehandling. I sammanhanget vill utskottet understryka betydelsen av att reglerna om vårdnad, boende och umgänge är utformade för att säkerställa barnets bästa och för att minska risken för långvariga konflikter till skada för barnet. Utskottet är medvetet om att frågan om barnets bästa i familjesituationer innefattar komplexa frågeställningar som kräver omsorgsfulla överväganden. Enligt utskottet bör regleringen justeras på ett sätt som innebär att barn- och barnrättsperspektivet stärks. Fokus måste flyttas från föräldrarna och deras konflikter till barnet och barnets behov. De konflikt drivande inslagen i regleringen måste tas bort. Vidare måste den nya regleringen på området motverka s.k. umgängessabotage. Detta bör regeringen särskilt beakta i det kommande lagstiftningsarbetet med anledning av betänkandet från 2014 års vårdnadsutredning.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade våren 2018 motionsyrkanden om vårdnad m.m. i betänkande 2017/18:CU8. Motionsyrkandena avstyrktes med hänvisning till 2017 års tillkännagivande om vad regeringen särskilt bör beakta i lagstiftningsarbetet med anledning av 2014 års vårdnadsutredning i fråga om bl.a. barn- och barnrättsperspektivet samt åtgärder mot umgängessabotage. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar, i likhet med tidigare, att 2014 års vårdnadsutredning har utvärderat 2006 års vårdnadsreform och i sitt betänkande *Se barnet!* (SOU 2017:6) övervägt och föreslagit flera förändringar för att komma till rätta med de problem som finns på området. Betänkandet har remitterats och är föremål

för fortsatt beredning inom Regeringskansliet. Riksdagen riktade, på utskottets förslag, våren 2017 ett tillkännagivande till regeringen om vad som särskilt bör beaktas i lagstiftningsarbetet med anledning av vårdnadsutredningen i fråga om bl.a. barn- och barnrättsperspektivet samt åtgärder mot umgängessabotage. Utskottet anser inte att det som anförs i motionerna motiverar något ytterligare tillkännagivande i fråga om vårdnad, boende eller umgänge. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Barnbalk

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att införa en barnbalk. Utskottet hänvisar till riksdagens tillkännagivande och pågående utredningsarbete om barnkonventionen.

Jämför reservation 18 (L).

Motionen

I partimotion 2018/19:2267 av Jan Björklund m.fl. (L) hänvisar motionärerna till riksdagens beslut att göra barnkonventionen till svensk lag och anför att barnrättsperspektivet som en följd av detta bör förtydligas i annan lagstiftning. De föreslår därför ett tillkännagivande om att regeringen bör komplettera föräldrabalken med en barnbalk som på ett tydligare sätt utgår från barnets, snarare än föräldrarnas, intressen (yrkande 1).

Tidigare behandling

Liknande motionsyrkanden om att införa en barnbalk har behandlats av civilutskottet vid flera tillfällen, senast våren 2017 i betänkande 2016/17:CU10. Utskottet hade då ingen annan uppfattning än den riksdagen tidigare gett uttryck för, nämligen att det inte skulle vara något annat än en tom gest att döpa om föräldrabalken till barnbalken och att balkens nuvarande benämning går utmärkt att förena med det barnperspektiv som redan präglar den. Civilutskottet avstyrkte motionsyrkandet. Riksdagen följde utskottets förslag.

Vidare behandlade socialutskottet våren 2018 (bet. 2017/18:SoU13) ett motionsyrkande om att i samband med inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) se över hur en övergripande barnbalk kan utformas. Socialutskottet avstyrkte motionsyrkandet med motiveringen att det inte hade någon annan uppfattning än den civilutskottet tidigare gett uttryck för. Riksdagen följde socialutskottets förslag.

Inkorporeringen av barnkonventionen

Riksdagen beslutade i juni 2018 att genom s.k. inkorporering ge barnkonventionen ställning som svensk lag fr.o.m. den 1 januari 2020 (prop. 2017/18:186, bet. 2017/18:SoU25, rskr. 2017/18:389). Beslutet innebär ett förtydligande av att rättstillämparna i mål och ärenden ska tolka svenska bestämmelser i förhållande till barnkonventionen. I samma lagstiftningsärende riktade riksdagen också ett tillkännagivande till regeringen om att följa upp och vid behov vidta åtgärder som syftar till att säkerställa att de grundläggande principerna i barnkonventionen efterlevs och tillämpas i enlighet med svensk rätt.

Barnkonventionsutredningen

Regeringen gav i mars 2018 en särskild utredare i uppdrag att genomföra en kartläggning för att belysa hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen (dir. 2018:20). Kartläggningen syftar till att ge ett stöd i det fortsatta arbetet med transformering av barnkonventionens bestämmelser inom olika rättsområden.

I kommittédirektiven förtydligas att för att barnets rättigheter ska få genomslag behöver arbetet med transformering av barnkonventionens bestämmelser inom olika rättsområden fortsätta vid sidan av att ge konventionen ställning som svensk lag genom inkorporering. Genom fortsatt transformering kan författningsbestämmelser tydliggöra vad rättigheterna innebär i en svensk kontext, vilket ökar förutsebarheten och ger rättstillämparen ytterligare stöd i tolkningen och tillämpningen av konventionen.

Förutom att kartlägga hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med rättigheterna i barnkonventionen ska utredaren bl.a.

- behandla artiklarna 1–42 i barnkonventionen och analysera bestämmelsernas innebörd utifrån svenska förhållanden
- särskilt redovisa hur bestämmelser om barnets bästa och barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade tolkas i den praktiska tillämpningen samt vilken innebörd de ges inom olika rättsområden
- inom ramen för redovisningen av barnets bästa och barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade analysera hur barnets bästa förhåller sig till andra intressen som ska beaktas.

Uppdraget ska redovisas senast den 15 november 2019.

Utskottets ställningstagande

Riksdagen beslutade i juni 2018 att genom inkorporering ge barnkonventionen ställning som svensk lag fr.o.m. den 1 januari 2020. Beslutet innebär ett förtydligande av att rättstillämparna i mål och ärenden ska tolka svenska bestämmelser i förhållande till barnkonventionen. I samma lagstiftningsärende

riktade riksdagen också ett tillkännagivande till regeringen om att följa upp och vid behov vidta åtgärder som syftar till att säkerställa att de grundläggande principerna i barnkonventionen efterlevs och tillämpas i enlighet med svensk rätt.

Vidare gav regeringen i mars 2018 en särskild utredare i uppdrag att genomföra en kartläggning för att belysa hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen. Kartläggningen syftar till att ge ett stöd i det fortsatta arbetet med transformering av barnkonventionens bestämmelser inom olika rättsområden. Uppdraget ska redovisas senast den 15 november 2019.

Utskottet konstaterar alltså att det finns ett tillkännagivande om att följa upp barnkonventionens efterlevnad och tillämpning samt att det pågår ett arbete med att transformera barnkonventionens bestämmelser inom olika rättsområden. Mot den bakgrunden anser utskottet att det inte finns skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av det som anförs i motionen. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar. Utskottet hänvisar bl.a. till tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 19 (SD) och 20 (C).

Motionerna

I kommittémotion 2018/19:108 av Magnus Persson m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som ger automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar. Samma förslag läggs fram i kommittémotionerna 2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 5 och 2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 19. Enligt motionärerna finns annars risk för att ett barn går miste om sin far.

Ett liknande förslag om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar läggs också fram i motion 2018/19:2548 av Rickard Nordin (C) yrkande 1.

I kommittémotion 2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 1 i denna del föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda möjligheten att i högre grad automatiskt ge gemensam vårdnad för ogifta föräldrar och i större utsträckning ge fäder del i vårdnaden i samband med att en faderskapsbekräftelse görs.

Bakgrund

Som framgår ovan av avsnittet Vårdnad, boende och umgänge finns bestämmelser om vårdnad i 6 kap. föräldrabalken. Bestämmelserna innebär, såvitt här är av intresse, bl.a. följande.

Om föräldrarna är gifta med varandra, har de gemensam vårdnad från barnets födsel. Om föräldrarna inte är gifta med varandra, är modern ensam vårdnadshavare. Om föräldrarna senare ingår äktenskap med varandra, får de gemensam vårdnad om barnet.

Om en av föräldrarna är ensam vårdnadshavare och föräldrarna vill utöva vårdnaden gemensamt, kan de tillsammans lämna in en ansökan till domstolen som då ska besluta om gemensam vårdnad om det inte är uppenbart att en sådan vårdnad är oförenlig med barnets bästa.

Föräldrarna kan också få gemensam vårdnad genom registrering hos Skatteverket efter anmälan av dem båda. En sådan anmälan kan göras antingen till socialnämnden i samband med att nämnden ska godkänna en faderskapsbekräftelse eller också direkt till Skatteverket under förutsättning att beslut om vårdnaden inte har meddelats tidigare.

I övrigt kan vårdnaden ändras genom avtal som godkänns av socialnämnden eller genom beslut av domstol. Domstolen ska besluta i enlighet med vad som är bäst för barnet och ska i vårdnadsfrågan fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet. Vid bedömningen av barnets bästa är barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna en omständighet som särskilt ska beaktas.

I 6 kap. föräldrabalken finns också bestämmelser om barnets rätt till umgänge med en förälder. Av regleringen följer att barnet har rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Detta gäller oberoende av om den föräldern har del i vårdnaden eller inte. Vidare har båda föräldrarna ett ansvar för att barnets behov av ett sådant umgänge tillgodoses så långt möjligt. Den som är vårdnadshavare ska även till den andra föräldern lämna sådana upplysningar om barnet som kan främja umgänget, om inte särskilda skäl talar mot det.

Tidigare lagstiftningsarbete

År 1999 presenterades departementspromemorian Gemensam vårdnad för ogifta föräldrar samt en språklig och redaktionell översyn av 6 kap. föräldrabalken (Ds 1999:57). I promemorian föreslogs bl.a. att föräldrar som inte är gifta med varandra när barnet föds ska få gemensam vårdnad när tre månader har gått från det att faderskapet har fastställts genom en bekräftelse som har godkänts av socialnämnden, om ingen av föräldrarna inom denna tid anmäler till socialnämnden att han eller hon motsätter sig gemensam vårdnad.

Regeringen behandlade promemorians förslag i proposition 2009/10:192 Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn. I propositionen konstaterade regeringen bl.a. att det för ogifta föräldrar som är ense om att ha gemensam vårdnad finns ett antal möjligheter att på ett enkelt sätt få

det. Enligt regeringen innebar promemorians förslag här ingen förbättring, eftersom det inte skulle finnas någon anledning att vänta tre månader på att få gemensam vårdnad. För ogifta föräldrar som inte är ense i vårdnadsfrågan kunde det säkert i vissa fall ifrågasättas om det verkligen finns förutsättningar för gemensam vårdnad. Detta gällde särskilt mot bakgrund av den utveckling som skett sedan promemorian presenterades 1999. Den presumtion för gemensam vårdnad som i praktiken infördes 1998 upphävdes genom 2006 års vårdnadsreform.

Det måste numera, anförde regeringen vidare, i stället i varje enskilt fall göras en bedömning med utgångspunkt i vad som är bäst för barnet. Det var därför enligt regeringen inte en lämplig lösning att ha en reglering som innebär att gemensam vårdnad kan uppkomma om inte en anmälan görs inom en viss tid, dvs. på grund av passivitet.

Regeringen gjorde sammanfattningsvis bedömningen att promemorians förslag inte borde genomföras.

Vid riksdagsbehandlingen av propositionen konstaterade utskottet, i likhet med regeringen, att situationen var annorlunda mot den som gällde när promemorians förslag lämnades 1999. Någon presumtion för gemensam vårdnad fanns inte längre, utan det måste i stället i varje enskilt fall göras en bedömning med utgångspunkt i vad som är bäst för barnet. Mot denna bakgrund instämde utskottet i regeringens bedömning att förslaget om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar inte borde genomföras, och riksdagen följde utskottets förslag (bet. 2009/10:CU20, rskr. 2009/10:358).

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet ansåg då, liksom tidigare, att det inte fanns skäl att frångå riksdagens ställningstagande i samband med behandlingen av proposition 2009/10:192 (bet. 2009/10:CU20) och avstyrkte motionsyrkandena. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utredningen om faderskap och föräldraskap

Som framgår under motsvarande rubrik i avsnittet Utredningar om faderskap för ogifta lämnas i betänkandet Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) förslag som gör det möjligt att bekräfta faderskap elektroniskt inom 14 dagar från barnets födelse. Utredningen föreslår också att föräldrarna, i samband med en sådan elektronisk bekräftelse, ska ges möjlighet att anmäla gemensam vårdnad om barnet. För att ersätta den muntliga information som socialnämnden i dag brukar lämna i samband med en faderskapsbekräftelse, ska föräldrarna i samband med den elektroniska bekräftelsen även få skriftlig information om vårdnad och om möjligheten att anmäla gemensam vårdnad. Betänkandet har remitterats, och remisstiden gick ut den 28 februari 2019.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har till att börja med inte någon annan uppfattning än den som riksdagen tidigare gett uttryck för när det gäller förslagen om automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar, i enlighet med vad som redovisas ovan. När det sedan gäller förslaget om att utreda möjligheten att i större utsträckning ge fäder del i vårdnaden i samband med att en faderskapsbekräftelse görs konstaterar utskottet att det i betänkandet Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) lämnas förslag som dels gör det möjligt att bekräfta faderskap elektroniskt inom 14 dagar från barnets födelse, dels ger föräldrarna möjlighet att i samband med en sådan elektronisk bekräftelse anmäla gemensam vårdnad om barnet. Frågan är alltså i viss mån föremål för utredning. Utskottet anser inte att det finns skäl för riksdagen att ta något initiativ på området.

Samtliga motionsyrkanden bör därför avslås.

Könsneutral föräldrabalk

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om en könsneutral föräldrabalk. Utskottet hänvisar till pågående arbete och tidigare ställningstagande.

Motionen

I motion 2018/19:2297 av Åsa Lindhagen m.fl. (MP) yrkande 7 i denna del föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till en översyn av föräldrabalken för att göra den helt könsneutral.

Pågående arbete

Regeringen beslutade i december 2016 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en bred kartläggning av transpersoners villkor och situation i samhället och föreslå insatser som bidrar till förbättrade levnadsvillkor och ett tryggare livsutrymme för transpersoner (dir. 2016:102). Utredningen, som antog namnet Utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner, överlämnade i november 2017 sitt betänkande Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92).

I betänkandet föreslås bl.a. att regeringen tillsätter en utredning med uppdrag att genomföra en översyn av föräldrabalken för att göra den könsneutral. Utredningen förklarar att den under sitt arbete noterat ett antal situationer där föräldrars situation försvåras på grund av att föräldrabalken inte är könsneutral. Det gäller bl.a. vissa oklarheter i nuvarande praxis i fråga om registrering av föräldraskap i folkbokföringen.

Betänkandet har remitterats och bereds vidare inom Regeringskansliet.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet konstaterade då att förslaget från Utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner om att regeringen ska tillsätta en utredning med uppdrag att genomföra en översyn av föräldrabalken för att göra den könsneutral var föremål för beredning. Motionsyrkandet avstyrktes med motiveringen att det inte fanns skäl att föregripa det pågående arbetet genom någon åtgärd från riksdagens sida. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att förslaget från Utredningen om stärkt ställning och bättre levnadsvillkor för transpersoner om bl.a. en översyn av föräldrabalken för att göra den könsneutral fortfarande är föremål för beredning inom Regeringskansliet. Utskottet anser i likhet med tidigare att det inte finns skäl att föregripa det pågående arbetet genom någon åtgärd från riksdagens sida. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Överförmyndare, gode män och förvaltare

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om överförmyndare, gode män och förvaltare. Utskottet hänvisar till riksdagens tillkännagivande på området samt pågående och aviserat arbete.

Jämför reservation 21 (SD) och 22 (C, L).

Motionerna

I kommittémotion 2018/19:856 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) begärs flera tillkännagivanden som innebär att regeringen bör lägga fram förslag till ändringar i lagstiftningen om gode män. Det föreslås att kontrollen vid förordnandet av gode män ska skärpas på så sätt att utdrag ur belastningsregistret ska vara obligatoriskt (yrkande 23). Det föreslås också att utbildningen för gode män ska vara obligatorisk (yrkande 24).

I kommittémotion 2018/19:981 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) begärs tillkännagivanden om att regeringen snarast bör införa ett nationellt register över ställföreträdare (yrkande 16) och om att regeringen bör se över systemet med gode män och förvaltare för att dels kunna möta det behov av ställföreträdare som finns, dels motverka missbruk (yrkande 17).

I kommittémotion 2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 14 i denna del föreslås ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt bör göra en heltäckande översyn av systemet med överförmyndare, gode män och

förvaltare. Motionärerna anser bl.a. att kontrollen inför ett förordnande och tillsynen på området behöver skärpas och ensas.

I kommittémotion 2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 5 i denna del begärs ett liknande tillkännagivande om en översyn av systemet med gode män. Syftet är att säkerställa en tillfredsställande tillsyn på området och att man kan rekrytera personer med tillräckliga kvalifikationer.

Även i kommittémotion 2018/19:2860 av Solveig Zander m.fl. (C) yrkande 18 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör göra en översyn av systemet med gode män, förvaltare och överförmyndare för att säkerställa en hög kvalitet i verksamheten. Motionärerna anser bl.a. att ersättningsreglerna bör ses över, att det behövs bättre utbildning av och stöd till ställföreträdare och överförmyndare, att överförmyndarens tillsynsansvar över en ställföreträdarens uppdrag att bevaka rätt eller sörja för person bör förtydligas, att överförmyndarverksamheten bör ledas av en nämnd och att det bör finnas en central myndighet på nationell nivå med uppgift att utöva tillsyn, utveckla verksamheten och samla in statistik.

I motion 2018/19:2264 föreslår Solveig Zander (C) flera tillkännagivanden till regeringen om att ta initiativ till ändringar i systemet med gode män, förvaltare och överförmyndare. Motionären föreslår att man ser över möjligheten att inrätta en central statlig myndighet med ett övergripande ansvar för överförmyndarverksamheten (yrkande 1), att länsstyrelsernas tillsynsansvar för överförmyndarna skärps och förtydligas (yrkande 2) samt att överförmyndarverksamheten alltid ska ledas av en nämnd som kan vara gemensam för flera kommuner (yrkande 3). Vidare föreslår motionären att överförmyndarens tillsynsansvar över en ställföreträdarens uppdrag att bevaka rätt, förvalta egendom eller sörja för person förtydligas (yrkande 4). Det föreslås också att regeringen gör en översyn av ersättningsreglerna för att åstadkomma ett skäligare arvode till ställföreträdaren (yrkande 5).

I motion 2018/19:282 föreslår Markus Wiechel (SD) tillkännagivanden om att regeringen bör göra en genomgripande översyn av lagstiftningen om överförmyndare och gode män (yrkande 1) och i det sammanhanget ta initiativ till att möjliggöra professionella ställföreträdare (yrkande 2). Regeringen bör också införa ett nationellt register över gode män (yrkande 3).

I motion 2018/19:1174 av Eva Lindh m.fl. (S) föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att vidta nödvändiga åtgärder för att ytterligare stärka rättssäkerheten när det gäller ställföreträdare, bl.a. genom en förbättrad tillsyn och kontroll inför ett förordnade samt genom en generell modernisering av regelverket.

I motion 2018/19:1570 föreslår Ann-Charlotte Hammar Johansson (M) flera tillkännagivanden till regeringen om en översyn av lagstiftningen om gode män. Det föreslås att lagstiftningen moderniseras (yrkande 5) och att man i det sammanhanget ser över möjligheten att använda sig av professionella gode män (yrkande 3). Det föreslås också att det inrättas ett nationellt register över gode män (yrkande 1), att det vidtas åtgärder för att komma till rätta med missbruk av utsatta människors situation (yrkande 2) och att man verkar för

att gode män ansluter sig till de ansvarsförsäkringar som finns för uppdraget (yrkande 4).

I motion 2018/19:1623 föreslår Gunilla Svantorp (S) ett tillkännagivande om att regeringen bör se över om även försäkringsbolag bör omfattas av skyldigheten att lämna uppgifter som behövs för överförmyndares tillsynsverksamhet.

Gällande rätt

Bestämmelser om gode män och förvaltare finns i 11 kap. föräldrabalken. Av dessa följer att rätten, om det behövs, ska besluta att anordna godmanskap för någon som på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person (4 §). Ett sådant beslut förutsätter som huvudregel samtycke av den för vilken godmanskap ska anordnas.

Vid förordnande av god man kan rätten anpassa uppdraget efter behovet i det enskilda fallet. Uppdraget kan innefatta en eller flera av de angivna uppgifterna bevaka rätt, förvalta egendom och sörja för person. Rätten ska i sammanhanget bl.a. beakta möjligheten att den som behöver personlig omvårdnad kan få sådan av t.ex. anhöriga. Omfattningen av uppdraget kan också preciseras eller begränsas ytterligare inom ramen för en uppgift. Det finns även möjlighet att för en och samma person förordna flera gode män med skilda uppgifter.

Om det inte är tillräckligt med ett godmanskap, kan i stället förvaltarskap anordnas (7 §).

Till god man eller förvaltare ska utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig person. Föreslår den enskilde en viss person som god man eller förvaltare, ska den personen förordnas, om han eller hon är lämplig och vill åta sig uppdraget. Innan någon förordnas ska hans eller hennes lämplighet kontrolleras i den utsträckning som behövs. (12 §.) Detta innebär enligt förarbetena att kontroll normalt ska ske av såväl belastningsregistret som Kronofogdemyndighetens register. Vidare ska uppgifter från referenspersoner i regel inhämtas. (Prop. 2013/14:225 s. 44.)

Allmänna bestämmelser om gode mäns och förvaltares verksamhet finns i 12 kap. föräldrabalken. Gode män och förvaltare ska omsorgsfullt fullgöra sina skyldigheter och alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde (3 §). De är skyldiga att ersätta skada som de uppsåtligen eller av vårdslöshet har orsakat den enskilde (14 §). Det finns en möjlighet, men inte någon skyldighet, för gode män och förvaltare att teckna en ansvarsförsäkring.

I föräldrabalken finns också bestämmelser om gode mäns och förvaltares vård av egendom m.m. (14 och 15 kap.) och om tillsyn över deras verksamhet (16 kap.). Överförmyndaren har rätt att för tillsynsändamål begära uppgifter från myndigheter och även från banker och vissa andra finansiella företag.

I föräldrabalken finns vidare bestämmelser om överförmyndare, inbegripet länsstyrelsens tillsyn över överförmyndarens verksamhet (19 kap.).

Kompletterande bestämmelser om bl.a. överförmyndarnas och länsstyrelsernas tillsyn finns i förmynderskapsförordningen (1995:379).

Riksdagens tillkännagivande

Riksdagen beslutade, på utskottets förslag, våren 2017 om ett tillkännagivande till regeringen i fråga om överförmyndare, gode män och förvaltare. Enligt tillkännagivandet bör regeringen snarast ta initiativ till en uppföljning av hur lagstiftningen på området fungerar, och i det sammanhanget bör regeringen även överväga andra förbättringar av systemet med gode män och förvaltare (bet. 2016/17:CU10, rskr. 2016/17:189).

Utskottet anförde i betänkandet bl.a. följande:

Utskottet vill inledningsvis framhålla att det utifrån utskottets utgångspunkt är ett oeftergivligt krav att rättssäkerheten i frågor rörande gode män och förvaltare upprätthålls. De personer som på grund av ålder eller sjukdom har behov av gode män eller förvaltare har ett stort behov av samhällets stöd eftersom de själva sällan har möjlighet att ifrågasätta förvaltningen av sin egendom. Utskottet har således inte någon annan uppfattning än motionärerna vad gäller vikten av att de personer som har behov av hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person måste kunna förlita sig på att ställföreträdarna utför ett fullgott arbete och på att tillsynen över förvaltningen är tillräcklig.

Regeringen och riksdagen har under lång tid arbetat för att successivt förbättra reglerna om gode män och förvaltare. År 1995 moderniserades reglerna om förvaltning av egendom och tillsynen över sådan förvaltning. Bland annat flyttades tillsynen över överförmyndarna från tingsrätten till länsstyrelserna. Utredningen om förmyndare, gode män och förvaltare, som tillsattes 2002, har därefter gjort en översyn av 1995 års reform. Regeringen har kunnat konstatera att reformen i huvudsak fallit väl ut (prop. 2007/08:150 s. 27 f.). År 2009 genomfördes ytterligare ändringar i regelverket i syfte att minska risken för missbruk av enskildas tillgångar och stärka det allmänna tillsyn, bl.a. genom att länsstyrelsen har fått en rådgivande funktion. Våren 2014 beslutades lagändringar som syftade till att förbättra den ordningen vad gäller enskilda, ställföreträdare, överförmyndare och länsstyrelser. Lagändringarna trädde i kraft den 1 januari 2015. Regeringen har nyligen lämnat en proposition med förslag till en lag om framtidsfullmakter som ger enskilda möjlighet att utse någon som kan ta hand om deras personliga och ekonomiska angelägenheter om de senare i livet inte själva kan det. Lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 2017.

Utskottet kan således konstatera att frågor om gode män och förvaltare har övervägts vid flera tillfällen under de senaste årtiondena. Det finns dock fortfarande brister och utrymme för förbättringar. Liksom motionärerna är utskottet allvarligt bekymrat över de brister i tillsynen över gode män och förvaltare som har framkommit i medierapporteringen.

Vad först gäller länsstyrelsernas tillsyn vill utskottet framhålla att en fungerande tillsyn skapar förutsättningar för att brister på ett tidigt stadium ska kunna identifieras och korrigeras. Länsstyrelsernas tillsyn är av central betydelse för en fungerande överförmyndarverksamhet, och tillsynen måste fungera även i praktiken. Utskottet ser därför positivt på att regeringen gett länsstyrelserna i uppdrag att förbättra sin tillsyn. Uppdraget ska redovisas senast den 1 september 2017. Liksom justitie- och migrationsministern förväntar sig också utskottet att överförmyndarna

vidtar åtgärder för att förbättra sin tillsyn. Som ministern påpekar är det avgörande att kommunerna i det arbetet ser till att överförmyndarna ges den kompetens och organisation som uppdraget kräver. När det därefter gäller övriga frågeställningar om lagstiftningen på området kan utskottet konstatera att de senast beslutade lagändringarna varit i kraft i drygt två år. Enligt utskottet är det därför lämpligt att nu göra en uppföljning av hur lagstiftningen på området fungerar. Regeringen bör snarast ta initiativ till en sådan uppföljning och i det sammanhanget bör regeringen även överväga andra förbättringar av systemet med gode män och förvaltare. Förslag som bör övervägas är bl.a. utbildningen för gode män och förvaltare, ett offentligt ställföreträdarregister, ett nationellt blankettsystem och ett system för enhetlig redovisning.

Regeringens uppdrag till länsstyrelserna

Regeringen gav i juni 2016 de sju tillsynsansvariga länsstyrelserna i uppdrag att gemensamt vidta åtgärder för att förbättra tillsynen över och stödet till landets överförmyndare och överförmyndarnämnder. I uppdraget ingick bl.a. att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att få till stånd en kvalitativ, effektiv och enhetlig tillsyn över överförmyndarna. I beslutet anförde regeringen vidare att den, med utgångspunkt i den kritik som framförts, förutsätter att kommunerna nu ser till att överförmyndarna ges den kompetens och organisation som uppdraget kräver och i övrigt gör de förändringar som är nödvändiga.

I länsstyrelsernas redovisning av uppdraget i september 2017 anges sammanfattningsvis att länsstyrelserna sedan flera år bedriver samverkan inom området för överförmyndartillsyn och att arbetet intensifierats bl.a. med anledning av regeringsuppdraget. Länsstyrelserna har även inlett samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och flera intresseorganisationer för att vidga arenan av synpunkter och behov. Länsstyrelserna arbetar med att utveckla ett riskbaserat arbetssätt på alla nivåer, från riktlinjer och checklistor samt enskilda tillsynsplaner till en gemensam tillsynsinriktning, en gemensam kritiktrappa, råd och kompetensöverföring samt genomförande av såväl planerad som händelsestyrd tillsyn.

Med stöd av uppföljning av bedriven tillsyn, uppföljning av vilken genomslagskraft den gemensamma tillsynsinriktningen fått och insamlad statistik anges länsstyrelserna kunna finna risker och relevanta fokusområden. På så sätt kan, framhålls det, länsstyrelsernas tillsyn bli kvalitativ, effektiv och enhetlig samt få ett bättre genomslag såväl enskilt som generellt. Det anges vidare att länsstyrelserna genom en fortsatt utveckling av riktlinjer för utbildning av ställföreträdare kan bidra till en ökad kompetens hos dessa och en ökad rättssäkerhet för huvudmännen.

Riksrevisionens rapport om tillsynen av ställföreträdare och överförmyndare

Riksrevisionen publicerade i december 2017 en granskningsrapport om tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare (RiR 2017:33). I granskningsrapporten anges att systemet med ställföreträdare och överförmyndare är sårbart, eftersom utvecklingen på området till stor del bygger på ideella krafter och eldsjälar. Granskningens övergripande slutsats är att staten behöver ta ett mycket tydligare ansvar. Ställföreträdar- och överförmyndartillsynen är, anför det, ett av mycket få tillsynsområden där det saknas en central myndighet med ett övergripande ansvar. Flera problem som framkommit i granskningen anges kunna kopplas till denna brist. Länsstyrelserna har förvisso fått ett allt tydligare nationellt tillsynsvägledande uppdrag vid sidan av den operativa tillsynen, men saknar enligt granskningen legitimitet och personella resurser att genomföra sina nationella uppgifter. Samtidigt anges att det finns stora skillnader i landets överförmyndares handläggning och bedömningar av ärenden, vilket riskerar rättssäkerheten.

Riksrevisionen pekar i rapporten på att utvecklingen med allt fler komplexa ärenden och svårigheter att rekrytera ställföreträdare har lett till att allt fler ställföreträdare är anställda, och inte ideellt engagerade. Systemet anses dock inte vara utformat på ett sätt där det är tydligt när och hur en ställföreträdare anställning bör regleras. Det är alltså, anför det, inte bara tillsynen som brister utan systemets utformning som helhet.

Riksrevisionen lämnar med anledning av granskningens iakttagelser och slutsatser följande rekommendationer:

1. Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över systemet som helhet. I en sådan bör Riksrevisionens rapporter och systemens utformning i Norge, Finland och Danmark tjäna som utgångspunkter. Denna utredning bör
  - analysera och identifiera vilka uppdrag som kan utföras av professionella ställföreträdare, i syfte att kunna tillgodose att alla som har behov kan få en lämplig ställföreträdare
  - föreslå var i systemet dessa professionella ställföreträdare bör vara anställda
  - föreslå, utifrån resultatet av ovanstående, hur tillsynen på området bäst bör organiseras
  - identifiera och föreslå en central förvaltningsmyndighet med ansvar för tillsyn. I uppdraget bör t.ex. ingå att följa utvecklingen, ta fram officiell statistik, samordna utbildningar samt ge råd och stöd på området.
2. Regeringen bör ta ställning till det underlag som Pensionsmyndigheten tagit fram angående nationellt ställföreträdarregister och ge en central myndighet i uppdrag att ta fram och förvalta det.
3. Regeringen bör, på kort sikt, ge en av länsstyrelserna huvudansvar för att samordna tillsyn, utbildning, statistik samt råd och stöd på regional nivå.

Regeringen överlämnade i april 2018 en skrivelse med anledning av granskningsrapporten (skr. 2017/18:128). I skrivelsen instämde regeringen sammanfattningsvis i Riksrevisionens bedömning att det är angeläget att tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare förbättras och att det finns anledning att modernisera och anpassa regelverket för ställföreträdare. Regeringen upplyste också om att ett arbete hade påbörjats inom Regeringskansliet för att förändringsåtgärder ska kunna vidtas i nämnda hänseenden.

Regeringens åtgärder efter Riksrevisionens rapport

Med hänvisning till sin skrivelse aviserade regeringen den 3 maj 2018 att den kommer att tillsätta en utredning med uppdraget att föreslå mer moderna och rättssäkra regler om gode män, förvaltare och andra ställföreträdare. Syftet är att utveckla ställföreträdarverksamheten och åtgärda bristerna i regelverket. Regeringen fattade samma dag tre beslut som är inriktade på att förbättra tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare.

Det första beslutet tar sikte på samordningen av tillsynen och innebär förordningsändringar som ställer krav på berörda länsstyrelser att bedriva ett aktivt arbete med samordning och samverkan i frågor om tillsyn och tillsynsvägledning. Enligt förordningsändringarna ska tillsynsvägledningen bedrivas regelbundet och systematiskt, och den ska förmedlas på det sätt som bäst bidrar till att utveckla överförmyndarnas och överförmyndarnämndernas verksamhet (24 a och b §§ förmynderskapsförordningen).

Det andra beslutet (Ju2018/02627/L2) innebär ett uppdrag till berörda länsstyrelser att ta fram riktlinjer för hur ställföreträdare bör redovisa sin förvaltning, hur överförmyndare bör granska ställföreträdarens förvaltning och hur överförmyndare bör kontrollera en persons lämplighet som ställföreträdare. Uppdraget omfattar också att överväga i vilka avseenden insamlingen av statistik över överförmyndarnas och överförmyndarnämndernas verksamhet kan förbättras för att statistiken ska bli mer tillförlitlig och användbar i tillsynsverksamheten.

Det tredje beslutet (Ju2018/02628/L2) innebär ett uppdrag till Statskontoret att bl.a. överväga hur länsstyrelsernas samordning kan förbättras för att tillsynen och tillsynsvägledningen ska bli så effektiv och ändamålsenlig som möjligt. En fråga som ska övervägas är om en central aktör bör utses att ansvara för samordningen av tillsynen och/eller tillsynsvägledningen.

Förordningsändringarna trädde i kraft den 1 juli 2018, och uppdragen till länsstyrelserna respektive Statskontoret ska redovisas senast den 30 april 2019.

Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson upprepade i ett frågesvar den 26 februari 2019 (fr. 2018/19:208) att regeringen avser att tillsätta en utredning som ska se över hur man kan förbättra ordningen med gode män, förvaltare och överförmyndare. I skrivelse 2018/19:75 Riksdagens

skrivelser till regeringen – åtgärder under 2018 anger regeringen att arbete pågår med utredningsdirektiv om gode män, förvaltare och överförmyndare.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade senast motionsyrkanden om överförmyndare, gode män och förvaltare våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Motionsyrkandena avstyrktes med hänvisning till riksdagens tillkännagivande från 2017 och pågående arbete inom Regeringskansliet. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar i likhet med tidigare att riksdagen, på utskottets förslag, våren 2017 riktade ett tillkännagivande till regeringen om överförmyndare, gode män och förvaltare. Enligt tillkännagivandet bör regeringen snarast ta initiativ till en uppföljning av hur lagstiftningen på området fungerar, och i det sammanhanget bör regeringen även överväga andra förbättringar av systemet med gode män och förvaltare. Förslag som enligt tillkännagivandet bör övervägas är bl.a. utbildningen för gode män och förvaltare, ett offentligt ställföreträdarregister, ett nationellt blankettsystem och ett system för enhetlig redovisning.

Regeringen gav i juni 2016 de sju tillsynsansvariga länsstyrelserna i uppdrag att gemensamt vidta åtgärder för att förbättra tillsynen över och stödet till landets överförmyndare och överförmyndarnämnder. I beslutet anförde regeringen vidare att den, med utgångspunkt i den kritik som framförts, förutsätter att kommunerna nu ser till att överförmyndarna ges den kompetens och organisation som uppdraget kräver och i övrigt gör de förändringar som är nödvändiga. Länsstyrelsernas uppdrag redovisades i september 2017.

Riksrevisionen rekommenderade i sin granskningsrapport från december 2017 om tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare att regeringen tillsätter en utredning som ser över systemet som helhet, att regeringen tar ställning till det underlag som Pensionsmyndigheten tagit fram om ett nationellt ställföreträdarregister och ger en central myndighet i uppdrag att ta fram och förvalta det samt att regeringen, på kort sikt, ger en av länsstyrelserna huvudansvar för att samordna tillsyn, utbildning, statistik samt råd och stöd på regional nivå. Regeringen instämde i sin skrivelse med anledning av granskningsrapporten sammanfattningsvis i Riksrevisionens bedömning att det är angeläget att tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare förbättras och att det finns anledning att modernisera och anpassa regelverket för ställföreträdare. Regeringen upplyste också om att ett arbete hade påbörjats inom Regeringskansliet för att förändringsåtgärder ska kunna vidtas i nämnda hänseenden.

Regeringen aviserade den 3 maj 2018 att den kommer att tillsätta en utredning med uppdraget att föreslå mer moderna och rättssäkra regler om gode män, förvaltare och andra ställföreträdare. Regeringen fattade samma

dag tre beslut som är inriktade på att förbättra tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare genom förordningsändringar som ställer krav på berörda länsstyrelser att bedriva ett aktivt arbete med samordning och samverkan i frågor om tillsyn och tillsynsvägledning, genom ett uppdrag till länsstyrelserna att ta fram riktlinjer för hur ställföreträdare bör redovisa sin förvaltning, för hur överförmyndare bör granska ställföreträdarens förvaltning och för hur överförmyndare bör kontrollera en persons lämplighet som ställföreträdare samt vidare genom ett uppdrag till Statskontoret att överväga hur länsstyrelsernas samordning av tillsynen och tillsynsvägledningen ytterligare kan förbättras. Förordningsändringarna trädde i kraft den 1 juli 2018, och uppdragen till länsstyrelserna respektive Statskontoret ska redovisas senast den 30 april 2019.

Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson upprepade i ett frågesvar den 26 februari 2019 att regeringen avser att tillsätta en utredning som ska se över hur man kan förbättra ordningen med gode män, förvaltare och överförmyndare, och i regeringens skrivelse 2018/19:75 anges att arbete pågår med utredningsdirektiv om gode män, förvaltare och överförmyndare.

Utskottet anser mot bakgrund av det pågående och aviserade arbetet på området att det inte finns skäl för något ytterligare tillkännagivande till regeringen. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Framtidsfullmakter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om framtidsfullmakter. Utskottet hänvisar till riksdagens tillkännagivande på området, pågående arbete och tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 23 (L).

Motionerna

I kommittémotion 2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 15 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör vidta olika åtgärder som har anknytning till bestämmelserna om framtidsfullmakter. Motionärerna anser att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att enskilda ges möjlighet att upprätta en framtidsfullmakt för åtgärder inom hälso- och sjukvård samt tandvård, med beaktande av dessa frågors särskilda karaktär. I avvaktan på detta bör regeringen ta initiativ till att förtydliga gränsdragningen till hälso- och sjukvård. Regeringen bör också ta nödvändiga initiativ till att framtidsfullmakter ska kunna registreras digitalt i ett nationellt register.

I motion 2018/19:945 av Hans Hoff (S) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande till regeringen om att utreda behovet av att utöka tillämpningsområdet för framtidsfullmakter till att omfatta även vård och omsorg.

Lagen om framtidsfullmakter

Våren 2017 beslutade riksdagen om lagen (2017:310) om framtidsfullmakter (prop. 2016/17:30, bet. 2016/17:CU11, rskr. 2016/17:221). Lagen, som trädde i kraft den 1 juli 2017, innebär bl.a. följande.

En framtidsfullmakt är en fullmakt åt någon att företräda fullmaktsgivaren om han eller hon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

Ekonomiska och personliga angelägenheter kan omfattas av en framtidsfullmakt. Åtgärder inom hälso- och sjukvård (enligt hälso- och sjukvårdslagen, 2017:30) samt tandvård (enligt tandvårdslagen, 1985:125) kan dock inte omfattas. Med hälso- och sjukvård avses åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador samt även sjuktransporter och omhändertagande av avlidna, och med tandvård avses åtgärder för att förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador i munhålan. Inte heller kan en framtidsfullmakt omfatta vissa frågor av utpräglat personlig karaktär som att ingå äktenskap, bekräfta faderskap, upprätta testamente eller liknande.

En framtidsfullmakt ska vara skriftlig och bevittnad av två personer. Av fullmakten ska det framgå att det är fråga om en framtidsfullmakt samt vilka angelägenheter som fullmakten avser och vad som i övrigt ska gälla.

Samtidigt med den nya lagen infördes i föräldrabalken (17 kap.) behörighetsregler för anhöriga till personer som inte längre kan ha hand om sina ekonomiska angelägenheter. Behörighetsreglerna skapar en rättslig ram för sådana vardagliga rättshandlingar som många anhöriga redan tidigare brukat utföra.

Riksdagens tillkännagivande om elektroniska framtidsfullmakter och pågående arbete

I lagstiftningsärendet om framtidsfullmakter beslutade riksdagen också, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att överväga frågan om upprättande och hantering av elektroniska framtidsfullmakter. Utskottet anförde bl.a. följande:

I propositionen redovisar regeringen att den i och för sig är positiv till elektronisk hantering av handlingar, men att frågan om upprättande och hantering av elektroniska framtidsfullmakter är komplicerad och kräver särskilda överväganden. Frågan har därför inte rymts inom ramen för det aktuella lagstiftningsärendet. I propositionen anför regeringen vidare att det kan finnas anledning att återkomma till denna fråga, t.ex. om det framöver på marknaden tas fram elektroniska fullmaktslösningar som kan användas för framtidsfullmakter. Utskottet ser också positivt på en elektronisk hantering av handlingar. Enligt utskottets mening bör regeringen ta initiativ till att överväga frågan om upprättande och hantering av elektroniska framtidsfullmakter. Det som utskottet nu har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

I skrivelse 2018/19:75 Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2018 anger regeringen att avsikten är att frågan om elektroniska framtidsfullmakter ska övervägas i samband med den planerade översynen av regelverket för gode män, förvaltare och överförmyndare (se avsnittet Överförmyndare, gode män och förvaltare ovan).

Tidigare behandling

I lagstiftningsärendet om framtidsfullmakter behandlade utskottet även motionsyrkanden om att det bör vara möjligt att upprätta en framtidsfullmakt för åtgärder inom hälso- och sjukvård samt tandvård och att gränsdragningen till dessa områden bör förtydligas.

Utskottet hänvisade till vad som redovisades i propositionen om att Utredningen om beslutsoförmögna personers ställning i vård, omsorg och forskning föreslagit att det ska införas en möjlighet att utfärda framtidsfullmakter inom hälso- och sjukvård samt tandvård (SOU 2015:80) och att utredningens förslag bereds inom Regeringskansliet. Utskottet ansåg att resultatet av det pågående beredningsarbetet inte borde föregripas genom någon åtgärd från riksdagen, och motionsyrkandena avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag.

Motsvarande motionsyrkanden om hälso- och sjukvård behandlades härefter av utskottet våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet stod då fast vid sitt tidigare ställningstagande och avstyrkte därmed motionsyrkandena.

I samma betänkande behandlades även ett motionsyrkande om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som skapar utrymme för att registrera elektroniskt upprättade framtidsfullmakter. Utskottet fann, mot bakgrund av riksdagens tillkännagivande från 2017 om elektroniska framtidsfullmakter och pågående beredning av frågan inom Regeringskansliet, inte behov av någon åtgärd från riksdagens sida. Även detta motionsyrkande avstyrktes därför.

Riksdagen följde utskottets förslag.

Utredningen om beslutsoförmögna personers ställning i vård, omsorg och forskning

Som har berörts ovan föreslår Utredningen om beslutsoförmögna personers ställning i vård, omsorg och forskning i sitt betänkande Stöd och hjälp till vuxna vid ställningstaganden till vård, omsorg och forskning (SOU 2015:80) att det ska införas en möjlighet att utfärda framtidsfullmakter inom bl.a. hälso- och sjukvård samt tandvård. Enligt uppgift från Socialdepartementet bereds utredningens betänkande fortfarande inom Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar inledningsvis, i likhet med tidigare, att riksdagen våren 2017 i lagstiftningsärendet om framtidsfullmakter, på utskottets förslag, beslutade om ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att överväga frågan om upprättande och hantering av elektroniska framtidsfullmakter. Enligt uppgift från regeringen är avsikten att frågan om elektroniska framtidsfullmakter ska övervägas i samband med den planerade översynen av regelverket för gode män, förvaltare och överförmyndare (se avsnittet Överförmyndare, gode män och förvaltare ovan). Mot den bakgrunden anser utskottet att det inte finns behov av något ytterligare tillkännagivande i frågan om digital registrering av framtidsfullmakter. När det sedan gäller förslagen om att det bör vara möjligt att upprätta en framtidsfullmakt för åtgärder inom hälso- och sjukvård samt tandvård och att gränsdragningen till dessa områden bör förtydligas konstaterar utskottet att betänkandet Stöd och hjälp till vuxna vid ställningstaganden till vård, omsorg och forskning (SOU 2015:80), med sitt förslag att det ska införas en möjlighet att utfärda framtidsfullmakter inom bl.a. hälso- och sjukvård samt tandvård, fortfarande bereds inom Regeringskansliet. Utskottet står fast vid sitt tidigare ställningstagande att resultatet av det pågående beredningsarbetet inte bör föregripas genom någon åtgärd från riksdagen. Därför bör motion 2018/19:2591 (L) yrkande 15 avslås.

Av motsvarande skäl finner utskottet inte anledning att föreslå någon åtgärd till följd av motion 2018/19:945 (S) yrkande 1, och därför bör även det motionsyrkandet avslås.

Gode män för ensamkommande barn

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om gode män för ensamkommande barn. Utskottet hänvisar till pågående och aviserat arbete.

Jämför reservation 24 (C), 25 (KD) och 26 (L).

Motionerna

I kommittémotion 2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 14 i denna del föreslås ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt bör göra en översyn av systemet med gode män för ensamkommande barn. En fråga som enligt motionärerna bör övervägas är om uppdraget som god man för sådana barn borde utvidgas till att mer likna en förälders roll.

Ett motsvarande yrkande om en översyn av systemet med gode män för ensamkommande barn läggs fram i kommittémotion 2018/19:2922 av Fredrik

Malm m.fl. (L) yrkande 13. Motionärerna menar att sådana barns behov av en länk in i samhället måste tillgodoses på ett bättre sätt.

Även i kommittémotion 2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 5 i denna del begärs ett tillkännagivande om en översyn av systemet med gode män för ensamkommande barn. I syfte att kunna tillgodose de särskilda krav på kunskaper som är förenade med uppdraget anser motionärerna att sådana gode män bör vara anställda i stället för lekmän.

I kommittémotion 2018/19:2768 av Hans Eklind m.fl. (KD) yrkande 11 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till en lagändring som innebär att ensamkommande flyktingbarn ska vara garanterade en god man inom 24 timmar efter ankomst till Sverige.

Bakgrund

Enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn ska sådana barn försees med en god man så snart det är möjligt efter ankomsten till Sverige. Den gode mannen ska i vårdnadshavares och förmyndares ställe ansvara för barnets personliga förhållanden och sköta hans eller hennes angelägenheter.

Som närmare utvecklas i förarbetena består den gode mannens uppdrag ytterst i att tillförsäkra barnet en trygg tillvaro under dess första tid här i landet och se till att barnet får omvårdnad, trygghet och en god fostran. I detta ligger inte att den gode mannen – i vart fall inte i denna egenskap – ska sköta den dagliga omvårdnaden och tillsynen av barnet. Däremot ska han eller hon ha regelbunden kontakt inte bara med barnet utan också med t.ex. det hem som barnet vistas i, den som företräder barnet i ett pågående utlänningsärende samt den skola som barnet går i. Den gode mannen ska aktivt se till att dessa och andra kontakter kommer till stånd och upprätthålls. Han eller hon ska vidare bevaka att försörjnings- och utbildningsfrågorna får en tillfredsställande lösning samt säkerställa att barnet får den tillsyn som behövs. Den gode mannen ska alltså vara det nav kring vilket barnets alla angelägenheter samordnas. (Se prop. 2004/05:136 s. 29 f.)

Beslut om förordnande av god man fattas av överförmyndaren i den kommun där barnet vistas efter ansökan av Migrationsverket eller socialnämnden. Överförmyndaren kan även ta upp frågan självmant. Om barnet därefter beviljas uppehållstillstånd, ska den gode mannen ersättas av en särskilt förordnad vårdnadshavare enligt föräldrabalken. När barnet fyller 18 år upphör godmanskapet automatiskt.

I fråga om vem som kan utses till god man tillämpas bestämmelserna i föräldrabalken om lämplighet och kontroll av gode män och förvaltare. Dock gäller det tillägget att överförmyndaren vid lämplighetsbedömningen ska fästa särskild vikt vid den utsatta situation som barnet befinner sig i.

Migrationsverket, SKL och Socialstyrelsen bedriver ett arbete för att stödja kommunernas arbete med gode män för ensamkommande barn. Utbildningsinsatser för gode män genomförs också av flera ideella organisationer.

Regeringens uppdrag till länsstyrelserna

Regeringen gav i juni 2016 de sju tillsynsansvariga länsstyrelserna i uppdrag att gemensamt vidta åtgärder för att förbättra tillsynen över och stödet till landets överförmyndare och överförmyndarnämnder. I uppdraget ingick bl.a. att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att få till stånd en kvalitativ, effektiv och enhetlig tillsyn över överförmyndarna. I beslutet anförde regeringen vidare att den, med utgångspunkt i den kritik som framförts, förutsätter att kommunerna nu ser till att överförmyndarna ges den kompetens och organisation som uppdraget kräver och i övrigt gör de förändringar som är nödvändiga.

I länsstyrelsernas redovisning av uppdraget i september 2017 anges bl.a. att länsstyrelserna årligen arbetar med att ta fram en gemensam tillsynsriktning. Under 2016 fokuserade länsstyrelserna bl.a. på överförmyndarnas beredskap att förordna gode män för ensamkommande barn. Länsstyrelserna påpekade att överförmyndarna ofta hade för långa handläggningstider för att förordna gode män för ensamkommande barn under slutet av 2015 och början av 2016. Länsstyrelserna kunde konstatera att det i viss utsträckning berodde på att överförmyndarna inte hade tillräckliga resurser för att hantera den stora ökningen av ärenden. Under 2016 minskade inströmningen, och handläggningstiderna blev kortare. Flera länsstyrelser har upplevt att påpekanden om bristande resurser i samband med tillsyn har haft genomslagskraft på så sätt att verksamheterna har tilldelats mer resurser från kommunledningarna. I redovisningen anges vidare att tillsynsriktningen för 2017 fortsatt tog sikte på bl.a. handläggningen av gode män för ensamkommande barn.

Riksrevisionens rapport om tillsynen av ställföreträdare och överförmyndare

Riksrevisionen publicerade i december 2017 en granskningsrapport om tillsynen över ställföreträdare – inklusive gode män för ensamkommande barn – och överförmyndare (RiR 2017:33). För en beskrivning av rapporten och de rekommendationer som lämnas där samt regeringens skrivelse med anledning av rapporten hänvisas till motsvarande rubrik i det ovanstående avsnittet Överförmyndare, gode män och förvaltare.

Regeringens åtgärder efter Riksrevisionens rapport

Regeringen aviserade den 3 maj 2018 att den kommer att tillsätta en utredning med uppdraget att föreslå mer moderna och rättssäkra regler om gode män, förvaltare och andra ställföreträdare. Syftet är att utveckla ställföreträdarverksamheten och åtgärda bristerna i regelverket. Regeringen fattade samma dag tre beslut som är inriktade på att förbättra tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare. För en närmare beskrivning av dessa beslut hänvisas till motsvarande rubrik ovan i avsnittet Överförmyndare, gode män och förvaltare.

Som framgår av samma avsnitt upprepade justitie- och migrationsminister Morgan Johansson i ett frågesvar den 26 februari 2019 (fr. 2018/19:208) att regeringen avser att tillsätta en utredning som ska se över hur man kan förbättra ordningen med gode män, förvaltare och överförmyndare. Vidare anger regeringen i skrivelse 2018/19:75 Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2018 att arbete pågår med utredningsdirektiv om gode män, förvaltare och överförmyndare.

Tidigare behandling

Motionsyrkanden om gode män för ensamkommande barn har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Motionsyrkandena avstyrktes då med hänvisning till pågående arbete. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att Riksrevisionen i sin granskningsrapport från december 2017 om tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare rekommenderade att regeringen tillsätter en utredning som ser över systemet som helhet och bl.a. analyserar och identifierar vilka uppdrag som kan utföras av professionella ställföreträdare för att kunna se till att alla som har behov av det kan få en lämplig ställföreträdare. Regeringen instämde i sin skrivelse med anledning av granskningsrapporten sammanfattningsvis i Riksrevisionens bedömning bl.a. att det finns anledning att modernisera och anpassa regelverket för ställföreträdare. Regeringen upplyste också om att ett arbete hade påbörjats inom Regeringskansliet för att förändringsåtgärder ska kunna vidtas i nämnda hänseenden.

Regeringen aviserade den 3 maj 2018 att den kommer att tillsätta en utredning med uppdraget att föreslå mer moderna och rättssäkra regler om gode män, förvaltare och andra ställföreträdare, och justitie- och migrationsminister Morgan Johansson upprepade i ett frågesvar den 26 februari 2019 att regeringen avser att tillsätta en utredning som ska se över hur man kan förbättra ordningen med gode män, förvaltare och överförmyndare. I regeringens skrivelse 2018/19:75 anges att arbete pågår med utredningsdirektiv om gode män, förvaltare och överförmyndare.

Utskottet anser inte att det finns skäl att föregripa det pågående och aviserade arbetet genom någon åtgärd från riksdagens sida. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Dödförklaring

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om en översyn av regelverket för dödförklaring. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstagande. Jämför reservation 27 (M).

Motionen

I kommittémotion 2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 9 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över lagstiftningen om dödförklaring. Motionärerna pekar på att svenska myndigheter inte tillerkänner vissa länders handlingar bevisvärde i fråga om dödsfall. Detta kan medföra problem för en efterlevande make som t.ex. vill genomföra bodelning.

Bakgrund

Om en folkbokförd persons civilstånd ändras i samband med dödsfall i utlandet, ska det registreras i folkbokföringsdatabasen. Den begärda ändringen måste då styrkas genom handlingar eller annan utredning. Om underlaget är bristfälligt eller oklart, görs ingen registrering i folkbokföringen.

Den som fått avslag på sin ansökan om ändring av civilstånd eller registrering av dödsfall i folkbokföringen kan ansöka om dödförklaring av personen som uppges ha dött. Dödförklaringsärendena handläggs av en särskild nämnd inom Skatteverket.

Bestämmelser om dödförklaring finns i lagen (2005:130) om dödförklaring, som är tillämplig på försvunna personer som kan befaras vara döda.

Av lagen framgår att om det är utrett att den försvunne är död, får han eller hon dödförklaras omedelbart (2 §).

Om det inte är utrett att den försvunne är död men det med hänsyn till omständigheterna kring försvinnandet och vad som i övrigt är känt finns en hög grad av sannolikhet för att han eller hon är död, får frågan om dödförklaring tas upp tidigast ett år efter försvinnandet (3 § första stycket).

Om försvinnandet har skett i samband med en naturkatastrof eller en stor olycka eller under liknande omständigheter och det finns en mycket hög grad av sannolikhet för att den försvunne är död, får frågan om dödförklaring tas upp omedelbart (3 § andra stycket).

I andra fall (än de som avses i 2 och 3 §§) får frågan om dödförklaring tas upp tidigast fem år efter försvinnandet (4 §).

Reglerna om dödförklaring innebär en avvägning mellan å ena sidan risken för att en dödförklaring sker trots att den försvunne är vid liv och å andra sidan det behov av en slutpunkt som närstående och andra har utifrån både personliga, juridiska och ekonomiska synpunkter. Regleringen bygger på att

dödförklaring ska kunna ske så snabbt som möjligt utan att rimliga krav på säkerhet eftersätts. (Se prop. 2004/05:88 s. 14 f.)

Frågesvar

Finansminister Magdalena Andersson anförde i ett frågesvar den 5 oktober 2016 (fr. 2016/17:44) att det i fråga om personer som uppges ha försvunnit och omkommit i länder med stora brister i det administrativa systemet ofta är svårt att få fram den bevisning som krävs för dödförklaring tidigare än fem år efter försvinnandet. Enligt statsrådet är de negativa juridiska och ekonomiska konsekvenser som det kan innebära för nära anhöriga att en familjemedlem inte kan dödförklaras inte önskvärda. Samtidigt skulle dödförklaringar av personer som i själva verket lever också få mycket negativa följder. Ändringar i lagen om dödförklaring bereds för närvarande inte inom Regeringskansliet. Statsrådet framhöll att vissa av de problem som kan uppkomma för de anhöriga kan lösas på annat sätt i väntan på en dödförklaring. Det går t.ex. att utverka ensam vårdnad i domstol eller föra talan om äktenskapsskillnad.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet konstaterade då att reglerna om dödförklaring innebär en avvägning mellan å ena sidan risken för att en dödförklaring sker trots att den försvunne är vid liv och å andra sidan det behov av en slutpunkt som närstående och andra har utifrån både personliga och ekonomiska synpunkter. Regleringen bygger på att dödförklaring ska kunna ske så snabbt som möjligt utan att rimliga krav på säkerhet eftersätts. I väntan på en dödförklaring kan vissa av de problem som kan uppkomma för anhöriga lösas på annat sätt. Det går t.ex. att föra talan om äktenskapsskillnad i domstol.

Utskottet fann därmed inte skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionen, och motionsyrkandet avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet står fast vid sitt tidigare ställningstagande, och motionsyrkandet bör därför avslås.

Laglott

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om en översyn av bröstarvingars rätt till laglott. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Motionerna

I motion 2018/19:1862 föreslår Boriana Åberg (M) ett tillkännagivande till regeringen om en översyn av laglottssystemet. Motionären anser att systemet är otidsenligt och i grunden strider mot äganderätten samt att det i stället bör stå var och en fritt att själv få besluta om sin kvarlåtenskap. Liknande yrkanden finns i motionerna 2018/19:1102 av Betty Malmberg (M) och 2018/19:2012 av Erik Bengtzboe (M).

Bakgrund

Enligt 2 kap. ärvdabalken går ett arv i första hand till den avlidnes bröstarvingar, dvs. barn (eller barnbarn), med det undantag som följer av 3 kap. när den avlidne efterlämnar en make. Hälften av den arvslott som en bröstarvinge har rätt till enligt dessa regler kallas laglott. Bröstarvingen har alltid rätt att få ut laglotten i arv efter arvlåtaren. Skulle arvlåtaren ha testamenterat bort egendom som omfattas av laglotsanspråket, kan bröstarvingen begära jämkning av testamentet inom viss tid. Sker inte det, har bröstarvingen förlorat sin rätt. Bröstarvingens laglott skyddas inte bara mot ett testamente utan även mot gåvor som till syftet är att likställa med ett testamente.

De flesta länder i Europa har ett laglottssystem av något slag som begränsar arvlåtarens rätt att testamentera.

I proposition 1986/87:1 Äktenskapsbalk m.m. föreslog regeringen de nu gällande reglerna i 3 kap. ärvdabalken om efterlevande makes arvsrätt. I propositionen gjorde regeringen även bedömningen att de nuvarande reglerna om rätt till laglott skulle behållas.

I samband med riksdagsbehandlingen av propositionen (bet. 1986/87:LU18) påminde lagutskottet om att laglotsinstitutet har två syften, nämligen dels att bevara en del av den avlidnes kvarlåtenskap åt hans eller hennes närmaste släktingar, dels att skapa rättvisa mellan bröstarvingarna inbördes och förhindra att arvlåtaren genom testamente i alltför hög grad gynnar någon eller några av dem på de övrigas bekostnad. Enligt utskottets mening kunde det med visst fog hävdas att ingen i dagens samhälle är beroende av ett arv från sina föräldrar för sin försörjning. Utskottet ansåg att laglotten som en ekonomisk garanti därför har mindre vikt numera. Enligt utskottet kunde laglotten dock inte anses ha spelat ut sin roll för bröstarvingarna. Särskilt för särkullbarn har den fortfarande betydelse, och i ett äktenskap där makarna har gemensamma barn kan den ena maken av olika skäl vilja prioritera dessa barn på bekostnad av barn som maken har i ett tidigare äktenskap eller tillsammans med en förälder som han eller hon inte varit gift med. Ett avskaffande av laglotsinstitutet skulle, fortsatte utskottet, innebära att fältet lämnades fritt för makarna att helt utesluta särkullbarnen från arvsrätt. En sådan ordning framstod enligt utskottet inte som tillfredsställande, särskilt med tanke på att barn till föräldrar som inte varit gifta med varandra först i början av 1970-talet fick rätt till arv efter sin far och hans släkt och att denna reform ännu inte helt slagit igenom i den allmänna rättsuppfattningen. För att

bibehålla rätten till laglott talade vidare, enligt utskottets mening, att denna är djupt förankrad i det allmänna rättsmedvetandet och att det i detta avseende i princip råder nordisk rättslikhet. På grund av vad som anförts ansåg utskottet att laglotsinstitutet som sådant inte borde avskaffas.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet stod då fast vid sitt tidigare ställningstagande, nämligen att det saknas tillräckliga skäl för riksdagen att ta initiativ till en översyn av reglerna om bröstarvingars rätt till laglott. Motionsyrkandena avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inte någon annan uppfattning än den som riksdagen tidigare gett uttryck för, och därför bör motionsyrkandena avslås.

Särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om en översyn av regelverket för särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Jämför reservation 28 (M).

Motionen

I kommittémotion 2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 6 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om en översyn av regelverket för särkullbarns respektive efterlevande makes rätt till arv. Enligt motionärerna bör reglerna utvärderas och eventuella behov av modernisering utredas.

Bakgrund

I 3 kap. ärvdabalken finns särskilda regler om makars arvsrätt. Reglerna trädde i kraft 1988 och hade samband med den nya äktenskapsbalken som trädde i kraft samtidigt. Reglerna innebär att en make vid den andra makens död tar arv efter honom eller henne framför makarnas gemensamma bröstarvingar. Dessa bröstarvingar ärver i stället den först avlidna maken vid den efterlevande makens död (s.k. efterarv).

Om det finns bröstarvingar efter den först avlidna maken som inte också är den efterlevandes barn, s.k. särkullbarn, gäller särskilda regler. Dessa innebär

att särkullbarn har rätt att omedelbart få ut sitt arv efter en avliden förälder. Särkullbarnen kan dock avstå från sin rätt till förmån för den efterlevande maken. Om särkullbarnen avstår sin rätt, blir de berättigade till efter arv på samma sätt som makarnas gemensamma bröstarvingar.

Det finns möjlighet för makar att genom testamente begränsa särkullbarnens arvsrätt till förmån för den efterlevande maken. Testamentsrätten begränsas dock på vanligt sätt av särkullbarnens rätt till laglott.

År 1996 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att bl.a. undersöka om 1988 års ändringar i arvsordningen slagit igenom på det sätt som varit avsett samt utvärdera reformen utifrån den frågeställningen och föreslå de lagändringar som kunde vara motiverade. Uppdraget redovisades 1998 i betänkandet Makes arvsrätt, dödsboförvaltare och dödförklaring (SOU 1998:110). I betänkandet gjorde utredningen bedömningen att 1988 års ändringar i arvsordningen verkade överensstämmande väl med allmänhetens rättsuppfattning och alltså hade fått önskat genomslag.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet ansåg då, liksom tidigare, att det saknades tillräckliga skäl för riksdagen att ta initiativ till en översyn av reglerna om särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt och avstyrkte motionsyrkandet. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser fortfarande att det inte finns tillräckliga skäl för riksdagen att ta initiativ till en översyn av reglerna om särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Arvsrätt för kusiner

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om arvsrätt för kusiner. Utskottet hänvisar bl.a. till tidigare ställningstaganden. Jämför reservation 29 (SD).

Motionen

I kommittémotion 2018/19:1119 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkande 27 föreslås ett tillkännagivande till regeringen om att ta initiativ till att återinföra arvsrätt för kusiner. Enligt motionärerna kan en sådan arvsrätt antas stå bättre i överensstämmelse med den avlidnes vilja än att arvet tillfaller Allmänna arvsfonden. Motionärerna pekar i sammanhanget på att Allmänna

arvsfonden har fått kritik för bristande kontroll av att fördelade medel endast går till organisationer som i sin verksamhet respekterar demokratiska värderingar.

Bakgrund

Enligt 2 kap. 1 § ärvdabalken går arvet i första hand till den avlidnes bröstarvingar, dvs. barn och deras barn (med det undantag som följer av 3 kap. när den avlidne efterlämnar en make). Saknar den avlidne bröstarvingar är enligt 2 kap. 2 § ärvdabalken den avlidnes föräldrar eller – om någon av dem eller båda har avlidit – syskon och deras barn berättigade till arv. Är inte heller någon av dessa i livet går arvet i stället enligt 2 kap. 3 § ärvdabalken till far- och morföräldrar och deras barn, dvs. den avlidnes farbröder, fastrar, morbröder och mosttrar. Om det inte finns någon efterlevande med ett så nära släktskap till den avlidne, tillfaller arvet enligt 5 kap. 1 § ärvdabalken i stället Allmänna arvsfonden.

Allmänna arvsfonden tillkom 1928 i samband med att kusiner och avlägsnare släktingar uteslöts från arvsrätt. Utgångspunkten för det allmännas arvsrätt blev att kvarlåtenskap som flyter in till det allmänna på grund av att en arvsberättigad släkting saknas skulle tillfalla en fond, Allmänna arvsfonden, och användas för att understödja åtgärder som främjar samhällets barnavård. Medlen skulle inte, som tidigare varit fallet, flyta in bland statens övriga inkomster. Skälet till detta var att en begränsning av arvsrätten inte borde göras i syfte att bereda staten inkomster för att täcka löpande utgifter. De successionsrättsliga synpunkterna skulle ensamma vara avgörande så att inte det allmännas arvsrätt kom att uppfattas som en konfiskation av arven. Vidare ansågs det som mindre stötande om arven går till ett ändamål som det kunde ha varit naturligt att tillgodose genom ett testamente. Eftersom det var fråga om en disposition av vissa kvarlåtenskaper som helhet, var uppfattningen att det mest ändamålsenliga var en fondering av arvet (prop. 1928:17, bet. 1LU21).

Allmänna arvsfondens verksamhet regleras numera av lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden. Enligt denna har fonden till ändamål att främja verksamhet av ideell karaktär till förmån för barn, ungdomar och personer med funktionshinder. Fonden förvaltas av Kammarkollegiet, som också bevakar fondens rätt till egendom samt för fondens talan i mål och ärenden som rör fonden. Beslut om att fördela stöd ur fonden fattas av Arvsfondsdelegationen, vars ledamöter utses av regeringen. Arv som har tillfallit fonden får helt eller delvis avstås till någon annan, om det med hänsyn till uttalanden av arvlåtaren eller till andra särskilda omständigheter kan anses stämma överens med arvlåtarens yttersta vilja. Även i annat fall får arv avstås till arvlåtarens släkting eller någon annan person som har stått arvlåtaren nära, om det kan anses skäligt. Regeringen ska årligen till riksdagen redovisa hur fonden förvaltas och hur stöd fördelas från fonden.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2014 i betänkande 2013/14:CU19. Utskottet hänvisade då, liksom tidigare, till dåvarande lagutskottets uttalande i betänkande 2005/06:LU10 om att det torde vara förhållandevis sällsynt att en person saknar andra, närmare anhöriga än kusiner och att det därför med fog kan antas att en arvsrätt för kusiner i det helt övervägande antalet fall inte skulle ha någon betydelse. Utskottet hänvisade vidare till lagutskottets påpekande om den lagstadgade möjligheten för Allmänna arvsfonden att, i de fall arvsfonden är närmast till arv, helt eller delvis avstå arvet till förmån för en kusin till den avlidne och att till detta kommer möjligheten för arvlåtaren att genom testamente förordna om vem kvarlåtenskapen ska tillfalla. Utskottet ansåg därför, liksom tidigare, att det inte fanns tillräckliga skäl för riksdagen att ta något initiativ till att återinföra arvsrätt för kusiner. Riksdagen följde utskottets förslag.

Pågående arbete

I juni 2017 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att se över och analysera vissa frågor som rör Allmänna arvsfondens verksamhet i syfte att säkerställa att fondens medel används för den verksamhet som de är avsedda för samt att medlen hanteras och redovisas transparent, rättssäkert och opartiskt (dir. 2017:68). Utredaren skulle bl.a. föreslå hur ett villkor kan utformas som säkerställer att enbart organisationer som i sin verksamhet respekterar värderingar som präglar ett demokratiskt samhälle kan få stöd. I betänkandet En arvsfond i takt med tiden (SOU 2018:70), som redovisades i september 2018, föreslår utredaren att det i lagen införs ett s.k. demokrati-villkor som bl.a. tar sikte på mänskliga rättigheter. Utredaren har också analyserat kriterierna för stöd, övervägt frågor om arvsavstående och sett över vissa administrativa frågor. Förslag lämnas även i dessa delar. Betänkandet har remitterats, och remisstiden gick ut den 15 mars 2019.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har som utgångspunkt inte någon annan uppfattning än den som riksdagen tidigare gett uttryck för, nämligen att det inte finns tillräckliga skäl för riksdagen att ta något initiativ till att återinföra arvsrätt för kusiner. Utskottet konstaterar vidare att det i betänkandet En arvsfond i takt med tiden (SOU 2018:70) lämnas förslag som syftar till att säkerställa att Allmänna arvsfondens medel används för den verksamhet som de är avsedda för samt att medlen hanteras och redovisas transparent, rättssäkert och opartiskt. Betänkandet har remitterats, och remisstiden gick ut den 15 mars 2019.

Därmed bör motionsyrkandet avslås.

Förverkande av arvsrätt

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om en översyn av reglerna om förverkande av rätt att ta arv.

Jämför reservation 30 (L).

Motionen

I kommittémotion 2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 17 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till en översyn av reglerna om förverkande av rätt att ta arv. Enligt motionärerna bör regleringen skärpas till att även omfatta vissa andra fall där arvlåtaren inte dör, t.ex. försök, förberedelse och stämpling till mord.

Gällande rätt

I 15 kap. ärvdabalken finns bestämmelser om förverkande av rätt att ta arv. Regleringen innebär att den som genom brott uppsåtligt har dödat någon inte får ta arv efter den avlidne.

Samma sak gäller när någon annars (utan uppsåt) har orsakat någon annans död genom en uppsåtlig gärning som innefattat våld på den dödades person, eller genom att försätta personen i vanmakt eller något annat sådant tillstånd. Detta gäller under förutsättning att den uppsåtliga gärningen är ett brott som kan ge minst ett års fängelse. Exempel på detta är om arvingen har gjort sig skyldig till grov misshandel och vållande till annans död.

Regleringen träffar inte bara den som är att anse som gärningsman utan även den som har gjort sig skyldig till anstiftan av eller medhjälp till brottet.

Arvsrätten förverkas omedelbart på grund bestämmelserna, och det krävs alltså inte att personen också har blivit dömd för brottet.

Undantag från reglerna om förverkande gäller i vissa fall, nämligen om gärningsmannen var under femton år eller vid synnerliga skäl.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan är bestämmelserna om förverkande av rätt att ta arv tillämpliga i fall där arvtagaren genom brott orsakar arvlåtarens död. Utskottet konstaterar att i de fall arvlåtaren inte dör till följd av brottet finns det möjligheter för arvlåtaren att, med beaktande av det inträffade, förordna om sin egendom genom ett testamente. Bland annat mot den bakgrunden anser utskottet att det inte finns tillräckliga skäl för riksdagen att ta initiativ till en översyn av regleringen på området. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Arvsrätt i fråga om digitala tillgångar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om arvsrätt i fråga om digitala tillgångar.

Jämför reservation 31 (SD).

Motionen

I kommittémotion 2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) föreslås tillkännagivanden om att regeringen bör ta initiativ till att dels förtydliga de arvsrättsliga reglerna i fråga om upphovsrätt (yrkande 29), dels säkerställa att även det digitala arvet ingår i dödsboet (yrkande 30). Motionärerna anför bl.a. att lagen inte preciserar vad som händer med digitala tillgångar när någon går bort och att man därför kan anta att sådana tillgångar sällan tas upp i bouppteckningen. Motionärerna anser att material som finns i den avlidnes dator eller i molntjänster m.m. som brukats av den avlidne bör specificeras i bouppteckningen och att det därför finns ett behov av att förtydliga de arvsrättsliga reglerna i detta avseende.

Bakgrund

Bestämmelserna i ärvdabalken om den dödes egendom, s.k. kvarlåtenskap, gör ingen åtskillnad mellan materiella och icke materiella tillgångar. Regleringen innebär bl.a. följande.

Om inte en särskild dödsboförvaltning har anordnats ska efterlevande make eller sambo, arvingar och universella testamentstagare (dödsbodelägare) gemensamt förvalta den dödes egendom under boets utredning. De företräder då dödsboet gentemot tredje man samt har rätt att tala och svara i mål som rör boet. Åtgärder som inte kan skjutas upp får dock vidtas även om någon delägars samtycke inte kan inhämtas (18 kap. 1 §).

Till dess att egendomen har tagits om hand av samtliga dödsbodelägare eller av den som i annat fall har att förvalta boet, ska egendomen vårdas av delägare som sammanbodde med den avlidne eller annars kan ta hand om egendomen (18 kap. 2 §). Den som har tagit hand om egendomen ska genast underrätta övriga delägare om dödsfallet.

Som huvudregel ska bouppteckning förrättas inom viss tid efter dödsfallet (20 kap. 1 §), och där ska den dödes tillgångar och skulder antecknas sådana de var vid dödsfallet (20 kap. 4 §). Därvid ska tillgångarnas värde och skuldernas belopp anges.

Den som vårdar egendomen eller i övrigt bäst känner till boet ska såsom bouppgivare lämna uppgifter om boet (20 kap. 6 §). Varje delägare samt efterlevande make eller sambo ska på anmaning lämna uppgifter till bouppteckningen. Bouppgivaren ska på handlingen försäkra på heder och

samvete att uppgifterna till bouppteckningen är riktiga och att inga uppgifter avsiktligt har utelämnats.

Arvskifte förrättas av arvingar och universella testamentstagare samt ska föregås av bodelning om den döde var gift (23 kap. 1 §). Inte sällan förekommer det att den avlidne efterlämnar tillgångar som har affektionsvärde för dödsbodelägare, t.ex. familjeporträtt, brev eller arkivhandlingar. Lagen innehåller inte någon bestämmelse om detta. Om arvingar och universella testamentstagare inte kan enas om arvskiftet, kan dock domstolen förordna någon att vara skiftesman (23 kap. 5 §).

Den avlidne kan under sin livstid ha nyttjat olika digitala tjänster där material fortfarande finns lagrat vid dödsfallet. För tjänsterna gäller som utgångspunkt det som har avtalats mellan parterna, dvs. mellan den avlidne och den som har tillhandahållit tjänsten. I villkoren kan det t.ex. vara reglerat vad som ska gälla efter att användaren har dött.

Frågesvar

Dåvarande migrationsminister och biträdande justitieminister Heléne Fritzon anförde i ett frågesvar den 19 december 2017 om digital arvsrätt (fr. 2017/18:435) följande:

När en person dör, ska hans eller hennes tillgångar – eller kvarlåtenskap – fördelas. Hur egendomen ska fördelas följer av lag eller testamente. I fråga om den egendom som ska ingå i kvarlåtenskapen görs det inte någon skillnad på om den är materiell eller inte. Det innebär bl.a. att även den avlidnes digitala egendom – på samma sätt som annan slags egendom – ingår i kvarlåtenskapen.

Det kan i sammanhanget nämnas att den avlidne inte nödvändigtvis behöver ha varit ägare till t.ex. de e-böcker som han eller hon under sin livstid har haft tillgång till. Till exempel är det inte ovanligt att innehåll på en s.k. molntjänst endast upplåts till en person med rätt för denne att använda innehållet under en viss tid. Vilken rätt som en person har till viss egendom är dock inte en arvsrättslig fråga, utan i grunden en fråga om vad som har avtalats mellan parterna.

Jag ser därför inte att det finns ett behov av att förtydliga de arvsrättsliga reglerna i fråga om hur digital egendom ska behandlas när någon dör.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att när en person avlider, ska hans eller hennes tillgångar, dvs. kvarlåtenskap, fördelas. Hur egendomen ska fördelas följer av lag eller testamente. I fråga om den egendom som ska ingå i kvarlåtenskapen gör lagstiftningen inte någon åtskillnad mellan materiella och icke materiella tillgångar. Det innebär bl.a. att även den avlidnes digitala egendom – på samma sätt som annan slags egendom – ingår i kvarlåtenskapen och omfattas av regleringen om bl.a. dödsboförvaltning, bouppteckning och arvskifte, i enlighet med vad som kortfattat redogjorts för ovan.

Den avlidne kan under sin livstid ha nyttjat olika digitala tjänster där material fortfarande finns lagrat vid dödsfallet. För tjänsterna gäller som utgångspunkt det som har avtalats mellan parterna, dvs. mellan den avlidne och den som har tillhandahållit tjänsten. Den avlidne behöver inte nödvändigtvis ha varit ägare till material som han eller hon under sin livstid haft tillgång till, och det kan i avtalsvillkoren även vara reglerat vad som ska gälla efter att användaren har dött.

Mot den bakgrunden är utskottet inte berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida med anledning av det som anförs i motionen. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Testamentsregister

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om ett testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.

Motionerna

I kommittémotion 2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 26 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över möjligheten att inrätta ett frivilligt, statligt testamentsregister.

Förslag om att se över möjligheten att inrätta ett frivilligt testamentsregister i offentlig regi läggs också fram i kommittémotionerna 2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 16, 2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 8 och 2018/19:2914 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 58.

I motion 2018/19:829 föreslår Ingemar Nilsson (S) ett tillkännagivande om att regeringen snarast bör återkomma med ett lagförslag som innebär att det blir obligatoriskt att registrera testamenten.

Bakgrund

Skatteverket lämnade i maj 2008 förslag till en reglering av testamentsregister i promemorian Bouppteckningar och testamentsregister (bilaga till dnr 131 79596-08/113). Efter att Justitiedepartementet berett Skatteverkets förslag i promemorian, fann regeringen i ett beslut den 4 april 2012 inte tillräckliga skäl att gå vidare med förslagen (dnr Ju2008/4624/L2).

I juli 2012 antogs inom EU förordningen (EU) nr 650/2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg (arvsförordningen). Förordningens bestämmelser började tillämpas i augusti 2015.

I kommissionens förslag till arvsförordning (KOM(2009) 154) redovisades att frågan om registrering av testamenten kommer att bli föremål för ett senare förslag från kommissionen.

Frågesvar och pågående arbete

Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson framhöll den 13 april 2016 i ett frågesvar (fr. 2015/16:1058) att det är allvarligt om testamenten av olika anledningar inte kommer fram efter ett dödsfall, med följderna att en persons yttersta vilja inte kan respekteras. Statsrådet anförde att han som ett första steg avsåg att ta initiativ till att frågan om att inrätta ett offentligt testamentsregister skulle övervägas på nytt inom Justitiedepartementet.

Enligt uppgift från Justitiedepartementet är frågan om ett offentligt testamentsregister föremål för överväganden inom departementet.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet vidhöll då sin tidigare framförda uppfattning att det finns goda skäl att införa en möjlighet att registrera testamenten, och det kunde därför i allt väsentligt ställa sig bakom motionärernas önskemål. Utskottet konstaterade dock att frågan om att inrätta ett offentligt testamentsregister var föremål för överväganden inom Justitiedepartementet. Mot den bakgrunden ansåg utskottet att det inte fanns behov av något tillkännagivande till regeringen i frågan, och motionsyrkandena avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Det är allvarligt om testamenten av olika anledningar inte kommer fram efter ett dödsfall, med följderna att en persons yttersta vilja inte kan respekteras. Som utskottet har påtalat vid upprepade tillfällen finns det därför goda skäl att införa en möjlighet att registrera testamenten. Skatteverket har tidigare utarbetat ett förslag som innehåller en möjlighet att registrera testamenten i ett officiellt testamentsregister, och frågan om att inrätta ett offentligt testamentsregister är sedan viss tid föremål för överväganden inom Justitiedepartementet. Utskottet konstaterar också att den närliggande frågan om upprättande och hantering av elektroniska framtidsfullmakter kommer att övervägas av regeringen i samband med den planerade översynen av regelverket för gode män, förvaltare och överförmyndare (se avsnittet ovan om framtidsfullmakter).

Mot den bakgrunden anser utskottet att regeringen bör gå vidare med arbetet att se över möjligheten att registrera testamenten i ett register som tillhandahålls i offentlig regi. Regeringen bör också i ett lämpligt sammanhang återkomma till riksdagen och redovisa resultatet av arbetet. Det som utskottet

nu har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen. Detta innebär bifall till kommittémotionerna 2018/19:1119 (SD) yrkande 26, 2018/19:2591 (L) yrkande 16, 2018/19:2828 (M) yrkande 8 och 2018/19:2914 (KD) yrkande 58 samt avslag på motion 2018/19:829 (S).

Underårigas rätt att upprätta testamente

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om underårigas rätt att upprätta testamente. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Motionen

I motion 2018/19:2009 föreslår Erik Bengtzboe (M) ett tillkännagivande till regeringen om att göra en översyn av barns rätt att testamentera sin kvarlåtenskap. Motionären anför att det finns barn med väsentliga tillgångar, t.ex. genom arv, som helt saknar kontakt med sina arvtagare och att det för dessa särskilda fall kan behövas en möjlighet att upprätta ett testamente med hjälp av en god man, så att barnet själv tillåts att bestämma om sin kvarlåtenskap.

Bakgrund

Enligt 9 kap. 1 § ärvdabalken får den som har fyllt 18 år genom testamente förordna om sin kvarlåtenskap. Testamente får också upprättas av en underårig, som efter fyllda 16 år vill förordna om egendom som han eller hon själv får råda över. Med detta avses den underåriges arbetsförtjänst samt avkastningen av sådan egendom och vad som trätt i dess ställe. Detsamma gäller egendom som den underårige har fått genom gåva, testamente eller förmånstagarförordnande vid försäkring eller pensionssparande enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande, under villkor att den underårige själv ska få råda över egendomen. (Se 9 kap. 3 och 4 §§ föräldrabalken.)

Testationsrätten är personlig, och ingen – dvs. vare sig förmyndare eller någon annan – kan upprätta testamente i arvlåtarens ställe. Om det inte finns ett testamente som är upprättat av arvlåtaren, gäller den legala arvsordningen.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet ansåg då, i likhet med tidigare, att det saknades skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagen med anledning av det som anfördes i motionen. Motionsyrkandet avstyrktes därför. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser fortfarande att det inte finns skäl att föreslå någon åtgärd från riksdagen med anledning av det som anförs i motionen. Motionsyrkandet bör därför avslås.

Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden och pågående arbete.

Jämför reservation 32 (SD) och 33 (L).

Motionerna

I kommittémotion 2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) föreslås tillkännagivanden om att regeringen bör ta initiativ för att alla familjerättsliga dokument ska kunna hanteras digitalt (yrkande 24) och om att digitaliseringen ska vara en ständigt pågående process för förenkling och förbättring (yrkande 25).

Även i kommittémotion 2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 18 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ för att alla familjerättsliga dokument ska kunna hanteras digitalt. Enligt motionärerna bör sådana dokument som huvudregel lämnas in elektroniskt, och regeringen bör därför säkerställa att det familjerättsliga regelverket är anpassat till digitala lösningar.

I motion 2018/19:464 av Arman Teimouri (L) yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att digitalisera hanteringen av handlingar i samband med en vigsel.

Mål för digitaliseringen av den offentliga förvaltningen

I budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1 utg.omr. 2 avsnitt 5.2) anför regeringen följande i fråga om målen för digitaliseringen av den offentliga förvaltningen:

Regeringens mål för digitaliseringen av den offentliga förvaltningen är en enklare vardag för medborgare, en öppnare förvaltning som stödjer innovation och delaktighet samt högre kvalitet och effektivitet i verksamheten.

Vidare har regeringen gjort bedömningen att digitalt ska vara förstahandsval i den offentliga förvaltningens verksamhet och i kontakter med privatpersoner och företag. Digitalt som förstahandsval innebär att den offentliga förvaltningen, när det är lämpligt, ska välja digitala lösningar vid utformningen av sin verksamhet. Samtidigt ska säkerheten och skyddet för den personliga integriteten säkerställas. Med det i

beaktande ska det vara enkelt att digitalt komma i kontakt med det offentliga Sverige och uppgifter ska om möjligt bara behöva lämnas en gång. Den offentliga förvaltningen ska vara effektiv och samarbeta samt återanvända information, uppgifter och gemensamma lösningar, när det är möjligt och lämpligt. Den offentliga förvaltningen ska vidare verka för öppenhet, innovation och delaktighet i digitala lösningar (prop. 2017/18:1 utg.omr. 2 avsnitt 6.2).

Digitaliseringsrättsutredningen

Inledning

I budgetpropositionen för 2015 presenterade regeringen en fyraårig satsning på att förstärka styrningen och samordningen av e-förvaltningen (prop. 2014/15:1 utg.omr. 22 avsnitt 5.5.1). Den fyraåriga satsningen hålls ihop i programmet Digitalt först.

Inom ramen för satsningen Digitalt först har Digitaliseringsrättsutredningen haft i uppdrag att kartlägga och analysera i vilken utsträckning det förekommer lagstiftning som i onödan försvårar digital utveckling och samverkan inom den offentliga förvaltningen. I uppdraget har ingått bl.a. att analysera och föreslå vilket författningsstöd som krävs för att möjliggöra en övergång från traditionella ärendeflöden till digitala informationsutbyten mellan den offentliga förvaltningen och individer eller privata aktörer (dir. 2016:98). Utredningen redovisade i mars 2018 sitt uppdrag i betänkandet Juridik som stöd för förvaltningens digitalisering (SOU 2018:25). Betänkandet har remitterats, och remisstiden gick ut den 21 september 2018.

Digital kommunikation

Utredningen föreslår en ny och anpassad reglering om digital kommunikation i förvaltningslagen (2017:900). Syftet är att stärka kraven på att förvaltningen ska vara digitalt tillgänglig på det sätt som allmänheten förväntar sig, samtidigt som tilliten till digitala förfaranden stärks med klara regler om hur sådan kommunikation förväntas gå till.

Förslagen innehåller en ny huvudregel om att myndigheter ska vara skyldiga att tillhandahålla, och på lämpligt sätt anvisa, en eller flera digitala mottagningsfunktioner dit handlingar kan förmedlas. För att säkerställa en lämplig balans mellan intressen av bl.a. effektivitet och säkerhet föreslås att huvudregeln inte tillämpas om det är olämpligt av säkerhetsskäl eller av andra skäl. Ytterligare anpassningar i fråga om förvaltningens kommunikation föreslås också för att skapa tillit till förvaltningens digitala förfaranden. Det gäller reglering om ankomstdag för handlingar som förmedlas digitalt till förvaltningen och om underrättelser om ankomst.

Utredningen föreslår också en ny huvudregel om att förvaltningens kommunikation till enskilda ska vara digital, om det inte är olämpligt av säkerhetsskäl eller av andra skäl. Enskilda ska också kunna meddela att de inte

önskar ta emot skriftliga underrättelser eller andra handlingar från myndigheten i digital form.

För att stärka de rättsliga förutsättningarna för tillhandahållande av digitala tjänster där ärenden t.ex. kan inledas föreslås också att en myndighet ges i uppdrag att ta fram allmänna råd eller annat stödmaterial som avser utformningen av sådana tjänster.

Rättsutveckling för den digitala förvaltningen

Utredningen anför att åtgärder och ställningstaganden från såväl riksdag som regering pekar mot att förvaltningens arbete med digitalisering nu ska genomdrivas med ökat fokus. De förslag till författningsändringar och andra åtgärder som lämnas i betänkandet för att ge en stabil och förvaltningsgemensam bas där juridiken stödjer fortsatt digitalisering kommer inte att vara tillräckliga för att möta de kommande årens behov av förändringar i lagstiftningen. Det finns ett väsentligt större förändringsbehov i lagstiftningen än vad man inom ramen för utredningen har haft i uppdrag att ta omhand.

Utredningens analyser i flera av de frågeställningar som förts fram under kartläggningen redovisas i betänkandet. Fortsatta rättsliga överväganden och ställningstaganden kommer emellertid enligt utredningen att behöva göras för att möjliggöra eller stödja digitaliseringen av förvaltningen, samtidigt som teknikutvecklingen fortsätter. Det kommer att krävas prioriteringar och avvägningar kring hur de rättsliga resurserna används på bästa sätt för att så resurseffektivt som möjligt åstadkomma den rättsutveckling som önskas. Utredningen bedömer att formerna för samordning av arbetet med författningsändringar kan förbättras så att ändringar kan åstadkommas i rätt tid och i lämplig omfattning för att inte hindra eller hämma önskad digital utveckling inom förvaltningen.

Utredningen föreslår därför att regeringen tillsätter ett rättsligt beredningsorgan i form av en kommitté eller särskild utredare som under de närmast kommande åren får i uppdrag att löpande ta fram beredningsunderlag för anpassning av gällande rätt vid ärendehandläggning som stöds av såväl befintliga som nya former för digital informationsförsörjning.

Myndigheten för digital förvaltning

Den 1 september 2018 inrättades Myndigheten för digital förvaltning (Digg). Myndighetens huvudsakliga uppgifter består i att

- samordna och stödja den förvaltningsgemensamma digitaliseringen i syfte att göra den offentliga förvaltningen mer effektiv och ändamålsenlig
- ansvara för den förvaltningsgemensamma digitala infrastrukturen
- bistå regeringen med underlag för utvecklingen av digitaliseringen av den offentliga förvaltningen
- följa och analysera utvecklingen inom sitt verksamhetsområde.

Myndigheten ska också bl.a. främja användningen av elektronisk identifiering och underskrift samt främja att det vid förvaltningsgemensam utveckling av digitala tjänster tas hänsyn till användares behov.

Tidigare behandling

Motsvarande motionsyrkanden har behandlats av utskottet vid flera tillfällen, senast våren 2018 i betänkande 2017/18:CU8. Utskottet framhöll då, på samma sätt som tidigare, att det som utgångspunkt ser positivt på åtgärder som syftar till att möjliggöra användningen av digital teknik inom förvaltningen, eftersom den också kommer att påverka möjligheterna att använda digitala lösningar på familjerättens område. Utskottet konstaterade att det redan pågår ett relativt omfattande utvecklingsarbete med denna inriktning och att utvecklingsarbetet dessutom intensifierats under det senaste året. Därmed ansåg utskottet, liksom tidigare, att det saknades anledning för riksdagen att ta något initiativ på området. Motionsyrkandet avstyrktes därför, och riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Som framhållits när frågan har behandlats tidigare ser utskottet som utgångspunkt positivt på åtgärder som syftar till att möjliggöra användningen av digital teknik inom förvaltningen, eftersom den också kommer att påverka möjligheterna att använda digitala lösningar på familjerättens område. Utskottet konstaterar att det redan pågår ett relativt omfattande utvecklingsarbete med denna inriktning, inte minst genom Myndigheten för digital förvaltning som nyligen inrättades samt genom Digitaliseringsrättsutredningens uppdrag och remitterade betänkande. Därmed anser utskottet fortfarande att det saknas anledning för riksdagen att ta något initiativ på området. Motionsyrkandena bör därför avslås.

Reservationer

1. Barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap, punkt 1 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 9, 18 och 20 samt

2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 24 och avslår motion

2018/19:370 av Amineh Kakabaveh (V) yrkande 2.

Ställningstagande

Barnäktenskap ska aldrig få förekomma i Sverige. Vi välkomnar därför 2018 års lagändringar om förbud mot erkännande av utländska barnäktenskap. Det är dock viktigt att regleringen på området följs upp och att nödvändiga åtgärder i övrigt vidtas för att säkerställa att inga barn i Sverige ska vara gifta, vare sig officiellt eller inofficiellt.

Äktenskap som ingåtts genom tvång, hot eller psykisk misshandel ska enligt vår uppfattning alltid ogiltigförklaras. Vi anser därför till att börja med att regelverket för inhemska äktenskap som ingåtts genom tvång bör ändras på så sätt att sådana äktenskap ska ogiltigförklaras i stället för att upplösas genom äktenskapsskillnad. När det gäller utländska tvångsäktenskap innebär gällande reglering att ett sådant äktenskap kan erkännas om det finns synnerliga skäl för det. Riksdagen beslutade våren 2017, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande om att regeringen snarast möjligt bör återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att möjligheten att i undantagsfall erkänna tvångsäktenskap begränsas ytterligare. Vi konstaterar att något sådant lagförslag ännu inte har lagts fram. Det är angeläget att det sker snarast möjligt.

Vidare anser vi att utländska äktenskap som ingåtts genom ombud, och där makarna alltså inte varit närvarande samtidigt vid vigseln, aldrig ska erkännas i Sverige. Den befintliga regleringen om hinder mot att erkänna utländska fullmaktsäktenskap bör därför skärpas ytterligare.

Det får bli en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ.

Vad som anförs ovan om barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

2. Betänketid vid äktenskapsskillnad, punkt 4 (M)

av Mats Green (M), Lars Beckman (M), David Josefsson (M) och Maria Stockhaus (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkänner detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 3.

Ställningstagande

Bestämmelserna om äktenskapsskillnad infördes under 1970-talet. De syftade till att förenkla förfarandet vid skilsmässor. Exempelvis är det numera möjligt att få sitt äktenskap upplöst utan att behöva uppge någon särskild grund för äktenskapsskillnaden och utan något krav på särlevnad. Detta menar vi har varit nödvändiga förändringar för att modernisera äktenskapslagstiftningen. Vi anser att ytterligare moderniseringar nu är önskvärda. Vi föreslår därför att betänketiden avskaffas för den situation när bara den ena maken begär äktenskapsskillnad och det inte finns barn under 16 år med i bilden. Detta skulle ha flera fördelar, inte minst i äktenskap där den ena maken utsatts för våld eller kränkningar av annat slag.

Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen.

Vad som anförs ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

3. Giftorättens omfattning vid bodelning, punkt 5 (L)

av Henrik Edin (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkänner detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 13.

Ställningstagande

Nästan hälften av alla äktenskap slutar i äktenskapsskillnad, och en följd av detta är att antalet omgiften ökar. Makarna har ofta med sig mer egendom in i ett nytt äktenskap än i det föregående äktenskapet. Vidare beror det på omständigheter som en make inte råder över, om han eller hon får ett arv eller en gåva innan frågan om äktenskapsskillnad aktualiseras. Det kan därför i många fall få stötande resultat att vid en bodelning vidhålla en strikt hälftindelning.

Jag anser mot den bakgrunden att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att egendom som makar innehade före äktenskapets ingående samt vad som därefter tillfallit dem genom arv eller gåva ska undantas från bodelning, om inte makarna genom äktenskapsförord kommit överens om något annat. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

4. Bodelningsförrättningen, punkt 6 (M)

av Mats Green (M), Lars Beckman (M), David Josefsson (M) och Maria Stockhaus (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 7 och

bifaller delvis motion

2018/19:1040 av Helena Bouveng (M).

Ställningstagande

Den ekonomiska utvecklingen, individens frihet och nya familjekonstellationer gör att förutsättningarna på många områden inom familjerätten är annorlunda i dag än när regleringen tillkom. Med tanke på dagens förändrade situation finns det därför skäl att utvärdera de gällande reglerna om bodelningsförrättning och utreda om bodelningsprocessen kan göras snabbare och effektivare. Det får bli regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

5. Utredningar om faderskap för ogifta, punkt 7 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 3 och 4 samt

2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkandena 17 och 18,

bifaller delvis motionerna

2018/19:2914 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 59,

2018/19:2989 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD) yrkande 82 och

2018/19:2997 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD) yrkande 45 och

avslår motionerna

2018/19:570 av Patrick Reslow (SD),

2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) yrkande 2,

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 6,

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 4 i denna del och

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 3.

Ställningstagande

Det är i dag möjligt att lämna en faderskapsbekräftelse före ett barns födelse. Enligt föreskrifter och allmänna råd bör dock socialnämnden inte godkänna bekräftelsen förrän barnet är fött.

Som anförs i direktiven till Utredningen om faderskap och föräldraskap är det exempelvis i Finland och Norge numera möjligt att bekräfta ett faderskap eller ett föräldraskap redan i samband med mödravården, och i Danmark har man kommit långt med att digitalisera processen för fastställande av faderskap och föräldraskap. Utredningen föreslår i sitt betänkande Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) förenklingar i regelverket för fastställande av faderskap. Det föreslås dels att kravet på bevitning av en faderskapsbekräftelse tas bort, dels att det även ska vara möjligt att bekräfta faderskap elektroniskt utan krav på godkännande från socialnämnden. Detta är i sig positivt. Samtidigt gör dock utredningen bedömningen att det inte ska vara möjligt att lämna en elektronisk bekräftelse före barnets födelse och att det inte heller bör införas en utökad möjlighet att hos socialnämnden rutinmässigt bekräfta föräldraskap före barnets födelse.

Vi tycker att det är rimligt att blivande föräldrar, om de så önskar, ska kunna få faderskapet fastställt så snart graviditeten konstaterats. Det bör dessutom vara rutin inom mödravården att inleda processen om fastställande av

faderskap, i de fall där föräldrarna ger sitt medgivande. Regeringen bör därför skyndsamt ta nödvändiga initiativ till detta.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

6. Talerätt vid fastställande av faderskap, punkt 8 (SD)

av Mikael Eskilander (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2018/19:108 av Magnus Persson m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del.

Ställningstagande

Vi anser att barn så långt som möjligt ska ha rätt till båda sina föräldrar och att fäder ska ha samma rättigheter och möjligheter att vara föräldrar som mödrar. Enligt vår uppfattning bör därför en man som tror sig vara far till ett barn ha rätt att väcka talan och begära ett faderskapstest, och han bör direkt fastställas som far till barnet om ett positivt testresultat kan uppvisas. Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

7. Föräldraskap vid assisterad befruktning, punkt 9 (M, L)

av Mats Green (M), Lars Beckman (M), David Josefsson (M), Maria Stockhaus (M) och Henrik Edin (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna 2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) yrkande 1, 2018/19:2548 av Rickard Nordin (C) yrkande 2, 2018/19:2597 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 9 och 2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 4 i denna del och

avslår motion

2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) yrkande 3.

Ställningstagande

Vi instämmer inledningsvis i majoritetens bedömning med där anförda skäl att motion 2018/19:1435 (M) yrkande 3 bör avslås.

Vi välkomnar de nyligen genomförda lagändringarna om att införa samma regler för olikkönade och samkönade par i fråga om faderskap och föräldraskap efter en assisterad befruktning i utlandet eller i egen regi. Genom lagändringarna är reglerna om faderskap och föräldraskap efter en assisterad befruktning numera desamma för olikkönade och samkönade par, med den skillnaden att föräldraskap alltid ska fastställas. Det finns alltså här inte någon motsvarighet till en faderskapspresumtion för den som är gift eller registrerad partner.

Utredningen om faderskap och föräldraskap föreslår i sitt betänkande Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) ett nytt sätt att bekräfta både faderskap och föräldraskap genom att formkraven för bekräftelse ändras och genom att elektronisk bekräftelse ska vara möjlig. Utredningen föreslår också att föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken ska presumeras för den kvinna som är gift eller registrerad partner med barnets mor, på motsvarande sätt som ett faderskap presumeras för en gift man.

Vi anser att regeringen skyndsamt bör återkomma med lagförslag som genomför utredningens förslag om bl.a. en föräldraskapspresumtion. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

8. Föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet, punkt 10 (L)

av Henrik Edin (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 9.

Ställningstagande

Jag välkomnar de nyligen införda reglerna om faderskap och moderskap vid ändrad könstillhörighet. Regleringen innebär att en persons juridiska kön återspeglas i det rättsliga föräldraskapet.

En följd av de nya reglerna är dock att ett faderskap eller moderskap för den som inte har fött barnet ska fastställas genom bekräftelse eller dom, även

när föräldrarna är gifta med varandra. Någon faderskaps- eller moderskaps-presumtion gäller alltså inte här.

Utredningen om faderskap och föräldraskap föreslår i betänkandet Nya regler om faderskap och föräldraskap (SOU 2018:68) att föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldraskapsbalken ska presumeras för den kvinna som är gift eller registrerad partner med barnets mor, på motsvarande sätt som ett faderskap presumeras för en gift man.

Utredningen föreslår vidare att ett rättsligt föräldraskap ska presumeras också när den som har fött ett barn är gift och en av makarna eller båda har ändrat könstillhörighet. Enligt förslaget ska den nya faderskaps- och moderskapspresumtionen när en av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet utformas på motsvarande sätt som den befintliga faderskaps-presumtionen.

Jag anser att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett lagförslag som genomför utredningens förslag om en föräldraskapspresumtion för en make till den som föder ett barn vid ändrad könstillhörighet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

9. Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet, punkt 11 (M)

av Mats Green (M), Lars Beckman (M), David Josefsson (M) och Maria Stockhaus (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 4 och

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 2 och avslår motion

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 2.

Ställningstagande

Det finns i dag många barn i Sverige som har tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet, och antalet barn som är födda till följd av sådana arrangemang kommer troligen att öka i framtiden. Dessa barn har rätt till samma rättsliga trygghet som andra barn.

Vi konstaterar att en utländsk fastställelse av faderskap genom bekräftelse eller domstolsavgörande som huvudregel gäller i Sverige, även när barnet har tillkommit genom ett surrogatarrangemang och den man som fastställelsen avser inte är barnets genetiska far. Detta är positivt. Det är också positivt att

det genom nyligen genomförda lagändringar har införts utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag, vilket gör det lättare att i Sverige fastställa faderskapet för barnets genetiska far efter ett surrogatarrangemang i utlandet. Vidare är det bra att möjligheterna till automatiskt erkännande av utländska adoptionsbeslut nyligen har utökats och att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd har fått i uppdrag att ta fram och sprida ett kunskapsstöd som ger vägledning till de myndigheter som kan komma att hantera frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet.

Vi anser dock att det behövs en heltäckande översyn av lagstiftningen på området för att ytterligare förtydliga och stärka den rättsliga tryggheten för de barn som tillkommer genom surrogatarrangemang i utlandet. Regeringen bör därför ta initiativ till en sådan översyn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

10. Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet, punkt 11 (L)

av Henrik Edin (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkandena 2 och 4 samt

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 2.

Ställningstagande

Ett växande antal barn i Sverige tillkommer genom värdmoderarrangemang i utlandet. Dessa barns rätt till sina föräldrar måste säkerställas.

Jag konstaterar att en utländsk fastställelse av faderskap genom bekräftelse eller domstolsavgörande som huvudregel gäller i Sverige, även när barnet har tillkommit genom ett surrogatarrangemang och den man som fastställelsen avser inte är barnets genetiska far. Detta är positivt. Det är också positivt att det genom nyligen genomförda lagändringar har införts utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag, vilket gör det lättare att i Sverige fastställa faderskapet för barnets genetiska far efter ett surrogatarrangemang i utlandet. Vidare är det bra att möjligheterna till automatiskt erkännande av utländska adoptionsbeslut nyligen har utökats och att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd har fått i uppdrag att ta fram och sprida ett kunskapsstöd som ger vägledning till de myndigheter som kan komma att hantera frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet.

Lagstiftningen löser dock inte det grundläggande problemet att barn som har tillkommit genom värdmoderarrangemang i utlandet och som där fått rättsligt erkännande av två föräldrar ändå kan förlora det rättsliga bandet till den ena föräldern vid en prövning enligt svensk lag.

Regeringen bör därför låta utreda införandet av en ny huvudprincip om att i Sverige erkänna utländskt fastställda föräldraskap för inte bara en utan två föräldrar i fråga om barn som tillkommit genom värdmoderarrangemang. Vidare bör regeringen även i övrigt låta utreda hur man ytterligare kan stärka den rättsliga tryggheten för sådana barn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

11. Adoptioner, punkt 12 (L)

av Henrik Edin (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkandena 7 och 8 samt
avslår motion
2018/19:1462 av Elisabeth Björnsdotter Rahm och Ann-Britt Åsebol (båda M)
yrkande 1.

Ställningstagande

Den nya regleringen om adoptioner innebär bl.a. att det barn som ansökan gäller ska få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör adoptionen. Barnets rätt till delaktighet gäller under hela handläggningen av adoptionsärendet, och domstolen har det yttersta ansvaret för att kraven är uppfyllda. Detta är positivt.

Jag anser dock att reglerna om barnets rätt till delaktighet går att förbättra för att i ännu större utsträckning säkerställa barnets rätt att komma till tals genom hela adoptionsprocessen. I det syftet bör det införas en bestämmelse om att domstolen ska vara skyldig att ge även den som är under 18 år tillfälle att yttra sig direkt till eller inför domstolen.

Det får bli en uppgift för regeringen att återkomma med ett sådant lagförslag.

De nya reglerna om adoptioner innebär vidare att makar och sambor som huvudregel endast får adoptera gemensamt. Detta gäller vid adoption både av barn och av vuxna. Det finns dock skäl att se över regleringen av vuxenadoptioner i detta avseende. En vanlig situation vid vuxenadoption är nämligen att en person som har vuxit upp som familjehemsplacerad senare i

livet vill bli adopterad av sina tidigare familjehemsföräldrar. Det blir ett sätt att få juridisk bekräftelse på det som man betraktar som sin verkliga familj. Om en tidigare familjehemsförälder längre fram i livet går in i en ny samborelation eller ett äktenskap, blir dock vuxenadoption tillåten bara om båda samborna eller makarna adopterar. Detta kan framstå som främmande för den som ska adopteras, eftersom han eller hon inte har vuxit upp med den nya partnern. De känslomässiga banden existerar inte på samma sätt. Jag anser att regeln om att makar och sambor bara får adoptera gemensamt inte nödvändigtvis är lika motiverad när det gäller vuxenadoptioner.

Regeringen bör därför se över möjligheten att låta bara den ena maken eller sambon adoptera en vuxen som tidigare varit familjehemsplacerad hos sökanden.

Vad som anförts ovan om barnets rätt till delaktighet och om vuxenadoption bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

12. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 13 (M)

av Mats Green (M), Lars Beckman (M), David Josefsson (M) och Maria Stockhaus (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 5,

bifaller delvis motionerna

2018/19:321 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkande 2,

2018/19:2137 av Eva Lindh m.fl. (S),

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 11 och

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 2 och

avslår motionerna

2018/19:321 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkande 1,

2018/19:758 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkandena 1, 5–7 och 9,

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 7,

2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) yrkandena 5 och 6,

2018/19:1462 av Elisabeth Björnsdotter Rahm och Ann-Britt Åsebol (båda M) yrkande 2,

2018/19:1599 av Runar Filper (SD) yrkandena 1, 3 och 4,

2018/19:1629 av Lotta Olsson (M),

2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 23,

2018/19:2003 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M),

2018/19:2297 av Åsa Lindhagen m.fl. (MP) yrkande 7 i denna del,

2018/19:2644 av Saila Quicklund (M) yrkandena 1 och 2,

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 1 i denna del och
2018/19:2997 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD) yrkande 44.

Ställningstagande

2014 års vårdnadsutredning har i betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6) utvärderat 2006 års vårdnadsreform och funnit att denna i många avseenden fallit väl ut, men att det finns skäl för vissa ändringar i lagstiftningen för att motverka att barn far illa av föräldrarnas konflikter. Betänkandet är efter remittering föremål för fortsatt beredning inom Regeringskansliet, och riksdagen tillkännagav våren 2017 för regeringen vad regeringen särskilt bör beakta i det kommande lagstiftningsarbetet i fråga om bl.a. barn- och barnrättsperspektiv samt åtgärder mot umgängessabotage.

Vi vill nu, som ett tillägg till det gjorda tillkännagivandet, lyfta fram några av vårdnadsutredningens förslag och vissa egna överväganden om hur vårdnadslagstiftningen närmare bör moderniseras.

Vi anser att föräldrar som överväger att inleda en tvist om vårdnad, boende eller umgänge vid domstol först ska kunna vända sig till en sakkunnig person, inom t.ex. socialtjänsten, för att få information om vad en domstolsprocess innebär och alternativa sätt att lösa konflikten samt erbjudas stöd och hjälp i annan form. Vidare bör en medlare kunna utses tidigt i processen. Barnet ska ha rätt att komma till tals i processen oavsett samtycke från en vårdnadshavare. Det bör även övervägas hur andra anhöriga än en förälder ska kunna få bättre möjligheter att umgås med barnet, t.ex. mor- eller farföräldrar, ”bonusföräldrar” eller andra anhöriga som är viktiga för barnets utveckling.

Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

13. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 13 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkänner detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 7 och

2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 23 och

avslår motionerna

2018/19:321 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2,

2018/19:758 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkandena 1, 5–7 och 9,
2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) yrkandena 5 och 6,
2018/19:1462 av Elisabeth Björnsdotter Rahm och Ann-Britt Åsebol (båda M) yrkande 2,
2018/19:1599 av Runar Filper (SD) yrkandena 1, 3 och 4,
2018/19:1629 av Lotta Olsson (M),
2018/19:2003 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M),
2018/19:2137 av Eva Lindh m.fl. (S),
2018/19:2297 av Åsa Lindhagen m.fl. (MP) yrkande 7 i denna del,
2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 11,
2018/19:2644 av Saila Quicklund (M) yrkandena 1 och 2,
2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 5,
2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkandena 1 i denna del och 2 samt
2018/19:2997 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD) yrkande 44.

Ställningstagande

2014 års vårdnadsutredning har i betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6) utvärderat 2006 års vårdnadsreform och funnit att denna i många avseenden fallit väl ut, men att det finns skäl för vissa ändringar i lagstiftningen för att motverka att barn far illa av föräldrarnas konflikter. Betänkandet är efter remittering föremål för fortsatt beredning inom Regeringskansliet, och riksdagen tillkännagav våren 2017 för regeringen vad regeringen särskilt bör beakta i det kommande lagstiftningsarbetet i fråga om bl.a. barn- och barnrättsperspektiv samt åtgärder mot umgängessabotage.

Vi vill nu, som ett tillägg till det gjorda tillkännagivandet, föra fram en kompletterande synpunkt.

Trots att vårdnadstvister i allra högsta grad handlar om barnen är det inte sällan dessa som råkar mest illa ut och kan hamna i kläm när föräldrarna inte är överens. För att säkerställa att barnets bästa alltid beaktas bör barnet få stöd i vårdnadsprocessen genom en särskild stödperson. Regeringen bör därför ta nödvändiga initiativ till detta.

Vad som anförts ovan om en särskild stödperson för barnet bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

14. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 13 (C)

av Ola Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkandena 1 i denna del och 2, bifaller delvis motionerna

2018/19:321 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkande 2,
2018/19:758 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 5,
2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 11,
2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 5 och
2018/19:2997 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD) yrkande 44 och avslår motionerna

2018/19:321 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkande 1,
2018/19:758 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkandena 1, 6, 7 och 9,
2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 7,
2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) yrkandena 5 och 6,
2018/19:1462 av Elisabeth Björnsdotter Rahm och Ann-Britt Åsebol (båda M) yrkande 2,
2018/19:1599 av Runar Filper (SD) yrkandena 1, 3 och 4,
2018/19:1629 av Lotta Olsson (M),
2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 23,
2018/19:2003 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M),
2018/19:2137 av Eva Lindh m.fl. (S),
2018/19:2297 av Åsa Lindhagen m.fl. (MP) yrkande 7 i denna del och
2018/19:2644 av Saila Quicklund (M) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

2014 års vårdnadsutredning har i betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6) utvärderat 2006 års vårdnadsreform och funnit att denna i många avseenden fallit väl ut, men att det finns skäl för vissa ändringar i lagstiftningen för att motverka att barn far illa av föräldrarnas konflikter. Betänkandet är efter remittering föremål för fortsatt beredning inom Regeringskansliet, och riksdagen tillkännagav våren 2017 för regeringen vad regeringen särskilt bör beakta i det kommande lagstiftningsarbetet i fråga om bl.a. barn- och barnrättsperspektiv samt åtgärder mot umgängessabotage.

Jag vill nu, som ett tillägg till det gjorda tillkännagivandet, föra fram några kompletterande synpunkter om vad som bör göras på området.

Trots att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om bl.a. vårdnad förekommer det situationer där denna viktiga princip inte upprätthålls. 2014 års vårdnadsutredning har övervägt frågan om att införa en möjlighet för domstolen att utse ett juridiskt biträde för barn i mål om bl.a. vårdnad, och bedömer att det för närvarande inte bör införas en sådan möjlighet. Utredningen anser dock att det kan finnas anledning att överväga frågan på nytt när utredningens förslag varit i kraft en tid och kan utvärderas.

Jag är inte övertygad av utredningens bedömning i denna del. För att i största möjliga utsträckning se till att barnets intressen tillgodoses bör regeringen därför närmare överväga om det inte redan nu bör införas en rätt för varje barn till ett eget ombud vid en vårdnadstvist.

Det finns i dag många barn som växer upp med flera s.k. sociala föräldrar, t.ex. om barnets biologiska föräldrar lever i samkönade relationer eller om de biologiska föräldrarna separerat och föräldrarna inlett nya relationer. De band som kan finnas mellan ett barn och en social förälder kan vara lika starka som banden till en biologisk förälder. Enligt gällande reglering har barnets vårdnadshavare ett ansvar för att barnets behov av umgänge med någon annan än en (rättslig) förälder som står barnet särskilt nära tillgodoses så långt som möjligt. I den utsträckning ett bristande umgänge beror på att vårdnadshavaren inte tar sitt ansvar, är det en viktig uppgift för socialtjänsten att försöka få vårdnadshavaren att se till barnets behov. Om detta inte lyckas, får domstolen på talan av socialnämnden besluta om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder.

Jag anser att regeringen bör låta utreda om den gällande regleringen om umgänge är tillräcklig för att säkerställa ett barns rätt att behålla kontakten med en varaktig social förälder.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

15. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 13 (V)

av Momodou Malcolm Jallow (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:758 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkandena 1, 5–7 och 9, bifaller delvis motionerna

2018/19:321 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2,

2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) yrkande 5,

2018/19:2003 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M),

2018/19:2297 av Åsa Lindhagen m.fl. (MP) yrkande 7 i denna del,

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 11,

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 5,

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkandena 1 i denna del och 2 samt

2018/19:2997 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD) yrkande 44 och

avslår motionerna

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 7,

2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) yrkande 6,

2018/19:1462 av Elisabeth Björnsdotter Rahm och Ann-Britt Åsebol (båda M) yrkande 2,

2018/19:1599 av Runar Filper (SD) yrkandena 1, 3 och 4,

2018/19:1629 av Lotta Olsson (M),

2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 23,
2018/19:2137 av Eva Lindh m.fl. (S) och
2018/19:2644 av Saila Quicklund (M) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

De senaste större ändringarna i vårdnadsreglerna beslutades av riksdagen våren 2006 och trädde i kraft den 1 juli 2006. Ändringarna syftade framför allt till att stärka barnperspektivet i lagstiftningen.

2014 års vårdnadsutredning har haft i uppdrag att utvärdera 2006 års vårdnadsreform. Uppdraget har resulterat i betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6). Under remissbehandlingen fick betänkandet omfattande kritik från flera tunga aktörer, däribland Barnombudsmannen, bl.a. för att inte göra åtskillnad mellan vårdnadskonflikter med respektive utan våld. Utredningen fick även kritik för att, trots titeln på betänkandet, brista i att ha ett barnperspektiv. Utredningen har heller inte sett över lagar och regler i fråga om boende och umgänge, utan har helt ensidigt fokuserat på vårdnadsfrågorna. Förslagen i betänkandet har ännu inte lett till några lagförslag. Som framhållits av många remissinstanser finns det ett stort behov av lagändringar, inte minst för att stärka barnperspektivet.

Regeringen bör därför ta initiativ till en översyn av hur vårdnadsreglerna tillämpas i praktiken.

När föräldrar tvistar i domstol om t.ex. vårdnad företräds de vanligtvis av varsitt ombud. 2014 års vårdnadsutredning har övervägt frågan om att införa en möjlighet för domstolen att utse ett juridiskt biträde för barn i mål om bl.a. vårdnad, och bedömer att det för närvarande inte bör införas en sådan möjlighet. Utredningen anser dock att det kan finnas anledning att överväga frågan på nytt när utredningens förslag varit i kraft en tid och kan utvärderas. Jag håller inte med utredningen. För att principen om barnets bästa ska få fullt genomslag anser jag att barn bör ha rätt till ett juridiskt ombud som är frikopplat från föräldrarna och deras eventuella biträden. Ett barnombud skulle ha det enskilda barnets intressen för ögonen och skulle kunna utgå enbart från barnets bästa och barnets synpunkter i sin argumentation inför rätten.

Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att alla barn får rätt till ett eget juridiskt biträde i mål om vårdnad, boende och umgänge.

Om barnet har två vårdnadshavare, ska dessa utöva sina rättigheter och skyldigheter mot barnet tillsammans. Det krävs alltså normalt gemensamma beslut i frågor som rör vårdnaden. Om barnets vårdnadshavare inte är överens, kan dock socialnämnden till följd av en lagändring 2012 besluta att vissa åtgärder inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten samt åtgärder om stöd och service till vissa funktionshindrade får vidtas till stöd för barnet utan den ena vårdnadshavarens samtycke. Detta förutsätter att åtgärden krävs med

hänsyn till barnets bästa. Vid sidan av detta tycker jag att en av vårdnadshavarna bör kunna ges självständig bestämmanderätt i vissa frågor som är viktiga för barnet.

Regeringen bör därför snarast återkomma med ett förslag till lagändring som innebär att en av vårdnadshavarna efter domstolsbeslut kan få självständig bestämmanderätt när det gäller ett barns tillgång till hälso- och sjukvård, tandvård och stöd enligt socialtjänstlagen och LSS samt när det gäller barnets skolgång och skolbarnomsorg.

För att verkställa ett avgörande om vårdnad eller boende får domstolen enligt gällande reglering besluta om polishämtning om hämtning är nödvändig för att undvika att barnet lider allvarlig skada eller om verkställighet annars inte kan ske. För att verkställa ett avgörande om umgänge mellan barnet och en förälder som barnet inte bor tillsammans med får domstolen besluta om hämtning om verkställighet annars inte kan ske och barnet dessutom har ett särskilt starkt behov av umgänge med föräldern. Enligt vad som anges i förarbetena får hämtning för umgänge alltså förekomma bara i rena undantagsfall. Trots att polishämtning ska tillämpas mycket restriktivt förekommer det enligt Barnombudsmannen att barn hämtas till umgänge, vilket ombudsmannen starkt ifrågasätter eftersom det är ett mycket drastiskt ingrepp mot ett barn.

Regeringen bör därför lägga fram ett lagförslag som innebär att hämtning med polis vid verkställighet av beslut om vårdnad, boende eller umgänge inte får ske annat än om det råder uppenbar fara för barnet.

Som det ser ut i dag kan ett barn inte ha fler än två juridiska vårdnadshavare. Många barn växer dock upp med flera sociala föräldrar. Det kan handla om barn vars biologiska föräldrar lever i samkönade relationer eller barn vars biologiska föräldrar separerat. En social förälder kan vara lika viktig för barnet som en biologisk förälder. Enligt gällande reglering har barnets vårdnadshavare ett ansvar för att barnets behov av umgänge med någon annan än en (rättslig) förälder som står barnet särskilt nära tillgodoses så långt som möjligt. I den utsträckning ett bristande umgänge beror på att vårdnadshavaren inte tar sitt ansvar, är det en viktig uppgift för socialtjänsten att försöka få vårdnadshavaren att se till barnets behov. Om detta inte lyckas, får domstolen på talan av socialnämnden besluta om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder. Denna reglering om barnets rätt till umgänge med personer som står barnet särskilt nära kan inte anses tillräcklig när det gäller förhållandet till en social förälder.

Regeringen bör därför tillsätta en utredning i syfte att ändra reglerna i föräldrabalken så att det blir möjligt för ett barn att ha fler än två vårdnadshavare.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

16. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 13 (KD)

av Larry Söder (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2997 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD) yrkande 44,
bifaller delvis motionerna

2018/19:758 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkande 5 och
2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 1 i denna del och
avslår motionerna

2018/19:321 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkandena 1 och 2,

2018/19:758 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkandena 1, 6, 7 och 9,

2018/19:1119 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkande 7,

2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) yrkandena 5 och 6,

2018/19:1462 av Elisabeth Björnsdotter Rahm och Ann-Britt Åsebol (båda M)
yrkande 2,

2018/19:1599 av Runar Filper (SD) yrkandena 1, 3 och 4,

2018/19:1629 av Lotta Olsson (M),

2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 23,

2018/19:2003 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M),

2018/19:2137 av Eva Lindh m.fl. (S),

2018/19:2297 av Åsa Lindhagen m.fl. (MP) yrkande 7 i denna del,

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 11,

2018/19:2644 av Saila Quicklund (M) yrkandena 1 och 2,

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 5 och

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 2.

Ställningstagande

2014 års vårdnadsutredning har i betänkandet *Se barnet!* (SOU 2017:6) utvärderat 2006 års vårdnadsreform och funnit att denna i många avseenden fallit väl ut, men att det finns skäl för vissa ändringar i lagstiftningen för att motverka att barn far illa av föräldrarnas konflikter. Betänkandet är efter remittering föremål för fortsatt beredning inom Regeringskansliet, och riksdagen tillkännagav våren 2017 för regeringen vad regeringen särskilt bör beakta i det kommande lagstiftningsarbetet i fråga om bl.a. barn- och barnrättsperspektiv samt åtgärder mot umgängessabotage.

I betänkandet föreslås en hel del förbättringar av den familjerättsliga regleringen, bl.a. att föräldrar som överväger att inleda en tvist om barn först ska vända sig till socialnämnden för ett obligatoriskt informationssamtal samt

att barnets rätt till relevant information och dess rätt att fritt uttrycka sina åsikter och få dem beaktade ska tydliggöras i föräldrabalken. Det är angeläget att de föreslagna förbättringarna genomförs, och jag kommer noga att följa regeringens arbete med frågan.

Därutöver anser jag, till skillnad från vårdnadsutredningen, att barnets rättigheter i mål om vårdnad, boende eller umgänge bör stärkas genom att det införs en möjlighet för domstolen att utse ett juridiskt biträde för barnet. Regeringen bör därför ta nödvändiga initiativ till det. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

17. Vårdnad, boende och umgänge, punkt 13 (L)

av Henrik Edin (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 11,
bifaller delvis motionerna

2018/19:321 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkande 2,

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 5 och

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 2 och
avslår motionerna

2018/19:321 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP) yrkande 1,

2018/19:758 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V) yrkandena 1, 5–7 och 9,

2018/19:1119 av Mikael Eskilander m.fl. (SD) yrkande 7,

2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M) yrkandena 5 och 6,

2018/19:1462 av Elisabeth Björnsdotter Rahm och Ann-Britt Åsebol (båda M)
yrkande 2,

2018/19:1599 av Runar Filper (SD) yrkandena 1, 3 och 4,

2018/19:1629 av Lotta Olsson (M),

2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 23,

2018/19:2003 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M),

2018/19:2137 av Eva Lindh m.fl. (S),

2018/19:2297 av Åsa Lindhagen m.fl. (MP) yrkande 7 i denna del,

2018/19:2644 av Saila Quicklund (M) yrkandena 1 och 2,

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 1 i denna del och

2018/19:2997 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD) yrkande 44.

Ställningstagande

Genom 2006 års vårdnadsreform lyftes barnets behov av umgänge med andra personer än föräldrarna fram i lagtexten. Enligt gällande reglering har barnets vårdnadshavare ett ansvar för att barnets behov av umgänge med någon annan än en förälder som står barnet särskilt nära tillgodoses så långt som möjligt. I den utsträckning ett bristande umgänge beror på att vårdnadshavaren inte tar sitt ansvar, är det en viktig uppgift för socialtjänsten att försöka få vårdnadshavaren att se till barnets behov. Om detta inte lyckas, får domstolen enligt 6 kap. 15 a § föräldrabalken på talan av socialnämnden besluta om umgänge mellan barnet och någon annan än en förälder. Vid bedömningen av om en sådan talan ska föras ska socialnämnden särskilt beakta barnets behov av umgänge med sina mor- och farföräldrar och andra som står barnet särskilt nära.

2014 års vårdnadsutredning anför i sitt betänkande *Se barnet!* (SOU 2017:6) att det inte har ingått i uppdraget att göra någon djupare kartläggning av hur den nämnda bestämmelsen tillämpas. Utredningen har endast något undersökt frågan om huruvida talerätten i detta avseende bör utvidgas. Utredningens efterforskningar ger bilden av att det är ovanligt att socialnämnden för talan om ett barns rätt till umgänge med någon annan än en förälder. Enligt utredningen saknas det inte sällan behov av en talan i domstol, eftersom den närstående och barnets vårdnadshavare under handläggningen hos familjerätten når en samförståndslösning.

Jag anser att det är viktigt att umgängesfrågorna hela tiden hanteras ur barnets perspektiv och att lagstiftningen tryggar barnets rätt till kontakt med personer som är viktiga för barnet. Den aktuella bestämmelsen verkar tillämpas sparsamt av socialnämnderna, och det är därför angeläget att undersöka om intentionerna bakom lagstiftningen verkligen har uppnåtts. Eftersom det inte har ingått i vårdnadsutredningens uppdrag att göra någon fördjupad översyn i denna del, bör en sådan översyn nu komma till stånd. Det får bli regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ till detta.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

18. Barnbalk, punkt 14 (L)

av Henrik Edin (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:2267 av Jan Björklund m.fl. (L) yrkande 1.

Ställningstagande

Riksdagen beslutade i juni 2018 att genom s.k. inkorporering ge barnkonventionen ställning som svensk lag fr.o.m. den 1 januari 2020. Beslutet innebär ett förtydligande av att rättstillämparna i mål och ärenden ska tolka svenska bestämmelser i förhållande till barnkonventionen. I samma lagstiftningsärende riktade riksdagen också ett tillkännagivande till regeringen om att följa upp och vid behov vidta åtgärder som syftar till att säkerställa att de grundläggande principerna i barnkonventionen efterlevs och tillämpas i enlighet med svensk rätt.

Vidare gav regeringen i mars 2018 en särskild utredare i uppdrag att genomföra en kartläggning för att belysa hur svensk lagstiftning och praxis överensstämmer med barnkonventionen. Kartläggningen syftar till att ge ett stöd i det fortsatta arbetet med transformering av barnkonventionens bestämmelser inom olika rättsområden. Uppdraget ska redovisas senast den 15 november 2019.

Jag välkomnar de åtgärder som hittills har vidtagits för att införliva barnkonventionen i svensk rätt. Utöver dessa åtgärder anser jag att regeringen bör ta initiativ till att komplettera föräldrabalken med en barnbalk, som på ett tydligare sätt utgår från barnets, snarare än föräldrarnas, intressen. I en sådan balk skulle bestämmelser som tydliggör barnets rättigheter i olika sammanhang kunna samlas.

Vad som anförts ovan om en barnbalk bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

19. Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar, punkt 15 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:108 av Magnus Persson m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del,

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 5 och

2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 19 och

bifaller delvis motionerna

2018/19:2548 av Rickard Nordin (C) yrkande 1 och

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 1 i denna del.

Ställningstagande

Att barn ska ha rätt till båda sina föräldrar borde vara en självklarhet. Trots arbetet med jämlikhet i familjen kvarstår moderns rätt att, i de fall föräldrarna inte är gifta, ensam avgöra om fadern till det gemensamma barnet ska få del i vårdnaden eller inte. Detta innebär i vissa fall att barn riskerar att gå miste om sin far endast på grund av att detta är moderns vilja.

Enligt vår mening är detta inte en tillfredsställande ordning. Vi anser därför att lagen behöver ändras så att utgångspunkten blir att ogifta föräldrar automatiskt får gemensam vårdnad vid barnets födsel. Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

20. Automatisk gemensam vårdnad för ogifta föräldrar, punkt 15 (C)

av Ola Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkänner detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 1 i denna del och bifaller delvis motionerna

2018/19:108 av Magnus Persson m.fl. (SD) yrkande 7 i denna del,

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 5,

2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD) yrkande 19 och

2018/19:2548 av Rickard Nordin (C) yrkande 1.

Ställningstagande

I takt med att samhället och familjestrukturerna genomgår förändringar kan det behövas en djupare genomlysning av vissa frågor som regleras i föräldrabalken. Jag anser att regeringen bör utreda möjligheten att i högre grad automatiskt ge gemensam vårdnad för ogifta föräldrar och i större utsträckning ge fäder del i vårdnaden i samband med att en faderskapsbekräftelse görs. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

21. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 17 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:856 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkandena 23 och 24 samt

2018/19:981 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 16 och 17,

bifaller delvis motionerna

2018/19:282 av Markus Wiechel (SD) yrkandena 1 och 3,

2018/19:1174 av Eva Lindh m.fl. (S),

2018/19:1570 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkandena 1, 2 och 5,

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 14 i denna del,

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 5 i denna del och

2018/19:2860 av Solveig Zander m.fl. (C) yrkande 18 och

avslår motionerna

2018/19:282 av Markus Wiechel (SD) yrkande 2,

2018/19:1570 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkandena 3 och 4,

2018/19:1623 av Gunilla Svantorp (S) och

2018/19:2264 av Solveig Zander (C) yrkandena 1–5.

Ställningstagande

Riksdagen beslutade våren 2014 om vissa ändringar i lagstiftningen om gode män och förvaltare som bl.a. innebär att kontrollen av att de som föreslås som ställföreträdare är lämpliga för uppdraget skärps och att överförmyndaren ska erbjuda gode män och förvaltare utbildning. Lagändringarna är dock enligt vår uppfattning inte tillräckligt långtgående. Som inte minst Riksrevisionen påtalar i sin granskningsrapport är dessutom hela systemet i behov av en översyn för att kunna möta samhällsutvecklingen.

Riksdagen riktade, på utskottets förslag, våren 2017 ett tillkännagivande till regeringen om att snarast ta initiativ till en uppföljning av hur lagstiftningen på området fungerar och att i det sammanhanget även överväga andra förbättringar av systemet med gode män och förvaltare. Riksdagen pekade på att förslag som bör övervägas bl.a. är utbildningen för gode män och förvaltare och ett offentligt ställföreträdareregister.

Vi konstaterar att vissa åtgärder har vidtagits när det gäller tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare, men att någon utredning ännu inte har tillsatts. Vi anser att det är hög tid att regeringen nu tillsätter en utredning som ser över systemet med gode män och förvaltare för att både kunna möta det

behov av ställföreträdare som finns och motverka missbruk. Regeringen bör härefter skyndsamt återkomma med lagförslag som dels innebär att kontrollen vid förordnandet av gode män och förvaltare skärps ytterligare bl.a. genom att utdrag ur belastningsregistret ska vara obligatoriskt, dels innebär att utbildningen för gode män och förvaltare ska vara obligatorisk. Regeringen bör också ta nödvändiga initiativ till att snarast införa ett nationellt register över ställföreträdare. Det som nu har anförts bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

22. Överförmyndare, gode män och förvaltare, punkt 17 (C, L)

av Ola Johansson (C) och Henrik Edin (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 14 i denna del,
2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 5 i denna del och
2018/19:2860 av Solveig Zander m.fl. (C) yrkande 18,

bifaller delvis motionerna

2018/19:282 av Markus Wiechel (SD) yrkande 1,
2018/19:981 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 17,
2018/19:1174 av Eva Lindh m.fl. (S),

2018/19:1570 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkandena 2 och 5
samt

2018/19:2264 av Solveig Zander (C) yrkandena 1–5 och
avslår motionerna

2018/19:282 av Markus Wiechel (SD) yrkandena 2 och 3,
2018/19:856 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkandena 23 och 24,
2018/19:981 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 16,
2018/19:1570 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M) yrkandena 1, 3 och 4
samt

2018/19:1623 av Gunilla Svantorp (S).

Ställningstagande

Systemet med överförmyndare, gode män och förvaltare är en del av samhällets skyddsnet för de mest utsatta i samhället. De personer som på grund av ålder eller sjukdom har behov av en god man eller förvaltare måste kunna förlita sig på att ställföreträdaren utför ett fullgott arbete och på att tillsynen över förvaltningen är tillräcklig.

Riksdagen riktade, på utskottets förslag, våren 2017 ett tillkännagivande till regeringen om att snarast ta initiativ till en uppföljning av hur lagstiftningen på området fungerar och att i det sammanhanget även överväga andra förbättringar av systemet med gode män och förvaltare. Riksdagen pekade på att förslag som bör övervägas bl.a. är utbildningen för gode män och förvaltare, ett offentligt ställföreträdarregister, ett nationellt blankettsystem och ett system för enhetlig redovisning. Riksrevisionen påtalar i en efterföljande granskningsrapport att hela systemet med ställföreträdare och överförmyndare är i behov av en översyn för att kunna möta samhällsutvecklingen.

Vi konstaterar att vissa åtgärder har vidtagits när det gäller tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare, men att någon utredning ännu inte har tillsatts. Vi anser att det är hög tid att regeringen nu låter göra en heltäckande översyn av systemet med överförmyndare, gode män och förvaltare. Regeringen bör härefter skyndsamt återkomma med lagförslag, eller vidta åtgärder av annat slag, som säkerställer en hög kvalitet och rättssäkerhet i verksamheten samt en tillfredsställande tillsyn på området. Detta inkluderar bl.a. att man kan rekrytera personer med tillräckliga kvalifikationer samt att kontrollen inför ett förordnande och tillsynen på området skärps och ensas. Det som nu har anförts bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

23. Framtidsfullmakter, punkt 18 (L)

av Henrik Edin (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 15 och
avslår motion

2018/19:945 av Hans Hoff (S) yrkande 1.

Ställningstagande

Genom den nya lagen om framtidsfullmakter har den enskilde fått större makt att planera och behålla kontrollen över viktiga angelägenheter. Lagstiftningen ger dock inte en heltäckande lösning på de problem som kan uppstå.

Jag anser att det bör läggas fram ett lagförslag som möjliggör för en framtidsfullmäktig att företräda den enskilde gentemot hälso- och sjukvård samt tandvård när den enskilde själv inte längre har förmåga att ta ställning i sådana frågor. En sådan reglering skulle öka den enskildes självbestämmande

även på detta område. Regleringen måste naturligtvis beakta frågornas särskilda karaktär. Utredningen om beslutsoförmögna personers ställning i vård, omsorg och forskning har i sitt betänkande Stöd och hjälp till vuxna vid ställningstaganden till vård, omsorg och forskning (SOU 2015:80) lämnat ett förslag i saken, men något lagförslag har ännu inte lagts fram. Att hälso- och sjukvård uteslutits från lagen om framtidsfullmakter kan dessutom skapa gränsdragningsproblem. Lagen bör därför åtminstone förtydligas i fråga om gränsdragningen mellan å ena sidan omsorg och å andra sidan hälso- och sjukvård.

Riksdagen beslutade våren 2017 i lagstiftningsärendet om framtidsfullmakter, på utskottets förslag, om ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att överväga frågan om upprättande och hantering av elektroniska framtidsfullmakter. Enligt uppgift från regeringen är avsikten att frågan om elektroniska framtidsfullmakter ska övervägas i samband med den planerade översynen av regelverket för gode män, förvaltare och överförmyndare. Jag anser att det är angeläget att framtidsfullmakter ska kunna registreras digitalt i ett nationellt register. Arbetet med frågan bör därför prioriteras så att lagändringar kan träda i kraft så snart som möjligt.

Det får bli regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ och återkomma till riksdagen med lagförslag.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

24. Gode män för ensamkommande barn, punkt 19 (C)

av Ola Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 5 i denna del och avslår motionerna

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 14 i denna del,

2018/19:2768 av Hans Eklind m.fl. (KD) yrkande 11 och

2018/19:2922 av Fredrik Malm m.fl. (L) yrkande 13.

Ställningstagande

Som framgår av min reservation under rubriken Överförmyndare, gode män och förvaltare anser jag att det behövs en heltäckande översyn av systemet med ställföreträdare och överförmyndare. När det gäller ensamkommande barn är situationen något speciell, och jag anser därför att sådana barn bör få

en professionell företrädare med specialkompetens. Den personen ska sedan följa barnet fram till Migrationsverkets beslut. Det skulle innebära ett mer modernt system som ger det enskilda barnet den hjälp han eller hon behöver på ett mer rättssäkert sätt. Det får också anses ligga i linje med förslaget i Riksrevisionens granskningsrapport på området om att låta en utredning se över systemet som helhet och bl.a. analysera och identifiera vilka uppdrag som kan utföras av professionella ställföreträdare.

Det får bli regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ och återkomma till riksdagen med lagförslag.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

25. Gode män för ensamkommande barn, punkt 19 (KD)

av Larry Söder (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2768 av Hans Eklind m.fl. (KD) yrkande 11 och

avslår motionerna

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 14 i denna del,

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 5 i denna del och

2018/19:2922 av Fredrik Malm m.fl. (L) yrkande 13.

Ställningstagande

När ensamkommande barn och unga anländer till Sverige saknar de per definition familj, men också i de allra flesta fall vänner och annat kontaktnät som kan ge den värme och det stöd som är så viktigt när man kommer ensam till ett nytt land. Jag anser att det är särskilt viktigt att dessa barn snabbt får ett säkert boende och en god man.

I dag tar det alltför lång tid från det att den minderårige anländer till dess att en god man förordnas. Orsaken till det är huvudsakligen bristen på gode män. Jag vill att alla ensamkommande barn ska vara garanterade en god man inom 24 timmar efter ankomst.

Det får bli regeringens uppgift att utarbeta de lagförslag som krävs och återkomma till riksdagen.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

26. Gode män för ensamkommande barn, punkt 19 (L)

av Henrik Edin (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 14 i denna del och

2018/19:2922 av Fredrik Malm m.fl. (L) yrkande 13 och

avslår motionerna

2018/19:2768 av Hans Eklind m.fl. (KD) yrkande 11 och

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 5 i denna del.

Ställningstagande

Som framgår av min reservation under rubriken Överförmyndare, gode män och förvaltare anser jag att det behövs en heltäckande översyn av systemet med ställföreträdare och överförmyndare. Detta inkluderar gode män för ensamkommande barn. I fråga om sådana barn gör sig särskilda överväganden gällande. Regeringen bör därför skyndsamt utreda och överväga dels om uppdraget som god man för ensamkommande barn borde utvidgas till att mer likna en förälders roll, dels hur sådana barns behov av en länk in i samhället kan tillgodoses på ett bättre sätt. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

27. Dödförklaring, punkt 20 (M)

av Mats Green (M), Lars Beckman (M), David Josefsson (M) och Maria Stockhaus (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 9.

Ställningstagande

Svenska myndigheter tillerkänner inte vissa länders handlingar bevisvärde i fråga om dödsfall. Det medför att dödsfallet inte registreras i folkbokföringen och att det ofta är svårt att få fram den bevisning som krävs för dödförklaring

tidigare än fem år efter försvinnandet. Detta kan skapa problem för en efterlevande make som t.ex. vill genomföra bodelning.

Av det skälet anser vi att lagstiftningen om dödförklaring bör ses över. Det får bli regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ till detta.

Vad som anförs ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

28. Särkullbarns och efterlevande makes arvsrätt, punkt 22 (M)

av Mats Green (M), Lars Beckman (M), David Josefsson (M) och Maria Stockhaus (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M) yrkande 6.

Ställningstagande

Den ekonomiska utvecklingen, individens frihet och nya familjekonstellationer gör att förutsättningarna för arvsrätten i dag är annorlunda än när regelverket tillkom. Med tanke på dagens förändrade situation finns det skäl att utvärdera de gällande reglerna om särkullbarns respektive efterlevande makes rätt till arv och utreda om reglerna kan behöva moderniseras mot bakgrund av de konflikter som kan uppstå vid ett arv.

Det får bli regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ.

Vad som anförs ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

29. Arvsrätt för kusiner, punkt 23 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkande 27.

Ställningstagande

Familjen är samhällets viktigaste beståndsdel, och det saknas skäl att anta att den som saknar närmare släktingar än kusiner i regel hellre skulle se sitt livsverk, stort eller litet, tillfalla staten än de släktingar som faktiskt finns i livet. Allmänna arvsfonden har dessutom fått kritik för bl.a. bristande kontroll av hur utbetalda medel används; bl.a. har Myndigheten för samhällsskydd och beredskap pekat på att det finns indikationer på att stöd har gått till antidemokratiska organisationer.

Det finns därför skäl att utvidga arvsrätten till att inbegripa kusiner, och i förlängningen eventuellt än mer avlägsna släktingar. En sådan ordning skulle bättre svara mot vad som kan antas vara arvlåtarens vilja och skulle förhindra ovärdiga arvstvister mellan staten och en avlidens anhöriga.

Regeringen bör därför ta initiativ till att återinföra arvsrätt för kusiner. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

30. Förverkande av arvsrätt, punkt 24 (L)

av Henrik Edin (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 17.

Ställningstagande

Bestämmelserna om förverkande av rätt att ta arv är tillämpliga i fall där arvtagaren genom brott orsakar arvlåtarens död. Det finns dock fler situationer när det är stötande för det allmänna rättsmedvetandet att gärningsmannens arvsrätt förblir intakt, t.ex. när ett mordförsök påbörjas men polis eller andra hinner avbryta gärningen eller vid en långt gången förberedelse eller stämpling till mord. Det bör därför göras en översyn av regleringen på området i syfte att skärpa denna.

Det får bli regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ.

Vad som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

31. Arvsrätt i fråga om digitala tillgångar, punkt 25 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 25 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 29 och 30.

Ställningstagande

Den digitala utvecklingen sker snabbt, och lagstiftningen håller inte alltid jämna steg. Mycket av dagens kommunikation sker digitalt, och våra datorer och smarta tillbehör innehåller en hel del personligt material, såsom foton, musik, texter och e-post. Digitala tillgångar kan ha både ett monetärt värde och ett affektionsvärde. Den befintliga lagstiftningen om arvsrätt gör visserligen inte någon åtskillnad mellan materiella och immateriella tillgångar. Lagstiftningen preciserar dock inte vad som händer med digitala tillgångar när någon går bort, och man kan därför anta att sådana tillgångar sällan tas upp i bouppteckningen. Vi anser att material som finns i den avlidnes dator eller i molntjänster m.m. som brukats av den avlidne alltid bör specificeras i bouppteckningen, och det finns enligt vår mening ett behov av att förtydliga de arvsrättsliga reglerna i detta avseende.

Regeringen bör därför ta initiativ till att dels förtydliga de arvsrättsliga reglerna i fråga om material som upphovsrättsligt tillhör den avlidne, dels säkerställa att även det digitala arvet ingår i dödsboet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

32. Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang, punkt 28 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 28 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD) yrkandena 24 och 25 samt

bifaller delvis motionerna

2018/19:464 av Arman Teimouri (L) yrkande 2 och

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 18.

Ställningstagande

Sverige är, precis som övriga världen, mitt uppe i en omställningsprocess med kraftigt ökande inslag av digitalisering. Detta är den kanske mest omfattande samhällsförändringen sedan industrialiseringens dagar. Dock måste fortfarande vissa familjerättsliga ansökningar och signeringar göras manuellt. Det är enligt vår mening rimligt att även dessa ska kunna lämnas in digitalt för den som så önskar, vilket också skulle korta handläggningstiderna, minska kostnaderna och vara positivt ur miljösynpunkt.

Vi anser därför att regeringen bör ta nödvändiga initiativ för att alla familjerättsliga dokument ska kunna hanteras digitalt med bibehållen rättssäkerhet. Regeringen bör också säkerställa att digitaliseringen ska vara en ständigt pågående process för förenkling och förbättring. Det som nu har anförts bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

33. Elektroniska dokument i familjerättsliga sammanhang, punkt 28 (L)

av Henrik Edin (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 28 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L) yrkande 18 och

bifaller delvis motionerna

2018/19:464 av Arman Teimouri (L) yrkande 2 och

2018/19:1119 av Mikael Eskilander sson m.fl. (SD) yrkandena 24 och 25.

Ställningstagande

I många familjerättsliga sammanhang är det fortfarande inte möjligt att upprätta handlingar, skicka in ansökningar eller signera myndighetsdokument elektroniskt. Det är enligt min mening otillfredsställande att ett föräldrat regelverk gör att digitaliseringens möjligheter inte tas till vara fullt ut. Digital registrering är snabbare, billigare och miljövänligare samt ökar säkerheten i handläggningen.

Jag anser att det är självklart att ansökningar om hindersprövning och om registrering av äktenskapsförord, faderskapsbekräftelser och andra liknande

familjerättsliga dokument som huvudregel ska kunna upprättas respektive lämnas in elektroniskt. När det gäller de dokument som kräver bevitning behövs särskilda lösningar för att säkerställa en fullgod elektronisk bevitning, men det torde vara fullt möjligt att hitta rättssäkra tekniska lösningar för detta. Jag konstaterar att det redan finns ett tillkännagivande från riksdagen till regeringen om upprättande och hantering av elektroniska framtidsfullmakter, vilket är ett steg i rätt riktning. Registrering av testamenten i det frivilliga testamentsregister som omfattas av utskottets förslag till tillkännagivande i detta betänkande ska givetvis kunna ske elektroniskt.

Även i fortsättningen ska det i alla sammanhang vara möjligt att upprätta dokument och göra ansökningar på papper. Det är dock viktigt att lagstiftaren verkligen markerar att digitalt är huvudregeln och att myndigheterna bör inrikta sitt arbete på att möjliggöra detta.

Jag anser därför att regeringen bör ta nödvändiga initiativ för att möjliggöra elektronisk hantering av alla familjerättsliga dokument. Regeringen bör vidare göra en genomgripande översyn av det familjerättsliga regelverket för att säkerställa att detta är anpassat till digitala lösningar. Det som nu har anförts bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2018/19

2018/19:108 av Magnus Persson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om jämställt föräldraskap och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:282 av Markus Wiechel (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av lagstiftningen kring överförmyndare och gode män och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra professionella gode män och förvaltare och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett nationellt register för gode män och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:321 av Annika Hirvonen Falk m.fl. (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barn ska kunna ha fler än två juridiska vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barns rätt till umgänge med alla sina föräldrar och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:370 av Amineh Kakabaveh (V):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en tydligare lagstiftning mot barn- och tvångsåktenskap bör införas och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:464 av Arman Teimouri (L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av den ekonomiska ersättningen för förrättare av borgerlig vigsel och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över vigselprocessen och digitalisera den och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:570 av Patrick Reslow (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fastställande av faderskap och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:758 av Jon Thorbjörnson m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör göra en översyn av hur vårdnadsreglerna tillämpas i praktiken och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att varje barn får rätt till ett eget juridiskt biträde i alla mål om vårdnad, boende och umgänge och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma med förslag om en lagändring som innebär att en av vårdnadshavarna efter domstolsbeslut kan få självständig bestämmanderätt när det gäller ett barns tillgång till hälso- och sjukvård, tandvård och stöd enligt SoL och LSS samt när det gäller barnets skolgång och skolbarnomsorg och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör presentera förslag till lagändring som förtydligar att hämtning med polis vid verkställighet av beslut om vårdnad, boende eller umgänge inte får ske annat än om det råder uppenbar fara för barnet och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att ändra reglerna i föräldrabalken (FB) så att det blir möjligt för ett barn att ha flera vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:827 av Johan Andersson m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en översyn av ersättningsnivån för vigselförrättare och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:829 av Ingemar Nilsson (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att snarast komma med förslag till lagstiftning om obligatorisk registrering av testamenten och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:856 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD):

23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utdrag ur belastningsregister för gode män ska vara obligatoriskt vid nyanställning och tillkännager detta för regeringen.

24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att implementera en utbildning för gode män och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:945 av Hans Hoff (S):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över rättspraxis kring omfattningen av framtidsfullmakter och behovet av att utöka användningsområdet för dessa till att omfatta även vård och omsorg och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:981 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD):

16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att snarast införa ett nationellt register över ställföreträdare och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över systemet med gode män och förvaltare och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1040 av Helena Bouveng (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en snabbare och effektivare bodelning och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1102 av Betty Malmberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ärvdabalken bör ändras så att testatorns yttersta vilja ska gälla i det fall ett testamente finns upprättat, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2018/19:1119 av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över föräldrabalken i syfte att möjliggöra tidigare fastställande av faderskap och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör fastställas en rutin inom mödravården om att inleda processen för fastställande av faderskap i de fall föräldrarna ger sitt medgivande, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en känd fader till barnet per automatik ska tillerkännas gemensam vårdnad och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en särskild stödperson ska utses åt barnet och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inga barn i Sverige ska vara gifta och tillkännager detta för regeringen.

18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att redan ingångna äktenskap, som skett genom tvång, hot eller psykologisk misshandel, ska ogiltigförklaras och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att äktenskap som ingåtts genom ombud, där båda makarna inte varit fysiskt närvarande vid vigseln, ska förklaras ogiltiga i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra för att alla familjerättsliga dokument ska kunna hanteras digitalt och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att digitaliseringen ska vara en ständigt pågående process för förenkling och förbättring och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett frivilligt testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvidga arvsrätten till att också innefatta kusiner och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga de arvsrättsliga reglerna i fråga om upphovsrätt och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att även det digitala arvet ingår i dödsboet och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1174 av Eva Lindh m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka rättssäkerheten vad gäller ställföreträdare och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1435 av Josefin Malmqvist (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en könsneutral lag om föräldraskapspresumtion och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om föräldraskapspresumtion för barn i samboskap, om annat inte anmäls till socialnämnden, och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att erkänna föräldraskap för utländska assisterade befruktningar inom äktenskap eller samboskap, om annat inte anmäls till socialnämnden, och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge möjlighet att fastställa fler vårdnadshavare än två och tillkännager detta för regeringen.

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barnets rätt till fungerande vårdnadshavare ska vara större än föräldrars rätt till vårdnaden om sina biologiska barn och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1462 av Elisabeth Björnsdotter Rahm och Ann-Britt Åsebol (båda M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av adoptionsförfarandet för att underlätta fler inhemska adoptioner och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en översyn av vårdnadsreglerna och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1570 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett nationellt register för gode män och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att komma till rätta med missbruk av utsatta människors situation och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten med professionella gode män och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om försäkring för gode män och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att modernisera lagstiftningen och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1581 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra för borgerliga vigselförrättare att få sitt förordnande prövat för vigsel i våra grannländer och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vid behov se över lagen för att modernisera den för att ge möjlighet att vara borgerlig vigselförrättare för svenska brudpar i grannländer och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1599 av Runar Filper (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om föräldrapåverkan och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om domstolstrots och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om umgängessabotage och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1623 av Gunilla Svantorp (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över om även försäkringsbolag bör omfattas av skyldigheten att uppge uppgifter som behövs för överförmyndares tillsynsverksamhet och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1629 av Lotta Olsson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att dömda mördare automatiskt ska förlora vårdnaden om sina barn och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1639 av Julia Kronlid m.fl. (SD):

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över föräldrabalken i syfte att möjliggöra tidigare fastställande av faderskap och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör fastställas en rutin inom mödravården för att inleda processen för fastställande av faderskap i de fall föräldrarna ger sitt medgivande, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en känd fader till barnet per automatik ska tillerkännas gemensam vårdnad och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en särskild stödperson ska utses åt barnet och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inga barn i Sverige ska vara gifta och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:1862 av Boriana Åberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om avskaffande av laglotten och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2003 av Erik Bengtzboe och Ida Drougge (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillåta fler vårdnadshavare för barn och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2009 av Erik Bengtzboe (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av barns rätt att testamentera sin kvarlåtenskap och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2012 av Erik Bengtzboe (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av ärvdabalken och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2137 av Eva Lindh m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om obligatoriskt informationssamtal och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2264 av Solveig Zander (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att inrätta en central myndighet med ansvar för överförmyndarverksamheten och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skärpa och förtydliga länsstyrelsens tillsynsansvar för ÖF och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överförmyndarverksamheten måste ledas av en nämnd och att en sådan nämnd kan vara gemensam för flera kommuner och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga överförmyndarens tillsynsansvar vad gäller ekonomi, att bevaka rätt och att sörja för person och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av det s.k. fribeloppet så att gode män och förvaltare kan få ett skäligt arvode och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2267 av Jan Björklund m.fl. (L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att komplettera föräldrabalken med en barnbalk och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2297 av Åsa Lindhagen m.fl. (MP):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om föräldrabalken och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2352 av Kerstin Lundgren (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över reglerna för vigselförrättare förordnade av länsstyrelserna i syfte att förtydliga myndighetsuppdraget och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2429 av Mikael Larsson (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om arvodering för borgerliga vigselförrättare och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2548 av Rickard Nordin (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att faderskap ska berättiga till vårdnad om inte annat beslutats i domstol och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagstiftningen om föräldraskapspresumtion inom samkönade par bör ändras så att den motsvarar den lagstiftning som gäller för heterosexuella tvåkönade par och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2558 av Ulrika Heie (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över regler och ersättning för vigselförrättare förordnade av länsstyrelserna och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2591 av Robert Hannah m.fl. (L):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rättsligt erkännande av föräldraskapet till barn som tillkommit genom värdmödraskap utomlands, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rättigheterna för barn som fötts utomlands efter värdmödraarrangemang och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om bekräftelse av faderskap och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barnets rätt att yttra sig över en adoption och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vuxenadoption och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barns umgängesrätt för andra än vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om föräktenskaplig egendom, arv och gåva som enskild egendom och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om översyn av överförmyndar-, godmans- och förvaltarsystemet och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om framtidsfullmakter och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett frivilligt offentligt testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förlust av arvsrätt vid vissa brott och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om elektronisk signatur av familjerättsliga dokument och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2597 av Jan Björklund m.fl. (L):

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av lagstiftningen för att skapa ytterligare juridisk jämlikhet mellan olikkönade och samkönade par i reglerna om föräldraskap och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2644 av Saila Quicklund (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lagändring i föräldrabalken i vad som avser rätten att vara vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka barnperspektivet i 2006 års vårdnadsreform och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2768 av Hans Eklind m.fl. (KD):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ensamkommande flyktingbarn ska få en god man inom 24 timmar och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2828 av Mats Green m.fl. (M):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga och förbättra reglerna gällande de barn som föds via surrogatarrangemang utomlands, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förändra betänketiden vid skilsmässa och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ändra reglerna för föräldrapresumtion och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att modernisera vårdnadslagstiftningen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn av reglerna för särkullbarn och efterlevandes rätt till arv och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över bodelningsprocessen i syfte att göra den effektivare och snabbare och tillkännager detta för regeringen.

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att inrätta ett frivilligt testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen avseende dödförklaring och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2838 av Ola Johansson m.fl. (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barns rätt till båda sina föräldrar och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om barns möjlighet till umgänge med en social förälder och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om föräldraskapsverktygen och föräldraskapsutredningar och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om gode män och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2860 av Solveig Zander m.fl. (C):

18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att en översyn av kvaliteten i gode mäns uppdrag genomförs och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2914 av Larry Söder m.fl. (KD):

58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdra åt Skatteverket att inrätta ett testamentsregister och tillkännager detta för regeringen.
59. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förenkla fastställande av föräldraskapet och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2922 av Fredrik Malm m.fl. (L):

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om gode män och kopplingen till ensamkommande unga och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2989 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD):

82. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ogifta par ska kunna bekräfta faderskapet på samma sätt som i dag men redan under graviditeten och tillkännager detta för regeringen.

2018/19:2997 av Ebba Busch Thor m.fl. (KD):

44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka barnens rättigheter i vårdnadstvister och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bekräftelse av faderskapet ska kunna ske för ogifta som är överens om det på samma sätt som i dag, men redan under graviditeten, och tillkännager detta för regeringen.